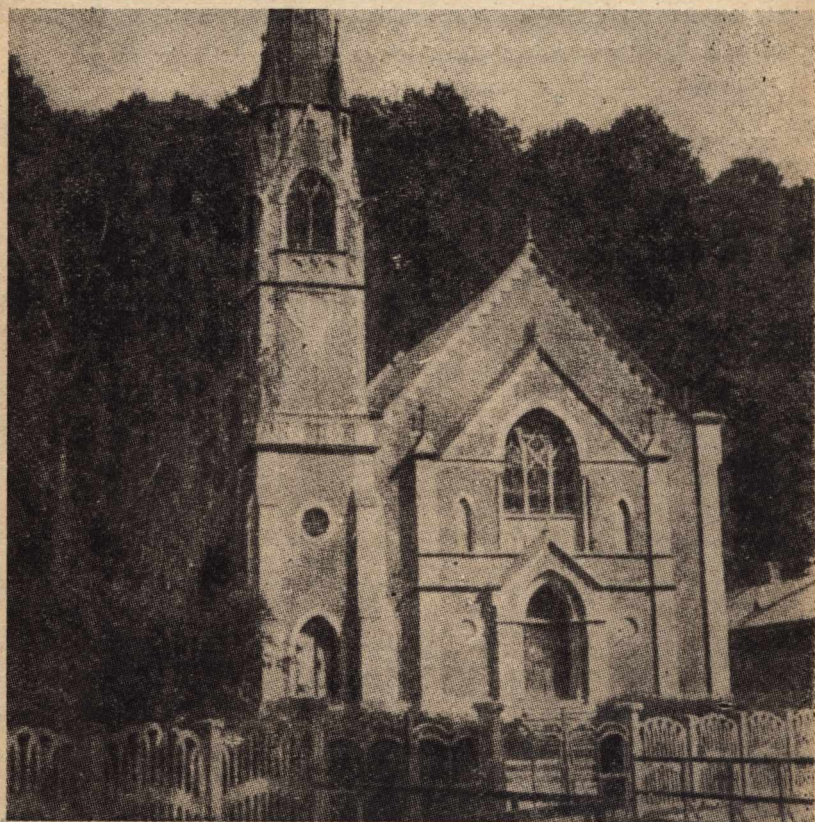

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

XXXVII. ÉVFOLYAM 9. SZÁM

1962. SZEPTEMBER

TARTALOMJEGYZÉK

A fészerezés és a tudomány (Dr. Pálly Miklós) — — — — —	513
Egyházköziség és keresztyén felelősség (Dr. Kenéz Ferenc) — — — — —	516
Lelkészeink a fészerezésről (Bodrog Miklós, Fodor Ottmár, Vető Béla, Benkő Béla) — — — — —	527
Az úrvacsorai krisztológia a felekezeti eltérések tükrében (Dr. Ottlyk Ernő)	534
Róma az igaz keresztyénség ellen (Magassy Sándor) — — — — —	555
Nazireusok, rekabíták, esszeneusok és társaik (Vámos József) — — — — —	562
AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE	
Szentháromság u. 19. vasárnap (Dr. Ottlyk Ernő) — — — — —	565
Reformáció ünnepe (Szabó Gyula) — — — — —	568
Szentháromság u. 20. vasárnap (Virágh Gyula) — — — — —	571
Szentháromság u. 21. vasárnap (Uzon László) — — — — —	575
A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsának jogegységi határozata (borítólapon)	

Címlapon:

Ozdi evangélikus templomunk

LELKIPASZTOR

Evangélikus lelkési szakfolyóirat

Főszerkesztő: Dr. Pálly Miklós

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Ottlyk Ernő

A szerkesztés munkájában szerkesztő bizottság vesz részt
Előfizetési ár: havi 12,— forint, félévre 72,— forint, egy évre 144,— forint

Csekkzámla: Lelkipásztor Kiadóhivatala, Budapest, 220 507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142—074

Kiadja az Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály

624000/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató

A leszerelés és a tudomány

Az egyetlen út

„Azokkal az ismeretekkel és tapasztalatokkal, amelyek ma a birtokunkban vannak, olyan világot tudnánk megteremteni, amelyben minden egyes embernek több jutna, mint amennyit ma a leggazdagabbak kívánhatnak maguknak. Olyan világot, amelyben az ember rendelkezésére álló energiaforrásokat nem az egymás elleni harcra, hanem a természeti erők kihasználására lehetne koncentrálni” — írja John D. Bernal, a Béke Világtanács elnöke, 1958-ban megjelent „World without war” (A világ háború nélkül) című nagyszerű könyvében.

A tudományok, elsősorban a természettudományok szerepe rendkívül nagy ma a társadalmi fejlődésben. Szinte tapintható közelségben van az az idő, amikor éppen a tudományos eredmények felszabadítják az embert az egyhangú és nehéz testi munka zsarnoksága alól. A mi nemzedékünk szeme előtt játszódik le ez a nagyarányú fejlődés, amelynek alapjait a magfizika, a szilárdtestfizika, a matematika, a kémia és kibernetika rakja le. Ezeknek a tudományágaknak a segítségével — a háború nélküli világban! — valóban beláthatatlan területen lehetne az emberiség életét széppé és boldoggá tenni. És a tudósok eredetileg mindig ezt a célt tartják szemük előtt, s mégis, éppen a tudományos felfedezések nagyszerűsége eredményezheti azt, hogy tudósok és analfabéták, jóllakottak és éhezők a levegőbe repülnek, vagy egy szempillantás alatt semmivé lesznek. Mert világméretekben a fent felsorolt tudományágak csak igen csekély százalékban szolgálják a békés fejlődés ügyét. A „Fortune” című amerikai havi folyóirat becslése szerint az amerikai természettudományos kutatás 80 százaléka a fegyverkezés problémáival foglalkozik.

Az alternatíva éppen ezért így hangzik: Leszerelés vagy halál, béke és élet vagy borzalmas pusztulás. A tudományok destruktív háborús felhasználása vagy a tudományok békés konstruktív szolgálata az emberiség élete, jóléte, jövője érdekében. A tudomány nélkül egyiket sem lehet elérni. Sajnos, a hidegháború kezdete óta az első útra tévedt a vezető államférfiak egy része. Katonai célokra használják fel a legtöbb pénzt, a legtöbb nyersanyagot, a tudományos kutatás legtöbb eredményét, a legkiválóbb tudományos munkáerőket a halál apostoláivá akarják avatni. Ilyen körülmények

között elveszíti a tudomány maga azt a nemes hivatását, hogy az egész emberiség kultúráját gazdagítsa, az ember emberségét megfelelő szintre emelje és boldogulását szolgálja.

Ezért erősödik a világ minden részén az a meggyőződés, hogy az emberiség megmentése szempontjából csak egy út járható: a leszerelés, a béke útja. Nyugaton is rohamosan szaporodik azoknak a tudósoknak és társadalmilag vezető embereknek a száma, akik a leszerelést tartják az egyetlen járható útnak. A jelenlegi háborús előkészületek (nem szólva a hidegháborús propagandára fordított összegekről!) csak azt eredményezhetik, hogy megáll a gazdasági fejlődés, általános elszegényedés köszönt az emberiségre. Ezzel szemben egyre inkább teret nyer az a belátás, hogy semmiféle háború nem hozhat annyi hasznot az emberiségnek, mint a tudományos eredmények békés felhasználása. Éppen erről szeretnék itt néhány szempontot felhozni nemzetközileg elismert tudósok elgondolásaiból:

Mi lenne, ha ...

Powell, Nobel-díjas bristoli fizikaprofesszor a következőket mondja a tudományok fejlődéséről, ha — mint a bevezetőben mondja — az általános és teljes leszerelésre vonatkozó szovjet javaslatok megvalósulnának: „Elsősorban az a bizalmi viszony állna helyre az egyes országok és tudósai között, amit a tudósok többsége olyan fontosnak tart. Nemzeti és nemzetközi viszonylatban egyaránt megoldhatók volnának olyan problémák, amelyek az eszközök, energiaforrások és idő hiánya miatt nem voltak megoldhatók. El tudnám pl. képzelni, hogy az ember úrutazása a legtávolabbi égitésekre is sokkal gyorsabban megvalósulna, ha több ország tudósai fognának hozzá ehhez a feladathoz és olyan úrhajókat konstruálnának, amelyeknek a súlya száz, esetleg ezer tonna...”

Nowacki professzor, a Lengyel Tudományos Akadémia Magkutató intézetének az igazgatója, arra mutat rá, hogy a világ energiaszükséglete évről-évre nő. Míg az évi energianövekedés 4 százalék, a szükséglet évi szaporulata 7 százalék. A szénkészlet és a folyékony égőanyagok néhány évtizedig fedezik ugyan a szükségletet, a 21. században azonban kimerülnek a klasszikus energiaforrások. Ezzel annál inkább számolni kell, mert a világ népessége 2000-ben kereken hatmilliárd, tehát kétszerese lesz a mainak. Ezen kívül sok ázsiai és afrikai ma gazdaságilag gyengén fejlett ország magasabb életszínvonalat ér majd el.

A klasszikus energiaforrások mellett tehát egyre döntőbbé válik a nukleáris energiaforrások kihasználása is. Urán és thorium különösen Ázsiában és Afrikában fordul elő nagy mennyiségben, ami békés építőkorszakban lehetővé tenné ezeknek a földrészeknek a gyors fejlődését, iparosodását. Jelenleg azonban — éppen a fegyverkezési verseny miatt — a neokolonializmus különböző módszereivel igyekeznek a volt gyarmati országok egy új, termonukleáris háború szolgálatába állítani ezeknek a földrészeknek a fenti kincseit.

A hasadó anyagokkal működő reaktorok kérdése technológiai-
lag megoldott probléma. Az atomművek tehát fedezni tudnak a
villamosági energiát. Ezen kívül a kémia és sugárkémia is nagy
fejlődésnek indulhatna a magreaktorok felhasználásával. Különle-
ges reaktorokkal új anyagokat lehet előállítani és egészen új tech-
nológiát megteremteni. Rádióaktív izotópokkal pedig a népgazda-
ság minden szektorában lehetne nagy eredményeket elérni.

Ekkora perspektívák mellett is azt kell látnunk, hogy erőművi
célokra alkalmas és minden vonatkozásban gazdaságos reaktor-
típusok mind a mai napig hiányoznak. Lassú fejlődés tapasztal-
ható a termionukleáris reaktor megalkotásával is. Kétségtelen, hogy
óriási összegekre lenne szükség a gyorsabb fejlődéshez, egyébként
is és technológiai szempontból is olyan nehézségek merültek fel,
amilyenekkel pl. 1955-ben nem számoltak. De elsősorban a kutató-
munka nemzetközi koordináltsága hiányzik ezen a téren, az erők
koncentrálása és nagy nemzetközi kutatóközpontok felállítása ered-
ményezhetne gyorsabb előrehaladást ezen a téren. Mindennek elő-
feltétele azonban a teljes leszerelés, a békés alkotómunka kor-
szakának a megteremtése. Hiszen ma a nukleáris energetikában
képzett szakemberek és tudósok nagy része a minél hatékonyabb
öldöklő fegyverek megkonstruálásával van elfoglalva. A nukleáris
leszerelés meggyorsítaná a nukleáris energetika fejlesztését és
éppen a víz lenne az emberiség legelsőrendű tüzelőanyaga, amely
évszázadokra fedezné szükségleteit.

Csak röviden utalok arra, hogy az orvostudományok és egész-
ségtan területén milyen gyors és hatalmas fejlődést lehetne elérni
a tudósok nemzetközi összefogásával és a rendelkezésre álló össze-
gek békés felhasználásával. Az élelmiszerek termelése meggyor-
sulna, hatalmas sivatagok és jelenleg terméketlen területek ala-
kúlnának bőven termő rónássággá a magenergia hasznosítása rév-
én. Dr. Eddin kairói professzor kiszámította, hogy ha csak negy-
vened részét annak az összegnek, amelyet ma a világon fegyverke-
zésre fordítanak, egy esztendőben, a békés építésre használnák föl,
akkor Egyiptom sivatagi részeit termőföldre, gyümölcs- és zöldséges
kertté lehetne vcrázsolni, a sivatagi homok alatt rejlő természeti
kincseket föl lehetne tárni és az egyiptomi tengerpart algakészle-
tével biztosítani lehetne az észak-afrikai népek fehérjeszükségletét.

Arról már nem is akarok szólni, hogy milyen kihatásai lenné-
nek a háború nélküli világnak éppen az ifjúságra: tetteje és ku-
tató kedve, alkotó készsége és képessége fölszabadulna egy olyan
világban, amelyben a holnapot nem homályosítja el a nukleáris
robbantások atomfelhője. Ilyen gondolatok foglalkoztattak, amikor
a moszkvai leszerelési világkonferencia tudósításait olvastam és a
Vosztok 3—4 páratlan tudományos eredményeire gondoltam. Mi
mindenre képes az emberi elme, ha szabadon szárnyalhat nemcsak
a földön, hanem a világűrben is. És mit tudna produkálni a tudósok
serege, ha tudását és alkotóképességét a békés fejlődés szolgálatába
állíthatná!

Dr. Pálffy Miklós

Egyházköziség és keresztyén felelősség

A szokatlan cím nem új témát takar. Ökumenikus életünkről és ezzel kapcsolatos felelősségünkről igyekszem valami hasznosat mondani. Elérkezettnek látom azonban az időt arra, hogy az „Ökumenikus” szónak olyan magyar értelmezését adjam, ami ugyan sem fordítás szerint, sem formailag nem az ökumenét fejezi ki, de véleményem szerint tartalmilag így lehet egy szóban megfogni a dolgot.

Régóta érzi az egyház, hogy egységének hiánya nagy zűrzavart jelent az egész világ számára. Erzi, mert birtokában van Krisztus tanítása, aki János 17, 21-ben így könyörög: „Hogy mindnyájan egyek legyenek; amint te énbennem, Atyám és én tebenned, ők is egyek legyenek mi-bennünk, hogy elhiggye a világ, hogy te küldtél engem”. De érdemes megfigyelni Pál apostolt is, aki az Efézusi levél 4. részében ezt mondja: „Egy a test és egy a Lélek, miképpen elhivatástoknak egy reménységében hívattatok is el. Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség, egy az Isten és mindeneknek Atyja, aki mindeneknek felette van és mindenek által és mindnyájatokban munkálkodik.” De erről tanít az egyetemes hitvallás is: „Hiszek egy közönséges keresztyén anyaszentegyházat”. Azonban csak e néhány most említett Ige ellenére az a tapasztalat már a keresztyénség kezdeti idejében, sőt, Krisztus ittjárta idején a tanítványok között, hogy bizonyos egységet rontó törekvések mutatkoztak. Máté 20. 20. és következő versek szerint Zebedeus fiai versengenek az elsőbbségért. Ap. csel. 15. része szerint vita folyik a misszió kérdésében. I. Kor. 1, 10. és következő verseiben már pártoskodás folyik Pál és Apollós körül. A bűn tehát nem hagyta érintetlenül az egyházat, az első keresztyéneket, természetesen működtek bennük az eredendő bűn és a cselekedeti bűnök és ezek valóban megrontották az egyház egységét.

Persze nem az a feladatunk, hogy most arról a nagy egyházszakadásról beszéljünk, mely 1054-ben történt, sem az, hogy részletesen foglalkozzunk a szakadásokat gyógyítani akaró különböző mozgalmakkal, melyek vagy az inkvizíció formáját, vagy kongresszusokat jelentenek, hanem az a dolgunk, hogy röviden és áttekinthetően utaljunk csak az egyház megromlott egységére, az abból fakadó károokra és azokra a kísértésekre, amelyeknek legyőzésére irányuló munkák eredményeképpen megszületett az eddig legnagyobb egységet képviselő Egyházak Világtanácsa.

Közben azért beszélünk egyházköziségről, mert amiképpen a világ — legalábbis annak egyik része békésen akar együtt élni a másik részszel, és ennek érdekében mindent megtesz —, azonképpen a különböző rendszerek területén élő különböző látható keresztyén egyházaknak mindent meg kell tenniük, hogy minél tökéletesebbé és minél tapasztalhatóbbá tegyék az egyház egységének tartalmát.

Amikor azt mondom, hogy „ÖKUMENÉ”, a szó megmagyarázott értelmében egyházköziségről beszélek. Mindnyájan tudjuk, hogy az OIKOUMENE szó a Szentírásból származik és annak jelentése: lakott föld, világmindenség. Az OIKOUMENE szó szerepel Máté 24, 14-ben: „És az Isten országának ez az evangéliuma hirdettetik majd az egész világon, bizonyággal minden népnek; és akkor jő el a vég”; Lukács 2, 1-ben: „És lőn azokban a napokban Augusztus császártól parancsolat adaték ki, hogy mind az egész föld összeirattassék”; 4, 5-ben: „Majd felvívén őt az ördög egy nagy hegyre, megmutatá néki e föld minden országait egy

szempillantásban”; 21, 26-ban: „... az emberek elhalnak a félelem miatt és azoknak várása miatt, amik *e föld kerektségére* következnek: mert az egek erősségei megrendülnek”. Ap. csel. 17, 26-ban: „És az egész emberi nemzetiséget egy vérből teremtette, hogy lakozzanak a földnek egész színén...”; majd 31-ben: „... rendelt egy napot, melyen megítéli majd a föld kerektségét igazságban egy férfiú által, kit arra rendelt, bizonyosságot tévén mindenkinek azáltal, hogy feltámasztá őt halottaiból”; Róma 10, 18-ban: „De mondom: Avagy nem hallották-é; Sőt inkább az egész földre elhatott az ő hangjok...”; Zsidó levél 1, 6-ban: „Viszont, mikor behozta az ő elsőszülöttét a világba, így szól: és imádják őt az Istennek minden angyalai: Jel. 12, 9-ben: „És vették a nagy sárkány, ama régi kígyó, aki neveztetik ördögnek és Sátánnak, ki mind az egész föld kerektségét elhitesi, vették a földre és az ő angyalai is övele levettetének”; és 16, 14-ben: „Mert ördögi lelkek azok, akik jeleket tesznek; akik elmennek a földnek és az egész világnak királyaihoz...”

Ahol a görög szövegben oikoumene van, ott a latinban vagy „orbis terrae”, vagy „universus orbis” szerepel, az angol szövegben ugyanakkor „inhabitated earth”, vagy „world”. A Vulgata és a limburgi biblia magyar fordításában „egész világ” az új magyar fordításban „egész világ”, a zürichi Bibliában „gesamte Wohnerde” és az orosz bibliában „vszelennaja”. Ezek a szavak még ha magyar magyarázatokban itt-ott el is térnek egymástól, pl. Lk. 2, 1-ben a római birodalomra vonatkoztatják, Ap. csel. 17, 26-ban az angolok a kozmoszra és ezt „mankind”-el fordítják, tartalmilag megegyeznek abban, hogy a keresztyénség küldetése az egész lakott földre szól. Ha pedig az Úr Istennek az Ő népe számára adott parancsa így szól, akkor világos, hogy ez csak az egyház egységében képzelhető el. Ezért kell a keresztyéneknek olyan egyházköziséget kialakítani, mely egyházköziség legalábbis annak adja bizonyos jelét, hogy az egyház bánkodik egység-rontó és bontó bűnei miatt és keresi az egyházközi egység helyreállításának módzatait.

Ezeket az egyesülési törekvéseket két részben tárgyaljuk. Az első részben a nem katolikus egyházi törekvéseket tekintjük át, a másik részben az egyházköziség helytelen értelmezését, a római egységet vesszük vizsgálat alá.

1. A protestáns egyházak közötti egységre kísérlet történt Luther és Zwingli között 1529-ben a marburgi kollokviumon, ez azonban eredménytelen maradt. Kálvin és Zwingli követői 1549-ben megegyeztek az ún. Zürichi Kontraktusban, 1817-ben III. Frigyes Vilmos a reformátusok és evangélikusok között létrehozta a Porosz Egyházi Uniót. Hazánkban főképp a 19. század derekán foglalkoztak a lutheri és kálvini egyházak egyesülésének kérdésében, ennek eredménye azonban csak a Pesten felállított közös Teológiai Főiskola, a Protestáns Árvaház és a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság lett.

Az ökumenikus mozgalmak története szerint az első igazán nagy lökés az ökumenikus egység felé az 1910. évi Edinburgh-i Világmissziói Konferencia volt, amelyik kimondta, hogy az egyház küldetéséből folyik az egyház egysége. Anélkül, hogy ezt most részletesen megbeszelnénk, a könnyebb érthetőségért elmondjuk, hogy erre vonatkozó jeleket Delhi-ben is találtunk. A misszionált bennszülöttek nemegyszer vetették fel a kérdést: nem gyengítette-é és nem gyengíti-é a keresztyén misszió erejét az szomorú tény, hogy ahány felekezet részéről mentek hozzájuk misszionáriusok, annyiféleképpen akarták elvezetni őket az egy Istenhez és ezek a misszionáriusok egymással versengtek, mégpedig nem mindig

keresztyén módon. Ezek a jelek valóban azt bizonyítják, hogy a keresztyénség egysége egyre égetőbbben szükséges. Ezt ismerte fel az Edinburgh-i Világkonferencia. 1910 után a Missziói Világszövetség a felekezeti tanácsok egész ágazatát építette ki. 1928-ban Jeruzsálemben, 1938-ban Madrasban, 1947-ben Kanadában, 1952-ben Németországban, 1958-ban Ghanában tartván nagygyűléseket.

További nagy állomásai a nagy egyesülésnek az Edinburgh-i kongresszusból kiinduló Life and Work, valamint a Faith and Order. A Life and Work két nagy konferenciát tartott, 1925-ben Stockholmban és 1937-ben Edinburghban és 1952-ben Lundban. A Life and Work inkább a gyakorlati keresztyénséggel, a Faith and Order pedig tanbeli különbségekkel és megegyezésekkel, valamint az egyesülés formájával foglalkozott.

Az 1937-ben a Life and Work oxfordi kongresszusa és a Faith and Order Edinburgh-i kongresszusa megegyeztek abban, hogy a két mozgalomnak az Egyházak Világtanácsában kell egyesülnie. 1938-ban Utrechtben létre is hoztak egy időleges Alkotmányt az új testület számára, de az első közgyűlés, amelyet 1940-re, vagy 41-re terveztek, a második világháború miatt elmaradt. Közben a szervezés, amennyire lehetett, folyt és már központ is létesült Genfben, amelyik feladatának tűzte ki a harcoló felek területén levő egyházak vezetői közötti kapcsolat fenntartását, egy Újjáépítési Osztály felállítását; a Bossey-i Ökumenikus Intézet megszervezését; hadifogoly- és menekültszolgálat végzését; a Nemzetközi Ügyek Bizottságának megalakítását; az első Nagygyűlésre való tanulmányi előkészülést. Ezek után 1948-ban lehetségessé vált Amsterdamban az első nagygyűlés összehívása. Itt formálisan is megalkult a Világtanács és szoros kapcsolatra lépett a Nemzetközi Missziói Tanáccsal.

Nem árt, ha itt emlékeztetőül elmondjuk, hogy az 1910-es évi Világmissziói kongresszus vezető személyiségei Mott János, Oldham lelkész, Brent amerikai lelkész és Cheng-Ching Yi kínai küldöttek voltak, közülük Oldham ma is az Egyházak Világtanácsa tiszteletbeli elnöke.

Az 1937-es Edinburgh-i Faith and Order konferencián 123 tagegyház 344 képviselője volt jelen, közöttük ilyen figyelemre méltó nevekkal találkozunk: a Yorki érsek, Temple, a Thyateriai érsek, Germanos, Boegner, Söderblom, Brent.

Az 1925. évi Life and Work vezetői közül Söderblom és Bell chichesteri püspököt említjük, ez utóbbi Magyarországon is járt és nemrégén halt meg.

Az 1937. évi Oxford-i kongresszuson pedig már fontos szerepet játszottak Dr. Macay és Visser't Hooft, a mostani főtitkár.

Az 1948-ban alakult Egyházak Világtanácsa azonban hamarosan válságba került. Válságba került pedig azért, mert egy időre szócsovévé vált a hidegháborús nyugati propagandának és 1950-ben a Központi Bizottság torontói ülésén egyik határozatában azt nyilváníttja ki, hogy nem köti magát politikai irányzathoz, egy másikban pedig helyesli a koreai amerikai intervenciót. — Valamelyest változott a helyzet 1952-re, amikor elsősorban a magyar ökumenikus egyházak hatására a Központi Bizottság egyhangúan üzenetet küldött az ENSZ-hez, amelyben a koreai háború azonnali megszüntetését kéri.

A második nagygyűlés 1954-ben volt Evanstonban, ahol a magyar küldöttség bizonyágtételét páratlan érdeklődés kísérte. A bizonyágtétel lényege az, hogy az egyház nincs társadalmi rendszerhez kötve.

Közben a Világtanács ismét kísértésbe került és az 1956. évi magyarországi ellenforradalmat a maga módján helyeselte és támogatta. Az ökumenikus egységű ismét felbomlott és újabb erőfeszítésekre volt szükség annak helyreállítására.

Ilyen előzmény után ült össze New-Delhiben a harmadik nagygyűlés, melyről elmondhatjuk, hogy ökumenikus vonatkozásban nagy előrehaladást jelent.

2. Miközben a protestáns egyházak így igyekeznek járni az egységűsülés valóban rögös útját, a római egyház sem tétlenkedik. Róma többször megpróbálta, hogy megnyerje az orthodox egyházakat és visszanyerje a „szakadár” protestáns egyházakat. A görögkeletiek irányában próbálkozást jelent az 1274. évi lyoni és az 1438. évi firenzei zsinat, melyek azonban eredménytelenek maradtak. XV. Benedek pápa 1919-ben megalapítja a Keleti Kongregációt és a Keleti Intézetet. A pápák ettől kezdve és azóta is a maguk módján igyekeznek megteremteni az egységet és használják az ökumenikus kifejezést.

Három évvel ezelőtt pedig, 1959. január 25-én, a „keresztyének hitben való újraegyesülése imaoktávjának” utolsó napján XXIII. János pápa kihirdette, hogy „Ökumenikus Zsinatot” kíván összehívni. Az erről szóló sajtóközlemény szerint „a pápa, mint az egyház legfőbb pásztor, rámutatott a veszélyekre, amelyek a hívők vallásos életét ma a legsúlyosabban fenyegetik, nevezetesen az itt és ott felbukkanó tévtanításokra és az anyagi javak mértéktelen vonzóerejére, amelyek ma a technikai haladás következtében jobban megnőttek, mint valaha. Hogy a keresztyén nép mai szükségleteit kielégítse, a legfőbb pásztor, az egyház, ősi szokásaitól ihletve, három igen nagy jelentőségű eseményt jelentett be, Róma város egyházmegyei zsinatát; egy Ökumenikus Zsinat ünnepséget az egyetemes egyház számára és az egyházjog modernizálását. Ami az Ökumenikus Zsinat ünnepét illeti, ez a pápa szándéka szerint nemcsak a keresztyén nép épülésére fog szolgálni, hanem egyúttal meghívás lesz az elszakadt közösségekhez, hogy keressék az egységet, amely után világszerte ma oly sok lélek vágyakozik.”

A nyugati lapok a pápa bejelentését nagy szenzációként kommentálták. Az akkori nemzetközi helyzetben, melyet a világfeszültség enyhülése és a vitás kérdések megtárgyalásának előkészítése jellemezett, a zsinat bejelentését túlságosan zajosan ünnepelte a háborús érdekeltségek sajtója. A pápa e bejelentése nagy izgalomba hozta az egyházakat, köztük egyes protestáns egyházakat is. A nyugati protestáns sajtó eleinte XXIII. János pápa lépését úgy értékelte, hogy ez döntő lépés lesz az egyházak egységének helyreállítása felé. Egyes nyugati egyházi vezetőknek — mint pl. Dibelius püspöknek, az Egyházak Világtanácsa egyik volt elnökének, Fisher, volt canterburyi érseknek és még másoknak a pápánál tett látogatásából úgy látszik, hogy a római kísértésekkel szemben a reformáció egyes egyházai nem egészen immunisak.

Az Egyházak Világtanácsa főtitkára a pápa bejelentése után már két nappal állást foglalt a pápa tervével kapcsolatban. „Hangsúlyozta az elhatározás jelentőségét, de rámutatott: sok függ attól, hogy miképpen hívják össze a zsinatot és milyen szellemben közelíti meg a keresztyén egység kérdését, milyen lesz annak összetétele és szellemi iránya.” A Világtanács végrehajtó bizottsága is foglalkozott a pápa bejelentésével és a főtitkár nyilatkozatát magáévá tette, „bizalmát fejezte ki abban, hogy a Világtanács tagegyházai kitanak imádságaikban az olyan egységért, amelyet Krisztus akar”.

A Világtanács végrehajtó bizottsága 1959 augusztusában ismét foglalkozott a kérdéssel. Az ott folytatott beszélgetésekből kiderült, hogy a kapcsolatok jelentékenyen megjavulhatnak, ha átfogó együttműködés válik lehetővé szociális területen és az igazságos és tartós békéért való fáradozásokban.

Róma egyik fő ökumenikus megbízottja szerint egy zsinatot akkor neveznek ökumenikusnak, ha azt a pápa hívja egybe és az egyesíti az egész római katolikus földkerekség püspökeit, vagyis mindazokat, akik jelenleg a római püspökkel (tehát a pápával) közösségben vannak... Igaz, hogy az ökumenikus szónak ezt a használatát az összes elszakadt testvérek vitatják, beleértve az ortodoxokat, nekik az a véleményük, hogy egy zsinat valójában nem nevezhető ökumenikusnak, ha csak a kereszténység egy részét — a rómaiakat — egyesíti.

Római katolikus részről nem szüntek meg a hivatások az ortodox és a protestáns egyházak irányában. Különösen az ortodox egyházakat biztatják, hogy „a római egyház sohasem tagadta meg ezektől az egyházaktól annak elismerését, hogy érvényes felszentelő hatalommal rendelkeznek. Az ilyen egyházakkal való újraegyesülés tulajdonképpen csak néhány tanbeli eltérés kiküszöbölésén múlik.” 1959 augusztusában a Világtanács központi bizottsága rhodosi ülésén számos római katolikus megfigyelő is részt vett. Ezek a megfigyelők egyik este az ortodox résztvevőket külön megbeszélésre hívták meg. Megállapodás szerint a megbeszéléstről semmit sem lett volna szabad nyilvánosságra hozni, ennek ellenére a hivatalos római katolikus sajtószolgálat (KIPA) és több jelentős katolikus lap és a vatikáni rádió is részletes tájékoztatást adott a megbeszéléstről. Az Egyházak Világtanácsa főtitkársága éleshangú közleményben elítélte ezt az eljárást, mert hiszen „a római katolikusok, akik vendégként vettek részt a központi bizottság ülésén, nem tájékoztatták szándékaikról az ülés felelős vezetőit és a nekik tanácsolt hallgatás helyett maguk tettek közléseket a sajtó képviselőinek; a római katolikus sajtó és rádió közlései az elhangzott javaslatnak tartalmáról és jelentőségéről távolról sem alkalmasak az okozott nyugtalanság megszüntetésére és csak fokozzák a zavart, ami egyáltalán nem szolgálja a keresztény egységet”. Ugyanakkor a Konstantinápolyi Ökumenikus Pátriárkátus is kiadott egy közleményt, mely szerint a rhodosi ortodox-római katolikus találkozásnak csak informatív és baráti jellege volt és azon semmiféle formális tárgyalás nem került szóba. Az 1960-ra kitűzött találkozót a római katolikus képviselőkkel a Pátriárkátus máris lemondta.

Ez a rhodosi esemény széles körökben megerősítette azt a gyanút, hogy a protestáns és ortodox egyházak között megindult közeledés megzavarása hozzátartozott a vatikáni zsinat terveihez. Sok római katolikus megnyilatkozásból látható, hogy a Vatikán különböző körei ingerülten figyelték az ortodox egyházaknak az Egyházak Világtanácsához való közeledését. Csak fokozódott ez az ingerültség, amikor 1961 áprilisában közzétették a Moszkvai Pátriárkátus belépési szándékát az Egyházak Világtanácsába.

Ami a II. Vatikáni Zsinaton való nem római katolikus részvételletti, Bea bíboros, „az elszakadt keresztények ügyeit” intéző zsinati titkárság vezetője szerint az ortodox és protestáns egyházfőket megfigyelői minőségben sem fogják meghívni, de ha ezek az egyházak el akarják küldeni megfigyelőiket, akkor szívesen és jóindulattal fogadnák őket. Az Orosz Ortodox Egyház hivatalos lapja ezt a felhívást elutasította azzal, hogy ez is leleplezi Róma abszolút hatalmi igényét az egész

keresztyén világra, s így kerülő úton, a megfigyelők jelenléte által, szeretnék megkapni legalább a látszatát az ökumenicitásnak. „Az ortodoxia azonban kezdettől fogva a római katolikus egyház belügyének tekintti ezt a zsinatot” és aggodalmát fejezi ki, hogy ez a zsinat inkább a politika, mégpedig a keresztyénség szellemével össze nem egyeztethető háborús politika szolgálatában fog állani.

Persze vannak értékes jelek is a római katolikus egyház részéről. Így a magyar katolikus egyházban folyó komoly bibliatudományi munkáról elismeréssel kell szólnunk, ennek gyümölcse az Újszövetségi Szentírás második, befejező kötete. A papság és a hívők köreiből mutatkozó „biblia reneszánsz” jeleinek érvényesülését lehetetlenne teszi azonban az a mariológiai offenzíva, amely legújabbban már odáig megy, hogy Mária „Egyetemes közbenjáró és Társmegváltó” szerepének dogmatizálását készíti elő, sőt a Szentháromság életstruktúrájában való örök jelenlétét kívánja elfogadtatni.

Nekünk, a reformáció egyházainak azt kell figyelniünk és tanulmányoznunk, amit nagy reformátoraink a római egyház zsinatairól a bibliai tanítások alapján írtak. Kálvin pl. Lukács evangélistának az első jeruzsálemi zsinatról szóló tanítását elemezve (Ap. csel. 15) szembeállítja a római zsinati elméletet és gyakorlatot a zsinatra vonatkozó újszövetségi kijelentéssel. A „tetszék nekünk” (v. 28) kifejezést „balgán erőszakolva Róma azt állítja, hogy az egyház tévedhetetlen, miután azt közvetlenül a Szentlélek kormányozza”. Ennek bizonyítására a „legfőbb tételük, hogy a zsinatok semmi mást nem határoznak, csak amit a Szentlélek diktál”. A Jeruzsálemi zsinaton a gyülekezet, „miután az ügyet kellőképpen megvitatták és mindannyian az igazi tanításban megegyezésre jutottak, az apostoloknak és a többi tanítóknak véleményét megengedte, most pedig a határozatokat is jóváhagyja”. Az apostolok „semmit sem határoztak az összes embereket érdeklő ügyben a néphozzájárulása nélkül. Kálvin a 30. v. alapján megállapítja: „A szent keresztyén renddel semmi sem illik kevésbé össze, mint a nép összességét, mint valami oktalán nyóajat távol tartani a közös tanítástól, amint a pápa zsarnoksága alatt szokott történni.

Ugyanis a pápa és a püspökök, mivel azt hitték, hogy a nép sohasem lesz eléggé engedelmes, amíg durva tudatlanságba nem süllyed, azt képzelték a hit legjobb eszközének, ha a nép teljes tudatlanságban az ő rendelkezéseiktől függ.” Az apostolok magatartásával ellentétben, akik „az evangélium tanítása által uralkodó Krisztusnak engednek, a pápa szóban ugyan a Krisztus helytartójának vallja magát, de a valóságban egészen magához veszi Krisztus hatalmát, akit száműzetéssel az egekhez köt” — mondja Kálvin.

Luther is ilyen álláspontot foglal el. Ezt írja: „A római udvar olyan borzalmasan fél a szabad zsinattól és olyan szánalmasan kerüli a világgógot, hogy már a maga pártján levőkből is költe azt a reménységet, hogy szabad zsinatot valaha is megtérne. Arról nem is szólva, hogy maga tartson ilyent!”

Az előbbieket tekintve, mégsem mondhatjuk, hogy a római egyház zsinata tisztára katolikus belügy. Sokkal több hívő keresztyén ember él a katolikus egyházban, semhogy érdektelen és közömbös lenne a többiek számára, amit a katolikus hívőkre nézve Rómában határozni fognak. Figyelemre érdemes az a tény is, hogy a Delhi-i nagygyűlésre a Vatikán öt hivatalos megfigyelőt küldött. Tehát Róma az ökumenikus kapcsolatok szálait tovább fogja fűzni.

Figyelemmel kell kísérniünk továbbra is a zsinati előkészületeket,

már csak azért is, mert nyilván a zsinat állást fog foglalni a megosztott világ kérdéseiben is.

Így állunk az egyházköziség-kérdéseivel. Világos tehát előttünk, hogy az egyházköziségnek is alapjában véve most immár két nagy tábora van. Az Ökumené fogalmának római értelmezése és az az értelmezés, amit a nem katolikusok tesznek magukévá. Ha így áll a dolog, akkor teljesen önként vetődik fel az egyházköziségért érzett *keresztyén felelősség* kérdése. A keresztyén embernek még ráadásul nemcsak arranézve kell döntenie, hogy a római értelmű egyházköziséget elutasítsa, hanem arranézve is, hogy a nem katolikus értelmezésű egyházköziség tisztaságát hogyan igyekszik a maga módján szolgálni és megvalósítani.

Ebből a felelősségből született meg a PKBK. A cseh protestáns testvérek 1958-ban látták szükségesnek, hogy külön csoportosuljanak és világosan megszabják az egyházköziség keretén belüli tennivalóikat. Azok a bizonytalanságok ugyanis, amelyek az Egyházak Világtanácsa vezetésében mutatkoznak, szükségessé tették bizonyos kérdésekben a rendkívül határozott állásfoglalást. Már pedig az egyháznak mai legfontosabb feladata: bizonyoságtétel az emberiség legnagyobb ügye, a béke mellett, és e bizonyoságtétel mellett döntő az egyházak erre irányuló szolgálata is. Az egyházaknak úgy kell megvallani Krisztusukat és úgy kell követni Mesterüket, hogy közben szolgálják az embermilliók érdekeit, mely szolgálatot maga az Úr rendelt el, amikor azt mondta, hogy szeresd felebarátodat, mint te magadat; vagy: amennyire tőled telik, igyekezz mindenkivel békeességben élni; vagy: aki tudna jót cselekedni és nem teszi azt, bűne az annak.

A Prágai Békekonferencia létrehozói felismerték azt az igazságot, hogy nem szabad mondvaszínált teológiai problémák felett vitatkozni, amikor embermilliók élete forog kockán. A Prágai Békekonferencia nem szervezet, hanem mozgalom, nem ellen-Ökumené, de nem is csak a keleti egyházak csoportosulása. A PKBK mélységesen áthatott az ökumenikus gondolattól és sorai egyre inkább bővülnek nyugat-európai, amerikai, afrikai és ázsiai keresztyénekkel. A PKBK az egész lakott földért kíván szolgálni és arra hívja fel a tagokat, hogy minden egyház ébredjen rá a felelősségre és gyakorolja is felelősségét. A Prágai Békekonferencia alapvetően fontos tétele az, hogy ennek a szolgálatnak a *gyülekezetekre* kell épülnie, tehát a szolgálata nemcsak a lekipásztoroké, vagy a konferencián megjelenő világi képviselőké, hanem minden egyes gyülekezeti tagé is. A konferencia eddigi szolgálatainak bizonyosságai a nagyhatalmak vezetőihez s a nemzetközi tanácskozások alkalmaira eljuttatott, az élet ügye mellett döntést kifejezésre juttató határozatok voltak. Ilyen volt az első atombomba ledobása miatti bűnbánattartásra való felhívás és az a tény, hogy e Konferencia Állandó Bizottsága üdvözölte elsőként az összes egyházi fórumok közül örömmel a Szovjetuniónak 1960-ban az ENSZ közgyűlése elé terjesztett leszerelési javaslatát. Ilyen döntő lépés volt az az elhatározás is, hogy a PKBK 1961. június 13–18-ig Keresztyén Békevilággyűlést hívott egybe. Főtémája ez volt: „E földön békeesség”. A nagygyűlés üzenettel fordult a világ keresztyéneihez. Az Üzenet a nemzetközi helyzetben és a világkeresztyénség magatartásában jelentkező meghasonlottság reális elemzése után felhívja a világ keresztyéneit, hogy vegyenek részt az atom és mindennemű háború kiküszöbölésére, a hidegháború megszüntetésére irányuló törekvésekben, s végezzék azt a szolgálatot, amelyre embertestvéreink s az emberi közösség iránt kötelezte Isten egyházát, szálljanak sikra az emberibb életükért, egyenjogúságukért küzdő népek ügyéért. Minden keresztyént óva int az Üzenet

attól a magatartástól, amely a keresztyén hitet a kommunistaellenességgel azonosítja.

Bizonysága volt a nagygyűlés annak, hogy a PKBK máris komoly tényezővé vált az ökumenikus párbeszédben. A résztvevők többsége nyugati országokból jött, s a tanácskozások valóban ökumenikus lelkületben és felelősségben folytak. A konferencia súlyának megnövekedéséhez nagymértékben hozzájárult az orthodox egyháznak a munkában való aktív részvétele. Hálaadással mondhatjuk el, hogy a PKBK annak bizonysága, hogyha az egyházak tudják a közös szolgálat útját együtt keresni, a közös felelősséget együtt gyakorolni, akkor nyílik igazán lehetőség az egyházakat egymástól elválasztó kérdések termékeny megvitatására is.

A Világgyűlés a világon élő egyházak érdeklődésének homlokterébe kívánta állítani annak a szolgálatnak a kérdéseit, mely szolgálatot ma Uruk parancsára végezniök kell. Erre a kérdésre kereste és kívánta megtalálni a feleletet: Mit kell ma tenri Krisztus egyházainak az emberiség javára? A munkabizottságok napirendjén ezek a kérdések szerepeltek: az igazságosság; a szabadság; a kolonializmus; a hidegháború; a leszerelés; a tömegpusztító fegyverek, a német kérdés. Világos és érthető módon mutatott rá a Világgyűlés az egyes egyházakat megejtő hamis egység kísértésére és a Vatikán politikai magatartásának veszélyességére is. A tárgyalások eredményét összefoglaló és az összes keresztyén egyházakhoz megküldött Üzenet a ma élő egyházaknak eme konkrét szolgálati alkalmaira és feladataira mutat rá s az ez alkalmakban való keresztyén felelősséggyakorlásra hívja őket. Ahhoz, hogy az első Keresztyén Béke Világgyűlés valóban ígéretes lépést jelenthessen a világon élő keresztyének felelősségének ébresztgetése útján, nagyban hozzájárult, hogy gyülekezeteink tagjai imádságaikkal és áldozatvállalással segítettek.

Az 1961. év második nagy eseménye volt az Egyházak Világtanácsa Új Delhiben tartott harmadik nagygyűlése, melyen hattagú magyar küldöttség vett részt. A gyűlés főtémája: „Krisztus a világ világossága” volt, altémái pedig: Bizonyágtételünk; Szolgálatunk; Egységünk. Először került az EVT munkájában ezen a nagygyűlésen az egyház egységének a problémája a keresztyén bizonyágtétel és szolgálat problémájával együtt a vizsgálódás középpontjába. A főtémával kapcsolatos bizonyágtételünk leglényegesebb mondanivalója az volt, hogy ha a ma élő egyházak valóban a teljes Írásból értik meg, mit jelent az, hogy Krisztus a világ világossága, akkor az emberiség nagy kérdéseire és egymáshoz való viszonyulásukban nem válhatnak egy darab sötétségbe ebben a világban, hanem Krisztus kegyelméből a jó cselekvésében, az emberért hozott felelős szolgálatukban világolnak az emberiség közösségében. Bizonyágtételünkben arra is felhívtuk az EVT figyelmét, hogy az a tény, hogy első ízben tartja nagygyűlését Ázsiában, mindenekelőtt arra kell hogy figyelmeztesse a keresztyén egyházakat tartsanak bűnbánatot színesbőrű, gyarmati és félgymarmati népekkel szemben keresztyén népek részéről elkövetett bűnök miatt.

A világhelyzetben történt változások az Új-Delhi-i nagygyűlés eseményeiben is tükröződtek. A 23 új tagegyház közül, melyek felvételre után a tagegyházak száma 198-ra emelkedett, 11 fiatal afrikai egyház. Jelentkezett az ökumenikus párbeszédben a világkeresztyénség gazdag hagyományú ágazata, az orthodoxia is. Az Orosz Orthodox Egyház felvételével a legtekintélyesebb és legerősebb orthodox egyház vált tevékeny részévé az ökumenikus életnek. Ha hozzávesszük ehhez még a romániai, a bulgáriai és lengyelországi orthodox egyházakat, melyek Új-Del-

hiben szinten tagjai lettek az EVT-nek, megállapíthatjuk, hogy a római egyház kivételével a keresztyénség minden ágazata képviselve van benne.

A gyűlésen *Takenaka* japán professzor előadásában felsorolta az egyház mai szolgálatának problémáit. Beszélt arról, hogy a technikai fejlődés nagyarányúsága miatt az egész emberiség egy sorsban osztozik. Ennek ijesztő példája az a tény, hogy az egész emberiség a legszörnyűbb fegyver, az atomfegyver nyomása alatti félelemben osztozik. Az elmaradt népek rohamos fejlődése felelőssé teszi az egyházat is. „Különösen ma Afrikában, Ázsiában és Latin-Amerikában gyors, csaknem forradalmi változások bukkanak fel a társadalom minden területén. Ilyenek, mint politikai függetlenség, az iparosodás és az urbanizálódás meggyorsulása, a fajok közötti egyenlőség és szabadság követelése az a törekvés, hogy a családi élet új formáját hozzák létre, eltérve a régi elnyomó, feudalista életmódtól és a konfliktus és csalódás azok között az emberek között, akik különböző politikai, gazdasági és etnikai csoportokhoz tartoznak. Meg kell vizsgálnunk itt, mit jelent az, hogy Jézus Krisztus a világ világgossága ebben a változó és dinamikus társadalomban. Nem hiszem, hogy bármely mozgalom, beleértve a keresztyén mozgalmat is, komoly segítséget adhatna a mai világban, ha nem akar beállni a szociális változás folyamatába. *Ibiam* nigériai küldött, az afrikai népek életével foglalkozó előadásában kifejtette, hogy az egyházaknak először is a keresztyénséget megsegényítő és beszenyező emlékeit kell eltüntetniök az afrikai népek életéből, majd így folytatta: „Az egyetemes egyháznak azt a nagy és fontos feladatot kell maga elé tűznie, hogy eltávolítson minden szükségtelen dolgot és akadályt, ami sérti az afrikaiakat és nehézségeket okozhat”.

A harmadik nagygyűlés határozatai foglalkoztak a legfontosabb nemzetközi kérdésekkel. A Nemzetközi Ügyek Bizottsága jelentésében foglalkozik a lefegyverzés és az atomfegyver kísérletek problémájával, tárgyalja az európai béke kérdését és ennek keretén belül Németország és Berlin problémáját. — A faji kérdésben hozott állásfoglalás kimondja, hogy az Ökumenikus Tanács elítéli a faji megkülönböztetés politikáját. Erről a határozatról üzenetben értesítette a Délafrikai Unió keresztyén egyházait.

A nagygyűlés záró dokumentuma 10 pontban foglalja össze az Új Delhi-i tanácskozások eredményeit. Két legfontosabb pontja a második és a negyedik. A második pont kimondja: „Ma a háború a közös ellenség. A háború bűn az ember ellen. Számos nemzedék jövője és elmúlt korok öröksége forog kockán. Könnyen elpusztulhat a világ, mivel néhány ember cselekedete, vagy hibás számítása katasztrófát okozhat. Mérésükre és önmegtágadásra van szükség a háborút előidéző dolgokban, türelemre és kitartásra a vitákat előidéző dolgok felszámolására, merészségre és bátorságra a békét előidéző dolgok megragadásában.” A negyedik pont: „Parancsolóan szükséges a fegyverkezési verseny megállítása. A teljes és általános leszerelés az elfogadott cél és ennek elérésére konkrét lépéseket kell tenni. Közben minden akadály ellenére sürgetni kell az első döntő lépés keresését, mint amilyen a nukleáris kísérletek beszüntetése.”

A Prágai konferencia szervezetének megfelelően a mintegy 100 tagú tanácsadó bizottság 1962. május 17—17. napján Karlovy Varyban tartotta első ülését. Legtisztábban itt csendült fel a keresztyén embernek ökumenikus felelősségéről szóló bizonyosságtétel. Hromádka professzor, a PKBK elnöke drámai szavakkal mutatott rá arra a felelősségre, amelyet a keresztyén ember a világban, ezért a világért hordoz. Bevezetőben elmondotta, hogy „az utóbbi években felismertük, hogy az Ige drága kincse

nélkül életünk elveszítené igazi emberi teljességét, örömét és reménységét, s hogy a megfeszített és győzelmes Jézus Krisztus jelenléte nélkül meglazulnának emberi kapcsolataink is, meggyöngülne közöttünk a kölcsönös megértés és veszendőbe menne a jövő iránti reményteljes bizakodás is. Ezért tanácsadó bizottságunk első ülésén is közös imádsággal és beszélgetéssel lélekben arra a törekvésre akarjuk összpontosítani figyelmünket, hogy az evangélium üzenetét még teljesebben és mélyebben megértsük. Az a harc, amelyet a békéért, a világban meglévő bizalmatlanság és aggodás ellen a népeknek valódi együttéléséért vívunk, első-sorban egyházaink megújulásáért, megelevenedéséért folytatott küzdelem.

Ez egyetlen helyes teológiai alapról elindulva beszélt

1. néhány különösen veszélyes nemzetközi helyzetről;
2. a mai ember erkölcsi ernyedtségéről;
3. és arról, hogy a keresztyén egyházak felkészültek-e az események valódi értelmének megragadására és a segítségére."

Az első pontról szólva elmondotta, hogy azok a keresztyének is, akik pedig hitbeli és teológiai kérdésekben egy véleményen vannak, sokszor nehezen értik meg egymást, mikor a nemzetközi feszültség konkrét kérdéseivel kerülnek szembe. Mivel a világ katasztrófái megingattak minden eddigi objektívnek vélt mértéket, ez az állapot szinte természetes, másrészt pedig arra készítet, hogy ezt az elismert egyoldalúságot az Ige, mint egyetlen objektívitás erejével győzzük le. Adjuk elő javaslatainkat, de hallgassunk meg figyelmesen és türelemmel mindenki mást. Az egész mai feszültség tulajdonképpen az egyoldalúságból ered, ezért kell a PKBK-nak ezt az egyoldalúságot feloldani és legalábbis egyes alapvető kérdésekben odahatni, hogy megegyezés jöjjön létre. Ez úgy lehetséges, ha a különböző felfogású emberek gyakran összejönnek. Ez tulajdonképpen a humanitás mai értelme.

Ezek előrebocsátása után a német kérdést említette, mely állandóan zavarja a világ békéjét és nyugalmát. A németek okozta többszöri világkatasztrófa gyökere az, hogy a német államférfiak már 1919 után sem voltak képesek megteremteni a békés együttélés valóságos feltételeit. Nem sikerült átalakítani a német társadalmat. „Meg vagyok győződve arról — mondotta —, hogy a szociális átalakulás történelmileg elkerülhetetlen és hogy a német példa az 1917-es szovjet forradalommal együtt az egész emberiség számára megteremthette volna az előfeltételeket a világ nyugalmasabb és kisebb katasztrófával járó politikai és társadalmi átszervezéséhez.”

Nyilvánvaló ebből, hogy ha Németország nem úgy alakítja sorsát, ahogy éppen alakította 1919 után, akkor a második világháború szörnyű katasztrófája nem következett volna be és nem lebegne a világ felett egy végzetes harmadik háború réme. A német ember ma csak nagy erőfeszítéssel szabadul azoktól az illuzióktól, hogy sorsát a nyugati államok katonai, gazdasági és politikai segítsége döntötte el és hogy ugyanettől remélheti annak visszaszerzését is, amit 1933—45. között elveszített. Nyugat-Németországban ma sokan azon az állásponton vannak, hogy harmadik világháború előtt állunk és hogy a jövő kulcsa a nyugati hatalmak kezében van. Azt is meg kell azonban valani, hogy ma már akadnak jelentős politikai gondolkodók is Nyugat-Németországban, akik szembeállnak ezekkel a helytelen elgondolásokkal, t. i. hogy Nyugat-Németország a nyugat-európai keresztyén civilizáció pillére és a gát az az em-

beriség tulajdonképpeni ellenségével, a kommunizmussal szemben. A német kérdés megoldásához nem vezet más út, mint őszintén megragadni azokat a kezdeményezéseket, amelyek Keletről érkeznek, s amelyek kapcsán párbeszédet kell teremteni, amelyeken meg kell teremteni a bizalom légkörét.

Néhéz azonban a világ kérdéseit olyan tárgyalásokon megbeszélni, amelyekről kizárnak egy mintegy 700 milliós népet, Kínát. Erre sem erkölcsi, sem politikai, sem általános emberi ok nincsen. Láthatjuk, hogy Ázsia és Afrika új történelmi erők és lendületek kiindulópontjává lesznek. Ezért fokozottabban kell ezeket a kontinenseket és ezeknek népeit figyelembe venni. Az Algéria ügyében tartott francia népszavazás biztató jel és ugyanilyen volt a 18 állam genfi leszerelési konferenciája is. Azonban ezek a jelek még nem azt jelentik, hogy a nemzetközi helyzet sokkal biztatóbb lenne, mint egy évvel ezelőtt volt. A békés megoldásnak sokféle akadályja van. Talán legfőbb az a fatalista szemlélet, hogy a háború elkerülhetetlen; vagy az a „keresztyén törekvés”, hogy a keresztyén civilizáció frontját kell kialakítani a hitetlenséggel szemben; vagy be nem váltott gazdasági érdekek és katonai törekvések. De akadály lehet egy olyan álkeresztyén nézet is, hogy bármilyen katasztrófa érné a világot, Isten szuverénitását az nem csorbíthatja.

Ilyen problémákkal áll tehát szemben a keresztyén ember, melyek nehézségüket tekintve felülmúlják azokat, amelyeket az utóbbi évtizedek történetéből ismerünk. Átalakuló világban élünk, régi társadalmak összeomlanak, új társadalmak születnek. Afrikában a nemzeti önállósulás korát szemlélhetjük és mindenfelé olyan népek, vagy olyan osztályok veszik kezükbe saját ügyeik intézését, melyek eddig elnyomottak, kizsákmányoltak, megvetettek voltak. És ebben az állapotban kell megkérdeznünk, elegendő lesz-e erkölcsi, szellemi, gondolkozó és munkaképességünk arra, hogy ebben az átalakuló világban a helyes utat felismerjük és jól szolgáljunk. Meg kell vallanunk, hogy a világválság már túl régóta tart.

Így jutunk el a harmadik ponthoz. Mit tud tenni ebben az ügyben az egyház?

Mindenekelőtt azt kell itt hangsúlyoznunk, hogy a keresztyéneknek nem bírakként, hanem bűnbánó bűnösökként kell egybegyűlniök, mint olyanoknak, akik belátják, hogy az emberiség helyzetének oka egyrészt éppen az egyház munkája és mentalitása. Fel kell vetnünk azt a kérdést is, hogy sikerült-e megteremteni a Keresztyén Békekonferencián bűnbánatban és reménységben a valódi testvériség légkörét.

Nekünk, magyar protestánsoknak is ki kell venni részünket a felelősség hordozásából. Szívesen köteleztük el magunkat szocialista hazánk szolgálata mellett. Ez az elkötelezés azonban cselekedeteket is kíván tőlünk. Az egyház, még pontosabban a lelkész és a keresztyén egyháztag a maga módján nagyon sokat tehet a szocializmus céljainak szolgálatában a világ békéjének megőrzésében. Hálát kell adni Urunknak, hogy ezeket a lehetőségeket nekünk adta, és a kapott lehetőségekkel valóban élnünk is kell. Azonkívül, hogy gyülekezeteinkben minduntalan élnünk kell az építés szolgálatával és szocialista hazánk iránti hűségünk gyakorlati megbizonyításával, nagy figyelemmel foglalkozunk a júliusban összeült Moszkvai Leszerelési és Világbéke Kongresszus anyagával, mely hitünk szerint nagy lépéssel vitte előre az emberiség ügyét, a világbékét.

Fokozottan hívjuk fel egymás figyelmét arra, hogy itt és most a legkeresztyénibb szolgálat: Krisztust úgy követni, hogy biznyságtételünk az emberiség békéjének ügyét szolgálja.

Dr. Kenéz Ferenc

Lelkészeink a leszerelésről

Mintha a sors-motívum beethoveni négyes kopogtatása igyekezett volna felelősségre ébreszteni a világ „alvóit”, úgy harsogott bele a moszkvai béke-világkongresszus mondanivalója éles és ólmos fülekbe egyaránt.

— Mondd, igaz, hogy nemsokára tűzben fogunk égni mindnyájan? — kérdezte kilencéves unokája Ruth Cage Colby-t, az amerikai pacifista nőmozgalom ismert egyéniségét. Így kérdez maga az élet, gyermeki egyszerűséggel, de kíméletlen szigorral is. Mondd, igaz?! Engeditek?! Eszközei lesztek az emberiség öngyilkosságának?! Az amerikai delegátus ezt felelte kisunokájának: Nem, nem igaz, a felnőttek nem engedik meg, ők ezt nem engedhetik meg. Valóban: a magasabb értelemben vett „felnőttek” ki kell, hogy álljanak a világ porondjára, mint a mesebeli hősnek egy szál karddal a hétfejű sárkány elé, hogy megvívjanak az életért.

A tények ugyanis minden fantáziát túllícitáló realitással festik elénk a jelenkor emberfaló szörnyét: a fegyverkezési versenyt és a mögötte álló szellemet. Hruscov miniszterelnök tekintélyes nyugati atomtudósok becsülését ismertette: „A mai világban »az atomhalál potenciálja« 250 000 megatonna, vagyis 250 milliárd tonna TNT robbanóereje. Ilyenformán földünk minden egyes lakosára már most átlag több mint 80 tonna robbanóanyagot tartalékolnak. Ezek szerint ebben a termékben már biztosították a bőséget a föld lakossága számára.” Lélegzetelállító iszonyat: az embernek szinte erőltetnie kell az értelmét, hogy teljes súlyában felfogja a fenyegetés rettenetességét: milyen mértékben biztosították eddig „az egy főre eső atomhalál-szükségletet”.

De nemcsak lehetőségében „emberfaló” ez a szörny: már jelenleg embermilliók, sőt milliárdok fölemelését akadályozza, lassítja a fegyverkezési hajszja, azon belül pedig az atomhegemóniáért — vagy legalábbis az „egyensúlyért” — folytatott démonikus versengés. A világ tudományos kapacitásának 70⁰/₁₀₀-át a háborús készülődés köti le! Elképesztő!

Háború esetén így nem lenne meglepetés, ha az emberiség fele, vagy idővel (radioaktív csapadék stb. révén) akár teljes egésze megsemmisülne! Kiszámítottam, hogy az egész világ jelenlegi lakosságát véve alapul, átlagosan mindca 250 emberre jutna egy akkora robbanóerőt képviselő „bombahányad”, amekkora Hirosimában 250 000 ember elpusztításához volt elegendő. Aligha ismer a világtörténelem ennél szomorúbb fejlődést.

Mi sem könnyebb, mint minderre azt mondani, hogy szép, szép, de édes álom az egész, fegyverkezés mindig volt és mindig lesz, s békét kiáltó ágálással nem lehet betömni az atomágyúk torkát és a rakéta-hajtóműveket. A feladat kétségtelenül nehéz ugyan, de az emberiség létének, vagy nemlétének kérdése mellett szkeptikus kézlegyintéssel menni el a mai kor adottságaiban egyértelmű a legnagyobb felelőtlen-séggel, a cinizmus mélypontjával. Nyilvánvaló ugyanis, hogy ha a dolgok a maguk útján haladnak továbbra is, aránylag nem sok időn belül eljutunk arra a pontra, „amikor az ágyúk maguktól löni kezdenek”: a fegyverrel való telítettség kritikus fokára, a gyűlölet lázgörbéjének halált hirdető tetőpontjára. Ez tehát megy magától mint a hegyről neki-lódult szekér. Ám hogy ez ne történjék, azt csak elszánt cselekvéssel lehet elérni s a legszeleesebbkörü összefogással.

Mi keresztyének egyszerűen nem maradhatunk ki ebből a küzdelemből. Ez a status confessionis tudatos elmulasztását jelentené, s mivel

az egész emberiség léte forog kockán és ezt mindnyájan tudjuk, ha kényelmességből, taktikázásból, vagy bármi egyéb okból hallgatnánk, (kielégítő tiszta ok ugyanis erre nincs), tartózkodásunkkal mi volnánk — bocsánat az erős szóért — a földkerekség legdicstelenebb „néma ebei”. Érthetetlen és elképesztő, hogy — ha csökkenő számban is — még mindig akadnak, akik úgy vélik, hogy a keresztyénség jegyében visszahúzódhatnak a „belső síkra”, ügyet sem vetvén olyanféle „testi” dolgokra, mint az hogy embermilliók életben maradnak-e vagy sem. Ma ugyanis nem az az irgalmasság, hogy azt a bizonyos két fillért belenyomjuk a koldus markába, hanem az, ha tudunk kiállni magáért az emberért. Szükség van ugyan az irgalmasság apró cselekedeteire is, s nem szabad valamiféle hamis nagyvonalúságba esnünk, de kétségtelen, hogy

ma nincs nagyobb irgalmasság a béke védelmének.

És az evangélium hirdetése? A kettős nagy parancsolat nem „két kötetben” jelent meg, hanem a legszorosabban összefűzve. A hit és a belőle fakadó engedelmesség ugyanazon megújított szív dobbanása. A keresztyén embert mindig is jellemeznie kell ennek a „szent szinkronizmusnak”, együteműségnek, a hit és cselekvés egységének. Tudjuk, hogy az evangéliumot semmi nem pótolja, s azzal mindenkinek adósa vagyunk, de tudjuk azt is, hogy az erős vérzést nem evangéliummal, hanem szorítókötéssel kell csillapítani. S ha a megfelelő eljárást alkalmazzuk, azt nem az evangélium hirdetése helyett tesszük, hanem annak a jegyében. Így kell ennek lennie minden keresztyén jócselekedetben.

Nem is maradt néma a keresztyén lelkiismeret Moszkvában sem! 121 ország 2469 delegátusa között jócskán akadtak lelkészek, nem utolsósorban protestánsok, már az elnökség soraiban is: Endicott és Collins. De nem a „képviseleti arány” a lényeges itt, hanem az állásfoglalás, a személyes kiállás határozottsága. Egyébként az „egyháziaknak” a „világiakkal” való kongresszusi együttműködése jellemzően mutatja azt a tág keretet, amely méltó volt a feladat nagyságához. Hitbeli, illetve viág-nézeti szempontból a legkülönbözőbb elemeket egyesítette ez a nagy gyűlekezet. Ez persze azt is jelentette, hogy számos megbeszélés, vita nem volt híjával a szenvedélyességnek sem és sok részletkérdésben a vélemények is sokfélék voltak, de a kongresszust mégsem ez jellemezte, hanem az a minden kisebb-nagyobb különbségen felülemelkedő eltökéltség, hogy a világbékét meg kell menteni, az atomkísérletezésnek és a fegyverkezési versenynek véget kell vetni, föl kell számolni a háborúval fenyegető gócoakat, azaz nem elég a földön az életnek máról holnapra meghosszabbított menlevelet adni, hanem biztosítani kell örökérvényű polgárjogát.

Bodrog Miklós

Az általános és teljes leszerelés kérdése korunk és a második világháborút követő évek, de főleg a legutóbbi évtized nagy kérdése. Az utóbbi évek technikai és kémiai úton gyártott fegyverei azzal a veszedelemmel fenyegetik a világot, melyre a történelem eddigi háborúi alatt sohasem volt még példa: a totális pusztulással. Mennyire „elenyésző” szám egy esetleges kirobbanó atomháborúban pusztulásra ítélték számához az első világháború 20, és a második világháború 50 millió halottja. Ma már ott tart a tudomány, hogy nemcsak létrehozni tudja ezeket a pusztító nukleáris és termonukleáris fegyvereket,

de ki is tudja talán egészen pontosan számítani, hogy milyen mérvű lehet az általuk okozott pusztulás. C. Powel Nobel-díjas angol fizikus szerint „az atomháború — a legszerűesebb számítások szerint is — sújtaná a földünkön élő minden második embert, s a háborút követő évtizedekben az újszülöttek nagy százaléka nyomorék lenne.”

— De tételezzük fel a lehetetlent, nevezetesen azt, hogy egyetlen embert sem ölnének meg ezek a fegyverek a felrobbanásuk pillanatában. Tételezzük fel ugyanakkor azt is, hogy földünk mintegy 3 milliárd lakosa számára atom- és H bomba-biztos fedezék állana a rendelkezésre. Nos, ebben az esetben a robbanás okozta radioaktív szennyeződés olyannyira „fertőzné” a levegőt, hogy szakértők véleménye szerint „egy általános atomháború nyomán a föld egész légköre annyira megfertőződne, hogy a levegő hat hónapig, de lehet, hogy egy teljes esztendeig alkalmatlanná válna a belélegzésre is”. Hol lenne a világon tartalék oxigén és tárolható élelmiszer, melynek birtokában az emberiség átvészeldhetné ezeket az idöket?!

Mintha kicsivé lett volna a világ az emberiségnek már eddig is birtokában levő pusztító fegyvereihez mérten.

Ezért lett korunk égető kérdése a leszerelés. Nem álom; nem utópia. Mint a kongresszusnak a világ népeihez intézett üzenete megfogalmazta: „... a leszerelés nemcsak parancsolóan szükséges, hanem lehetséges is.” Bármennyire is vélekedik másként Harrison Salisbury, a New York Times munkatársa: „akik úgy gondolják, hogy a háború veszedelmét számúzhatjuk az életünkéből, bizonyára a történelem legnagyobb idealistái. Az emberiség történelme során még sohasem sikerült a háborút kiküszöbölni. Miért lennénk hát éppen mi olyan önteltek és gögösek, hogy úgy véljük, megtaláltuk a paradicsom kulcsát?”

A napjainkban lezajlott moszkvai leszerelési és béke-világkongresszus 121 országbeli, közel 2500 delegátusának, de a világ minden békeszerető népének más a véleménye a lehetőségeket illetően. A leszerelés szükséges és lehetséges. Ez volt a megállapítása minden, a leszerelési és béke-világkongresszuson történt megnyilatkozásnak, lett legyen az plenáris ülés, a négy bizottság bármelyike, vagy éppen a 12 szakmai csoport, illetve érdeklődési kör eszmecseréje. J. D. Bernal professzor, a Royal Society tagja, a Béke Világtanács elnökségének elnöke pedig az „egyetlen lehetőség”-nek jelenti ki a leszerelést arra, hogy „bolygónk felől elkeressük az atomkatasztrófa árnyékát”.

Moszkvában a küldöttek megnyilatkozásaiban egyértelműleg hangzott fel az emberiség iránt érzett mélységes felelősségérzet.

Hárommilliárd ember él a földön. S e hárommilliárdnak a fele még ma is nemcsak az atomháborútól retteg, hanem az éhségtől és az éhhaláltól is. Megváltozhattak volna ezeknek az embereknek az életkörülményei, ha az államok ezeknek a javára fordították volna csak a két világháborúban egymás öldöklésére költött összegeket. Az első világháború mintegy 200 milliárd dollárba került... s ma az egyik nyugati hírügynökség jelentése szerint a világon minden órában 14 millió dollárt költenek fegyverkezésre.

A második világháborúra fordított költségekből a föld minden lakójának — beleértve a csecsemőket is — tíz-tízsobás lakást lehetett volna építeni.

A ma fegyverkezésre fordított összegek a föld hárommilliárd emberének élelmezését, kétszáznegyvenmillió család számára lakás építését és több mint egymilliárd személy jövedelmének megkésztetését tennék lehetővé. Mitől fosztja meg a mérhetetlen fegyverkezési

hajsza az emberiséget?! Soha még az emberiség előtt nem nyíltak nagyszerűbb távlatok a fejlődésnek, mint most; de soha ekkora veszélyek se fenyegették a haladó emberiséget” — így jellemzi korunk rettenetes ellentmondásait Bernal professzor.

A moszkvai leszerelési és békevilágkongresszus bebizonyította, hogy ez a csillagászati számokkal kifejezhető fegyverkezés s az abból következő pusztulás is történelmi szükségszerűséggé teszi az általános és teljes leszerelést. S ha a világ közvéleménye öntudatra ébred, a háborúra spekulálók s a pusztulás felett meggazdagodni akarók akkor majd végleg nem tehetnek semmit az emberiség boldog jövője ellen. Akkor majd a leszerelés útján nem lesz megállás! Jobb, biztosabb életet jelent az emberiség számára az ellenőrzött általános és teljes leszerelés. Erre a meggyőződésre akarja rávezetni a földkerekség minden józan emberét a moszkvai békekongresszus.

Félreérthetetlenül hangzott el ezen a kongresszuson az is, hogy a kormányok eddig nem tudtak megegyezni ebben a kérdésben. A népeknek kell beavatkozniok! Meg kell érteniök, hogy most már rájuk tartozik a leszerelés és a béke ügye. „A leszerelést nem lehet kizárólag a katonai szakértőkre és a diplomátra bízni, akik évről évre húzzák, halasztják a vitát. Csak minden ország népének erőfeszítése kényserítheti az államférfiakat arra, hogy megoldásra jussanak” — mondja a kongresszus a világ népeihez intézett üzenetében. A kongresszus világossá tette a népek előtt: vagy megszüntetik a fegyverkezési versenyt, vagy halálra ítélik önmagukat. S az általános és teljes leszerelés meg is valósul, ha azt az egész emberiség akarja!

Különböző fajú, világnézetű és vallású emberek hitet a mostani leszerelési és békevilágkongresszuson a leszerelés és a béke ügye mellett. S a kongresszusról hírt adó lapok hasábjairól, valamint a Világ népeihez intézett üzenetből úgy tűnik ki, hogy mint Beethoven szimfóniájában, ott a kongresszusi teremben is sodró erővel szólalt meg a rossz sorsa felett diadalmaskodó ember hangja, mert semmi sem állhat útjába milliók testvéri összefogásának, a békét kívánó emberiség végső győzelmének.

Fodor Ottmár

*

A moszkvai leszerelési és béke-világkongresszus minden sokszínűsége ellenére egységesen foglalt állást és hozott határozatot a béke védelmében. A 121 országból összegyűlt több mint kétezer küldött, akik között a legkülönbözőbb politikai, vallási vagy világnézeti felfogás megtalálható volt, közös nevezőre jutott abban a törekvésben, hogy mindegyik a béke megvédése érdekében vett részt s emelt szót a kongresszuson. Nem volt ez kis dolog, ha arra gondolunk, hogy a szocialista országok munkás, paraszt és értelmiségi dolgozói mellett ott ültek a kongresszusi teremben a kapitalista országok tőkései, nagybirtokosok, gyárosok is. Keletről és Nyugatról egyaránt nagy számmal jöttek papok is a kongresszusra. Érdekes, hogy ezek a maguk külön gyűlésén teológiai kérdésben nem tudtak megegyezni. (A buddhisták követelték az „Isten áldása” fogalomnak a határozatból való törlését, mondván: az Isten mibennünk van, nem kérhetjük a saját áldásunkat!) Ugyanezek a papok a plenáris üléseken s a határozathozatalban a többiekkel való legteltesebb egyetértésben vettek részt. A béke védelmének közös nevezőjén

pompásan összegezhető Kelet és Nyugat országainak és népeinek minden érvelése, amely a nukleáris fegyverkísérletek megszüntetése, mindenféle atombomba-kísérlet leghatározottabb eltiltása, a jelenlegi fegyverkészletek megsemmisítése és az általános és teljes leszerelés érdekében hangzott el. Így született meg a leszerelési és béke-világkongresszusnak a világ népeihez intézett üzenete. Ebben az üzenetben benne lehet és benne van minden józan embernek az állásfoglalása és határozott kívánsága, azoké, akik a béke és barátság munkálásában közös nevezőre találtak.

Nem kétséges, hogy a világ legkülönbélebb felfogású embereinek a béke kérdésében való ilyen egymásra találása nemcsak lehetséges, de égetően szükséges is.

És még mindig vannak, akik a fegyverkezésnek ezt az ütemét sem tartják kielégítőnek. Ma már a nukleáris kísérletek továbbfolytatása során is eljuthatunk odáig, hogy a levegőben s a környezetünkben mindenütt fellelhető radioaktív sugármennyiség veszélyes lesz minden élő szervezetre. Hát még egy nukleáris háború kirobbanása esetén milyen rövid idő alatt megsokszorozódna és életveszélyessé válna a levegő sugárszennyezettsége. Linus Pauling amerikai tudós véleménye szerint egy esetleg bekövetkező nukleáris háború áldozatainak száma elérné a 800 milliót. Ez a dicső eredmény elérhető lenne a háború egyetlen napja alatt. Kérdés az, vajon az életben maradóknak lenne-e kedvük majd dolgozni, újjáépíteni a porráégett világot, vagy egyáltalán lenne-e még mosoly az arcukon. Egyáltalán nem lehet vitás az, hogy ez ellen az esztelen fegyverkezési hajszára és háborús fenyegetés ellen minden tisztességes embernek fel kell emelnie szavát. Nemcsak lehetséges, de elengedhetetlenül szükséges, hogy ebben a törekvésben minden ember egyforma erővel kivegye részét. Nem tartom véletlennek, sőt szimbólumnak tartom, hogy a moszkvai leszerelési és béke-világkongresszuson olyan nagy számban vettek részt papok. A küldöttek mintegy 10%-a pap volt, vagy talán még ennél is több. Ebben a küzdelemben a papoknak is nemcsak lehetséges részt venni, hanem feltétlenül szükséges!

A kongresszus egész léghőjét áthatotta ez a szándék: a békéért tenni! A kongresszuson részt vett kiküldötteinknek a beszámolóiból ez a komoly elszánás sugárzik. Mindenkinek meg kell tennie a maga helyén azt, ami reá tartozik. A moszkvai üzenet ezt mondja: „Mindenféle passzivitás árt a béke ügyének. Ha mindannyian cselekszünk és ha mindannyian barátságban együtt cselekszünk, megnyitjuk az utat közös célunk, a maradandó béke felé.” Mindannyian cselekedjünk! A nagyhatalmak szüntessenek be minden atomfegyverkísérletet s valósítsák meg mielőbb az általános és teljes leszerelést. Nem a nukleáris háború szabályait kell ki-dolgozni, hanem a tömegpusztító fegyverek megsemmisítését kell mielőbb megvalósítandó célul kitűzni. Az amerikai sajtó közölte McNamara amerikai hadügyminiszter beszédét, amelyben szó volt arról, hogy az egymással szembenálló hatalmakkal meg kell egyezniük egymással abban, hogy a nukleáris fegyvert csak a fegyveres erőkre mérendő csapásokhoz használják. Hát egyáltalán lehetséges elképzelni ilyen nukleáris

háborút, amelyik csak az ún. hadi célpontokat teszi ártalmatlanná s nem árt a békés lakosságnak? Ma, amikor már 50 és 100 megatonná és nagyobb bombák is vannak, van ember, aki el tudja hinni, hogy egy ilyen fegyverekkel vívott háborúban lehet a világnak csak egy kis zuga is, ahol ne váljék életveszélyessé a radioaktív sugárzás? Nem, itt nem a korszerű hadviselés szabályainak kidolgozása menti meg a békés embermilliókat a pusztulástól. Itt egyedül az általános és teljes leszerelés segít s oldja meg a problémát. Ezt kell tennie a nagyhatalmaknak! És mit tehetünk mi? Talán azt gondoljuk, hogy semmit, hiszen a nagyhatalmakon múlik ennek a kérdésnek a megoldása. Mégis sokat tehetünk. A népek közti béke és barátság szellemének megteremtése a mi emberi feladatunk. Minden erőnkkel a bizalmatlanság és a feszültség leküzdésére kell törekednünk. Harcolnunk kell a gyűlölet ellen az egymás megbecsüléséért. Ezt pedig kicsiben kell kezdenünk és világméretűvé kell fejlesztenünk. Nemrégiben egy békegyűlésen mondta Bhikkhu Amritananda, a Buddhista Világszövetség alelnöke, aki a kongresszuson Nepál küldötteként vett részt, hogy életfilozófiánk ma nem lehet más, mint ez: békében és barátságban élni.

A mi Urunk, a Jézus Krisztus a béke munkálója s a harag és gyűlölet, minden emberi ellenségeskedés leszerelésének következetes harcosa volt. A samaritanus falura tüzet kérő tanítványokat komolyan intette, hogy a megtorlás nem az Isten Lelke szerint való gondolat. Pétert is eltiltotta kardjának használatától, a mindenéből kifosztott, félholtra vert, egyedül hagyott ember mellé pedig odaállította az irtalmas samaritanus szeretetével segítő testvért. Íme, a keresztyén ember feladata a feszültség enyhítése, a leszerelés és az új élet építése terén. A lelkipásztor, aki a szószéken áll s aki híveivel csendes beszélgetések során találkozik, erre terelje a nyáját!

Vető Béla

*

Ma már úgy látjuk, hogy a béke és a leszerelés szó közé egyenlőség jelét kell húznunk. A moszkvai béke-világkongresszusnak egyik fő gondolata, hogy nem elégséges csupán általánosságban beszélni a békéről, kifejezésre juttatni a népek békevágását, hanem a békéért való küzdelemben meg kell találnunk az időszerű feladatot. Ma a békéért úgy lehet küzdeni, hogy küzdünk a leszerelésért. Hruscsov beszéde — amelynek a gondolatai magával ragadták az egész kongresszust — szinte teljes egészében a leszerelésről szólt. Úgy a plenáris üléseken, mint a bizottságokban a leszerelés kérdéséről beszéltek. Őt világrész mintegy százhusz országa népe képviselőinek ez volt a nagy küldetése, hogy ezzel a soha nem látott méretű kongresszussal előbbre vigyék a leszerelés ügyét. Talán az emberiség történetében sohasem volt példa arra, hogy valami ilyen világméreteken mozgóssa az emberiség felelősséget érző részeit, mint most a leszerelés, illetve a béke ügye.

Természetes dolog, hogy egy ilyen világméretű esemény után nekünk evangélikus lelkészeknek is mérlegelnünk kell a konferencia eredményeit, és keresnünk azt a módot, amivel az emberiség nagy ügyét, a békét és a leszerelést szolgálhatjuk.

Nekünk evangélikusoknak, bármilyen kérdésben kívánunk is állást foglalni, mindig szemünk előtt kell tartanunk az evangéliumot. Bár-

mit cselekszünk, bármit mondunk, azt jó lelkiismerettel kell tennünk. A mi lelkiismeretünk az ige. Az ige foglyai vagyunk. Ez nemcsak azt jelenti, hogy hitkérdésekben olyan teológiai feleleteket adunk, ami megegyezik az Irással, hanem azt is jelenti, hogy amikor valamit cselekszünk, cselekedetünk rugója az igéből fakadó hit.

A békemunkára és a leszerelésért folyó küzdelemre nem lehet rámondani, hogy erkölcsileg közömbös terület. Ahol milliók életéről van szó, ott nem lehet kérdéses, hogy etikai probléma elé kerültünk.

Nekünk keresztyéneknek, és az evangéliumtól fogvatartott lelkiismeretű embereknek nem szabad elhallgatnunk, hogy az atomfegyverkezés végzetes könnyelműség, és valóban biztonságban csak akkor érezheti az emberiség magát, ha megkezdí a leszerelést. Ha hallgatunk, felelőtlenül könnyelműek vagyunk.

Az a keresztyén ember, aki nem tesz meg mindent az életért, az egyes ember életéért, és az emberiség életéért, az megfedkez az arról, hogy az idő kegyelem. Az az időt nyugnek, átoknak tartja. Szívében nem a mentő szeretet, hanem a cinikus közömbösség, vagy egyenesen a gyűlölet lakozik.

Nekünk minden erőnköt megfeszítve kell küzdeni a lefegyverkezésért, az atomhalál ellen, a kegyelmi időért, ha hiszünk az utolsó időkről szóló bibliai tanításban.

A leszerelésért való küzdelem nemcsak hitkérdés, de politikai kérdés is. A hit és a valóság összetartozik. Hitből fakad az élet. A hitből nem csupán elméletek fakadnak. Nem azt jelenti, hogy hiszek, hogy megállapítom, hogy le kell szerelni, és ezzel a megállapítással el is intéztem a szolgálatomat. Mióta kelet és nyugat között a leszerelésről tárgyalások folynak, mintegy 16 év óta 863 nemzetközi értekezlet volt. 17 000 óra alatt 18 millió szó hangzott el a leszerelésről. Mindéddig ez hiába történt. Sajnos nem elegendő kimondani azt, hogy le kell szerelni, hanem részletes politikai kérdésekben állást kell foglalni. Bátran állást kell foglalni a helyes javaslatok mellett, és a leszerelést gátló okok ellen. A moszkvai békekongresszus üzenete a világ népeihez világosan hangsúlyozza: „A leszerelést nem lehet kizárólag katonai szakértőkre és diplomatakra bízni, akik évről évre húzzák, halasztják a vitát. Csak minden ország népének erőfeszítése kényszerítheti az államférfiakat arra, hogy megoldásra jussanak.” A világ népei között a keresztyéneknek is meg kell mutatni az olyan okokat, amelyek a leszerelést lehetetlenné teszik, mint a berlini probléma, revansista, nacionalista, imperialista törekvések. Ezekben a kérdésekben való állásfoglalás, a békés együttélés alapfeltételeinek az előteremtése segítheti elő ténylegesen a leszerelés ügyét.

A kongresszus békefelhívással fordult a világ népeihez. Kifejezésre juttatták, hogy nem egy tömb vagy egy csoportosulás, hanem egyetemesen az emberiség nagy egésze nevében emelik fel szavukat, hiszen ezen a konferencián a világ népei képviseltették magukat, akiknek sok kérdésben különböző a nézetük. Egy dologban azonban megegyeznek, a béke ügyében. Korunk legfontosabb tetteinek, amivel a béke ügyét előbbre lehet vinni, a leszerelés szorgalmazását látja a felhívás. Meg kell szüntetni a fegyverkezési verseny szülte félelem és bizalmatlanság feszültségét. Nemcsak parancsolóan szükségesnek, hanem lehetségesnek is látják a leszerelést. A fegyverkezési hajszák terheit le kell venni az emberiség válláról. A leszerelés legyen általános és szigorú nemzetközi ellenőrzés alatt. Foglalja magában a katonai támaszpontok felszámolását, és a külföldi csapatok kivonását. Szilár-

dan elleneznek minden kísérletet atombombákkal és hasonló szerkezetekkel. A nagyhatalmak állapodjanak meg a nukleáris fegyverkísérletek megszüntetésében.

A kongresszus felismerte és a világ elé tárta a béke megvédésének időszzerű feladatait. Mindazoknak, akik még nem ébredtek rá az emberiséget fenyegető nagy veszélyre, odakiáltják: „Ismerjétek fel körünk nagy veszélyét! Alljatok be azok közé, akik a leszerelésért és a békért harcolnak.” Egyházunk vezetői és lelkészei már régen felismerték úgy a veszélyt, mint a szolgálatuk irányvonalát. Mi együtt, egy sorban kiáltjuk oda az emberiségnek a világkongresszus üzenetével és üzenőivel: „Eljött az ideje annak, hogy hatalmas ellenállási mozgalom induljon meg a fegyverkezési verseny és minden háborús előkészület ellen”. A háború elleni és a béke megvédése érdekében folytatott harc egy erős lánczeme akarunk lenni, akik nem csupán a józan ész szavára hallgatunk, amikor a békét választjuk, hanem akiket, erre egyúttal a hitünk is indít.

Benkő Béla

Az Úrvacsorai krisztológia a felekezeti eltérések tükrében

Evangélikus egyházunk tanításában méltán foglal el központi helyet az Isten ígéje. Hitvallási iratainkban azonban az ige nem egyedül szerepel, hanem mindig együtt a szentségekkel. Az Ágostai Hitvallás klaszszikus meghatározása szerint is az egyház az a congregatio sanctorum, „in qua evangelium pure docetur et recte administrantur sacramenta”.¹ Ez azt jelenti, hogy miközben — igen helyesen — teológiai érdeklődésünk középpontjában az ige áll, közegyházi gondolkodásunk figyelmét a szentségekre is kell irányítanunk, mert így fejezzük ki egyházunk tanításának teljes igazságát.

Egyházunk szentségekről szóló tanítása hatalmas területéről most az úrvacsoratan krisztológiáját tárjuk fel. Aktualitását a reformáció közelgő ünnepé adja meg. A lutheri reformáció örökségét úgy tudjuk hűen megörizni, ha világosan látunk ebben a döntő teológiai kérdésben.

Mindez szükségképpen veti fel a felekezeti eltérésekkel szemben a szentírási úrvacsorai krisztológia védelmét. Anélkül, hogy felekezeti polémiaiba kívánnánk bocsátkozni, a lutheri teológia megszólaltatása a feladatunk más tanításokkal szemben, mert így őrizzük meg hűen az egyházunkra bízott isteni kincset. A magyarországi evangélikus egyházat mindig a józan ortodoxia jellemezte. Nem hódolt be nyugati teológiai divatnak, biztosan haladt a maga sajátos útján, hűséggel képviselte Magyarországon a tiszta lutheri keresztyénséget. Ez nem sért másokat, de ugyanakkor az idegen kovász felismerését kívánja meg. Aki megismeri a lutheri veretű teológiát, mindörökre boldog foglya és szerelmese marad

¹ Die Bekenntnisschriften der evangelisch—lutherischen Kirche Göttingen, 1930. I. 60. C. A.

annak, mert benne a Szentírás igazságának leghűségesebb kifejezését találja.

Evangelikus tanításunk megőrzése érdekében kell elemeznünk azokat az úrvacsorai krisztológiai tanításokat, amelyek eltévessztették vagy meggyengítették a szentírási alapot, hogy ezek kísértésétől mentesen megőrizhessük és kifejtessük az ige igazságát.

A) A római katolikus Eucharisztia-tan krisztológiájának jellemzése

Aquinoi Tamás szerint míg más szentségek mint eszközök közvetítik Krisztus erejét és kegyelmét; addig az Eucharisztia magát a kegyelmek szerzőjét és forrását tartalmazza: Jézus Krisztust.² Bonaventura szerint pedig az Eucharisztia a keresztyén hittitkok pecsétje és az istenszeretés kömpendiuma. A hitnek nagy titkai ugyanis W. Faberrel háromra vezethők vissza: az Ige az Atyának ölen: Szentháromság; az Ige a Szűznek ölen: megtestesülés (incarnatio); és az Ige az Egyháznak ölen: Eucharisztia.³

Az Eucharisztiaiban megjelent Krisztust és így magát az Eucharisztiait imádás illeti meg (Cultus latrenticus), nemcsak tiszteltet (veneratio), hanem teljes és valóságos imádás (adoratio), ami nem valamely gondolatnak, vagy vallásos eszmének szól, hanem a személyesen megjelenő Krisztusnak. Ezért követi a misében az elevatiót térdreborulás, azért vannak szentséglátogatások, tabernaculum előtti ájtatosságok, szentségimádások, szentségi áldások, szentségi körmenetek, stb.

Reális praesentia

A katolikus tanítás szerint a misében történt konszekrálás szavainak erejénél fogva a kenyér substantiája átváltozik Krisztus testévé, a bor substantiája pedig Krisztus vérévé, úgyhogy a kenyér és bor megmaradt színei alatt valósággal, bár titokzatos (szentségi, misztikai, tehát nem természeti) módon jelen van Krisztus teste és vére; ezzel együtt azonban a lelke és emberségével együtt istensége is. Az Eucharisztiaira vonatkozó katolikus dogma tehát három mozzanatot ölel fel: 1. a kenyér és bor színe alatt valósággal jelen van Krisztus teste és vére; 2. jelen van az egész Krisztus; 3. megjelenik azáltal, hogy a kenyér és bor substantiája átváltozik Krisztus testévé és vérévé (transsubstantiatio) átlényegülés révén.⁴

A Tridentinum ünnepélyesen kimondja: „Ki van közösítve, aki tagadja, hogy a legméltóságosabb Oltárszentségben igazán, valósággal és substantia szerint (substantialiter) jelen van a mi Urunk Jézus Krisztus teste és vére, lelkével és istenségével együtt és így az egész Krisztus jelen van; hanem azt mondja, hogy csak úgy van benne, mint jelben vagy képben (figura), vagy erő szerint (virtute)”.⁵ Schütz Antal dogmatikája szerint az egymást nyomatékozó három pozitív (igazán, valósággal, substantialiter) és a negatív (nem jelben, nem képben, nem erő szerint) kifejezést nem akarja a zsinat külön-külön tévedésekre vonatkoztatni, bár ezt a vonatkoztatást erőltetés nélkül is meg lehet tenni. Jel.: Zwingli. Kép: Oecolampadius. Erő: Kálvin. Inkább összefüggésében akarja a zsinat a valóságos jelenlétet kifejezni.

² Thom. III. 65. 3; cf. Gent. IV. 61.

³ Verit. 27. 4; Cat. Róm. Gent. III. 4.39. Schütz Antal: Dogmatikája nyomán.

⁴ Schütz Antal: Dogmatika. II. 447.

⁵ Trid. 13. c. 1 cf. cp. 1 Denz 883, 874.

Tertullianus tanítása jellemző a római katolikus Eucharisztia-tan krisztológiájára: „Féltő gonddal vigyázzunk, hogy kelyhünkől és kenyérünkől akárcsak egy szemernyi is a földre ne hulljon.”⁶

A latin atyák tanítása még világosabb és határozottabb: Hilárius nemcsak azt mondja, hogy Krisztus szavai után (Jn 6) immár nem foroghat fenn semmi kétség a test és vér valóságára nézve,⁷ hanem a nagy görög atyák mintájára az Atyának és Fiúnak valóságos szentháromsági egységét, a hívőknek az eucharisztias Krisztussal való igazi egységével világítja meg. Ambrozius tüzetesen foglalkozik a nehézségekkel is, és a titkot iparkodik hasonlatokkal megvilágítani: „Azt fogod mondani: de mást látok... Nincs hát ereje Krisztus szavának az elemek fajának megváltoztatására? Amit veszítünk, a Szűztől született test. Mit akadémuszkodol itt a természetnek rendjével, mikor a természet rendjéből kitör az Úrnak éppen szűz születése is! Bizony, a Krisztus igaz teste ez, amely megfeszítettet és eltemettetett; valóban annak a testnek szentsége ez!”⁸ Augustinus Eucharisztia-tana nincs nehézségek híján, de akárhány kijelentése nem hagy kétséget az iránt, hogy vallotta a valóságos jelenlétet: „Amit látok, kenyér és kehely, ezt mondja nektek a szemetek. Amit azonban fölvilágosodott hitetek vall: a kenyér Krisztus teste, a kehely Krisztus vére. Miképpen teste a kenyér és vére a kehelynek tartalma? Ezek, testvéreim, épp azért szentségek, mert más az, amit látunk, és más az, amit értünk rajtuk.”⁹

Az atyák tanításától kezdődően a Tridentinumig végigvonul a római katolikus egyházi tanítás a realis praesentia tétele. Krisztus valóságos tulajdon teste az Eucharisztia. Hogyan és miért, arra nézve szintén megvan a katolicizmus felelete a transsubstantiatio dogmájában.

Transsubstantiatio

A római katolikus dogma szerint Krisztus az Oltáriszentségben átlényegülés útján jelenül meg. A Tridentinum szerint: „Ki van közösítve, aki azt mondja, hogy a legméltóságosabb Oltáriszentségben a kenyér és bor substantiája megmarad a mi Urunk Jézus Krisztus testével és vérével együtt és tagadja azt a csodálatos és páratlan átváltozást, amellyel a kenyér egész substantiája testté és a bor substantiája vérré válik, úgyhogy a kenyérnek és bornak csak színei maradnak, amely átváltozást az Egyház igen alkalmas szóval transsubstantiationak nevez.”¹⁰ VII. Pius külön is hangsúlyozta, hogy a transsubstantiatio nem merőben skolasztikai tétel, hanem a római katolikus egyháznak a Tridentinum által megfogalmazott hitigazsága.¹¹

Közelebbről ez a tanítás azt jelenti, hogy 1. az Oltáriszentségben megszűnik a kenyérnek és bornak egész substantiája; vagyis az aristotelesi terminológia fogalmaival szólva: megszűnik a kenyérnek és bornak őanyag és lényegi formája (materia prima et forma substantialis), s helyükbe lép az Úr Jézus Krisztus teste és vére. Mégpedig úgy, hogy 2. a kenyér és bor substantiája átváltozik Krisztus testévé és vérévé. 3. Az átváltozás után megmaradnak a kenyér és bor színei, vagyis folytatva a skolasztikus-arisztotelesi beszédet: a kenyér és bor substantiájá-

⁶ Migne, Patrologia latina, Tertullianus: De idololatria. I. 737.

⁷ Migne, Patrologia latina, Hilarius; De translatione. IX. 199.

⁸ Ambr. Myster. IX. 51–53; cf. Ps. Ambr. Sacr. IV. 14–16.

⁹ August. Sermo 272; cf. 132; 5.

¹⁰ Trid. 13. c. 2. Denz. 884. cf. cp. 4.

¹¹ Denz. 1529.

nak megszűnte után megmaradnak a járulékaik. Ezek a mozzanatok dogma jellegűek; tagadásuk eretnokség a római katolikus egyházi elfogás szerint.

Az átlényegülés dogmájának tipikus római katolikus módon való megokolását nyújtja Schütz Antal: „Az átlényegülés burkoltan benne van az Oltáriszentség alapító szavaiban. Az Üdvözítő u. i. kezébe vette a kenyeret és utóbb a kehelyben levő bort és azt mondta: ez az én testem, ez az én vérem. Ezek isteni szavak, tehát feltétlenül igazságot fejeznek ki. De akkor azt mondják, hogy ami e szavak kimondása után Krisztus kezében, illetve a kehelyben volt, az az ő teste és vére és már nem kenyér és nem bor. Ha ugyanis megmaradt volna a kenyér és bor, mint azt a *companionio* elmélete tanítja, akkor az Üdvözítő szavainak ez volna az értelme: ez a kenyér és az én (benne levő) testem az én testem. Ez azonban ellenkezik az azonosságnak logikai alapelvével; $A+B$ nem lehet annyi, mint A . Következésképp az Oltáriszentségben megszűnt a kenyér és a bor, helyébe megjelent Krisztus teste és vére. Ámde miért szűnt volna meg a kenyér és bor, ha nem azzal a céllal, hogy helyét elfoglalja Krisztus teste és vére? Ez pedig átváltozás! Végezetül az Üdvözítő szavainak kimondása után is, ami kezében és a kehelyben volt, kenyér és bor külsejét mutatta; tehát megmaradtak a kenyér és bor színei. Így tehát az Üdvözítő utolsóvacsorai szavaiban tartalmilag benne vannak az összes mozzanatok, melyekkel a trentói zsinat meghatározza az átlényegülést; és nincsen igaza Scotusnak, hogy az Üdvözítő szavaiból nem lehet bizonyítani a kenyér és bor substancijának megszűnését.”¹²

A római katolikus tanítás tehát postulátumnak, mintegy Istenhez egyedül méltó cselekedetnek tekintí a transsubstantiatit. Szerintük ha Isten jónak látja, hogy Jézus Krisztus szentségi módon megjelenüljön valósággal, az csak átlényegülés útján történhetik; a valóságos megjelenésnek minden más módja szinte lehetetlen. a) Krisztus nem jelenhet meg az Oltáriszentségben helyzetváltozás útján, mert a mennyországot immár nem hagyja el. b) Nem teremtés útján, mert már létezik; holott a teremtésnek kiindulópontja (*terminus a quo*) a nem-lét. c) Nem *companionio*, ill. *consubstantiatio* útján; mert ebben az esetben egy valóság (a kenyér) kettő volna: kenyér és Krisztus teste, ami ellentmond az azonosság logikai alapelvének; ezen felül az Oltáriszentség állandó család volna: az érzékek, az ész, sőt a hit is azt mondaná, hogy kenyérrrel van dolgunk és valójában kenyér és Krisztus teste volna jelen. d) Ki van zárva substantiális átváltozás is abban az értelemben, hogy a kenyér és bor átmegy Krisztus testébe és vérébe, miként az emésztés fiziológiai folyamatában a táplálék a testszervezet alkotó elemévé válik; mert ebben az esetben Krisztus teste most is változásoknak volna alávetve, ami ellenkezik megdicsőült jellegével és állapotával. Marad tehát, mint egyedüli lehetőség az átváltozásnak az a fajtája, amelyet a Tridentinum állapított meg. Ha azonban az Oltáriszentségben Jézus Krisztus nem átlényegülés útján volna jelen, hanem *consubstantiatio* útján, akkor ennél a misztikai egyesülésnél miközénk és a Krisztus teste meg vére közé odaékelődnek a kenyér és a bor és útját állaná a közvetlen élő egyesülésnek. Az átlényegülés az Immanuél titkának utolsó logikus mozzanata; csak általa és benne adja magát Isten az őt áhító embereknek, közvetlenül teremtményi válaszfal nélkül, fenntartás nélkül. Viszont csak az átlényegülés által valósul az újszövetségi fokozatnak megfelelő teljességben az embernek Isten felé törtető hódolata és igyekezete; nem kenyér

¹² Schütz i. m. II. 464.

és bor, hanem a belőle lett igazi Krisztus szent teste és vére az a tiszta és szent áldozat, mely Istennek tetsző módon száll az ég felé. Ilyenformán az átlényegülés a természet fölötti lét és életrend katolikus alap-gondolatának jelképe, záloga és szerve. Amint u. i. az átlényegülésben a kenyérnek és bornak egész substantiája átváltozik Krisztussá, amint így az egész természet fölötti létbe magasztosul, úgy az egész kegyelmi rend arra vállalkozik, hogy ami nyers természet az egyesben és a közös-ségben, azt fokozatosan mind természetfölötti létté gyúrja át, a Szent-háromság tartalmával telíti meg és a Szentháromsági életnek és létnek tükrévé és részesévé teszi. Attól azonban ebben a kérdésben nem lehet elvonatkoztatni, hogy az átlényegülésben Krisztus testén és vérén nem esik változás.”¹³ S ez az átlényegülés titok jellegének egyik legsúlyosabb mozzanata: a kenyér és bor substantiája megszűnik, de úgy, hogy Krisztus testévé és vérévé válik, anélkül azonban, hogy Krisztus teste és vére kenyérré és borrá válnék, illetve azt asszimilálná, általa gyarapodnék és olyan lélet öltene, amellyel előbb még nem rendelkezett. A Krisztus jelenlétének további fejtegetései átvezetnek bennünket a következő gondolatsorhoz.

Krisztus jelenlétének módja

Már a konstanzi zsinat kimutatta, hogy az Oltáriszentségnek bármely színe alatt jelen van az egész Krisztus. A Tridentinum szerint pedig: „Ki van közösítve, aki tagadja, hogy a legméltóságosabb Oltáriszentségben mindegyik szín alatt és a színváltozás után bármely színnek minden egyes része alatt jelen van az egész Krisztus.”¹⁴ Majd pedig ezt a tanítást így részletezi: „A konzekrálás után mindegyik szín alatt a konzekráló szavak erejénél fogva (ex vi verborum) emberségének többi része ama kapcsolatnál és együttség erejénél fogva (vi connexionis et concomitantiae), mely a már most örökké élő Krisztusban összefűzi őket, istensége pedig a személyes egység miatt (propter unionem hypostaticam).”

A római katolikus teológiai megfontolás azt találja, hogy Krisztus eucharisztias megjelenülésének közvetlen oka, illetve eszköze a konzekrálás szavai. Tehát a szavak erejénél fogva közvetlenül az van jelen az Oltáriszentségben, amit a szavak formálisan jelentenek, azaz a kenyér színe alatt Krisztus szent teste, a bor színe alatt szent vére. Amikor Krisztus ezeket a szavakat mondotta: ez az én testem, ez az én vérem, csak tulajdon igaz testére gondolhatott, amellyel akkor ott ült tanítványai közt, s melyben utóbb a Golgotán föláldozta magát és amelyben most megdicsőülten ül az Atyának jobbán. A konzekrálás szavai tehát mindig a mindenkori valóságos Krisztusra mutatnak. Ebből következik, hogy ha most a konzekrálás szavainak erejénél fogva megjelenik Krisztus teste, azzal együtt a vére is, mely nélkül az élő Krisztus teste nem létezik; és viszont. Ámde Krisztus teste és vére csak lelke által él; következésképp, ahol teste és vére van, ott jelen van a lelke is. Továbbá Krisztus embersége nem áll fönn önmagában, nincs külön önálló substantiája, hanem csak az Ige személyében; tehát, ahol Krisztus embersége vagy egészben, vagy valamely részében jelen van, ott van istensége is. Ha a Krisztus halálának ideje alatt történt volna konzekráció, a kenyér színe alatt nem lett volna jelen sem lelke, sem élő vére, mert szent embersége halott volt; de ott lett volna istensége, mely nélkül testének nincs

¹³ Thom. In Lomb. IV. dist. 11, 1, 3 ad 1.

¹⁴ Trid. 13. c. 3. Denz. 885.

főnnállása. Hasonló megfontolás jellemzi a római katolikus teológiát a bor színeire vonatkozóan is.

A Tridentinum szerint az átlényegülés erejénél fogva az egész Krisztus jelen van az Oltáriszentségben, tehát szent testének és vérének is nemcsak substantiája, hanem járuléka is: testi nagysága, alakja, tagjai és szervei, mégpedig: mint élő szervezet, természetes arányaiban, tagozottságában és vonatkozásaiban. Hogy miképp lehetséges, hogy létezzék egy test összes járulékaival együtt anélkül, hogy tényleges kiterjedtsége, hatékonysága és érzékelhetősége volna, arra nézve a római katolikus teológia a következő spekulatív gondolatmenettel tud válaszolni:

A testi substantia mivoltához hozzátartozik a mennyiségi meghatározottság. Minden testben vannak részek részeken kívül, szét-
rakottságban; aminek következtében mással összemérhető és össze-
adás meg kivonás műveleteinek alávethető. Ez a mennyiség azonban fogalmi mivoltában nem tartalmazza még a tényleges kiterjedtséget: s skolasztikusok nyelvén a *quantitas dimensiva interna seu in actu primo* még nem *eo ipso quantitas dimensiva externa seu in actu secundo*; a gyökérszerű, csíraszerű, belső mennyiség még nem a kibontakozott, tényleg szétrakott külső mennyiség. Hivatva van arra, hogy kiterjedtségbe bontakozzék. A természet rendjében ezt minden esetben meg is teszi, és ezáltal a testi substantiának nyilvánítója és elárulója lesz, amennyiben annak belső mivoltát mintegy szétrakja a térben. Az Eucharisziában azonban az isteni mindenhatóság a gyökérszerű mennyiségnek ezt a kifejtőzését felfüggeszti, nem engedi, hogy belépjen az érzéki világba, hanem más járulékok fátyola alá rejti. A testi substantiának ilyen létezésére minden esetre nincs analógiánk. De logikai lehetetlenséget nem lehet benne kimutatni. Sőt lehetőségére sejtelemszerűen rá is lehet világítani. A pszichológia tanúsága szerint a külső világ pl. egy tájéknak óriási kiterjedésű képe, összes méreteinek és arányainak megtartásával belép az érzékelő alany tudatába, de ott a tudatban ez a kép maga teljesen kiterjedetlen. Ami így a pszichikai rendben törvényszerű, egyetemes valóság, miért ne lehetne kivételes valóság egy másik rendben? Krisztus teste az Oltáriszentségben meghűződik méreteinek megtartásával anélkül, hogy tényleg kiterjedt volna. Ezt a lehetőséget annál kevésbé szabad kizárni, mert szüzi születése, tengeren járása, színeváltozása, lezárt sírból történt feltámadása, zárt ajtókon keresztül való megjelenése eléggé bizonyítja, hogy teste már földi életében sincs alávétve a fizika közönséges törvényeinek, annál kevésbé most; megdicsőült állapotában, mikor „*corpus spirituale*” lett. Jóllehet az eucharisztias Krisztus nem tölt ki test módjára egy helyet, mégis a szó valódi értelmében a színek által körülírt helyen jelen van. A színek alatt tehát szellem módjára, definitív módon van jelen:¹⁵ kiterjedtség nélkül jelen van egy kiterjedt való által körülírt helyen úgy, hogy egészen jelen van annak minden egyes pontjában és jelen van sokszorozódás nélkül az egészben; olyanformán, mint jelen van testünkben a lelkünk, mint pl. a Newton-féle gravitációs törvény jelen van a naprendszerben és annak minden egyes tagjában. Minthogy azonban ugyanaz a Krisztus ugyanazon a módon jelen van nemcsak egy ostyában és kehelyben, hanem mindenütt, ahol konszekrálóknak, Krisztusnak ezt az egészen sajátos jelenlétét nem definitív, hanem szentségi jelenlétnek szokás mondani.¹⁶

Ezzel azonban ez eucharisztias jelenlét titkának egy új oldala tűnik

¹⁵ Thom. in Lomb. IV. 10. 1. 3 sol. 3 ad. 3.

¹⁶ Thom. III. 76. 5 ad 1.

elő: az egy ember Krisztus jelen van a mennyekben az Atyának jobbján és jelen van a földön mindenütt az eucharisztias színek alatt. Ez az eucharisztiai sokhelyűség (multilocatio), vagy mivel az eucharisztias Krisztus nem foglal helyet kiterjedt test módjára: sokjelenlétűség (multipraesentia). A Tridentinum szerint: „Nincs ellenmondás abban, hogy a mi Üdvözítőnk állandóan az Atyának jobbján ül a mennyekben természetes létezőmódja szerint és mindazonáltal sok más helyen substantia szerint jelen van szentségileg számunkra olyan létezőmóddal, melyet szavakkal alig lehet kifejezni; hogy azonban Istennél lehetséges, ezt van módunk megközelíteni a hittől megvilágosított gondolkodás által és kötelességünk állhatatosan vallani.”¹⁷ Tehát a sokszoros jelenlétnek ez a módja nem mondja azt, hogy Krisztus teste egy helyet foglal el a mennyben és ugyanaz a test ugyanakkor másutt sokfelé szintén helyet tölt be és ilyenformán önmagával szemben különféle távolságokba kerül. (Bár nem lehet kimutatni, hogy ez lehetetlen), hanem csak azt mondja, hogy egy helyen a mennyben betölt egy meghatározott térrészt, másutt pedig kiterjedt térfoglalás nélkül van jelen az eucharisztias színek által körülírt helyeken. A jelenlét maga nem létvalóság, hanem csak külső vonatkozás: a lény léttartalmához semmit sem ad hozzá. Következésképp nincs ellenmondás abban, hogy egy való (Krisztus mennyei teste) valósgártartalmának minden változása nélkül, sőt helyzetének és kiterjedtségének változása nélkül sajátos új vonatkozásokba lépjen a térrel szemben, amennyiben kiterjedetlenül megjelenik az eucharisztias színekben. Olyan formán gondolható el, minthogy egy előadó fizikai substantiája szerint jelen van a katedrán, szavával azonban jelen van minden hallgatójának lelkében.

Áldozat

Az Eucharisztia készítése a misében valóságos áldozat a római katolikus tanítás szerint. A Tridentinum ünnepélyesen kimondja: „Ki van közösítve, aki azt mondja, hogy a szentmisében nem mutatunk be Istennek igazi és valóságos áldozatot, vagy hogy föláldoztatni itt nem más, minthogy Krisztus nekünk eledelül adatik.” „Ki van közösítve, aki tagadja, hogy az Üdvözítő e szavaival: ezt cselekedjétek az én emlékezetemre, az apostolokat papokká tette és azt rendelte, hogy ők és más papok áldozatul bemutassák az ő testét és véré.”¹⁸

A keresztáldozat és a miseáldozat viszonya a Tridentinum szerint¹⁹ úgy alakul, hogy a mise viszonylagos, relatív áldozat, melynek értéke és valósága a keresztáldozat abszolút valóságában gyökerezik; tehát vele egy áldozat. Mindazonáltal igazi áldozat, tehát tőle különbözik. A felelet: egy az Újszövetség örök abszolút áldozata, a keresztáldozat; s vele a lényegben azonos a miseáldozat, amennyiben azonos az áldozat tárgya és az áldozat legfőbb bemutatója, az ember Jézus Krisztus. Azt mondja a Tridentinum: „Egy és ugyanaz az áldozat (hostia), ugyanaz az áldozatbemutató, most a papság közvetítésével, aki akkor a kereszten önmagát áldozta fel. Csak az áldozat módja más.”

Ugyanaz az áldozati tárgy, t. i. az ember Krisztus, aki a keresztfán föláldozta magát Istennek. Ez bizonyos abból a tényből, hogy az Oltáriszentségben Krisztus embersége valósággal jelen van; és pedig az utolsó vacsorán tett rendelkezése értelmében az Újszövetség áldozatául. Ámde

¹⁷ Trid. 13. op. 1 Denz. 874.

¹⁸ Trid. 22. c. 1 2 Denz. 948. k.

¹⁹ Trid. 22. cp. 2 Denz. 940.

Krisztus a testét csak egyszer adta törésre, és vérének csak egyszer adta ontásra az utolsó vacsorát követő napon a Golgothán; következésképp az áldozati Krisztus ugyanaz, aki az Oltáriszentségben áldozta föl magát. Ebből következik, hogy a kenyér és bor nem áldozati tárgy, hanem csak az a tárgy, amelytől kiindul az áldozat (terminus a quo sacrificii). Ugyanaz az áldozatbemutató, t. i. maga Jézus Krisztus. Ő maga az, aki hűségben, szeretetben és engedelmisségben alávetette magát az Atya akaratának.

Jóllehet a mise áldozati tárgya és bemutatója szám szerint ugyanaz, mint a keresztáldozatban, a miseáldozat maga fajlag mégis más áldozat, viszonylag független a keresztáldozattól. A mise a keresztáldozattól az áldozás módjában különbözik, amint a Tridentinum mondja: „offerendi ratione diversa”. A misében ugyanis vérontás nélkül áldozza föl magát az a Krisztus, aki a kereszténen vérének ontotta. A keresztáldozat véres áldozat és annak misztikai megismétlése szintén nincs híjával a vérnek; hisz az egész ember Krisztus az áldozati tárgy, teste is, vére is. Tehát a mise nem „vér nélküli” áldozat, csak „vérontás nélküli”. De a kereszt fáján fizikailag áldozta föl magát és ontotta vérének; itt csak szentségileg, misztikai módon teszi. Krisztus immár meg nem hal; halálát fizikailag megismételni akarni, komolyan vérének ontani akarni annyi volna, mint kivégzőinek tettét megismételni. Az alapvető különbség azonban az, hogy az áldozatbemutató Krisztusnak külön áldozati szándéka nyilvánul meg a misében. A kereszténen önmagát adta közvetlenül az Atyának, a világ váltságáért, a misében pedig az egyháznak, az ő titokzatos testének adja át, önmagát.

B) A római katolikus Eucharisztia-tan krisztológiájának bírálata

Számunkra, evangélikus lelkészek számára, a római katolikus Eucharisztia-tan bemutatása is bírálatként hat, mert annyira idegen tőlünk az a skolasztikus okoskodás, amely végigvonul a katolikus teológián. Nem a Szentírás egyszerű tanítása a jellemzője, hanem bonyolult vallásfilozófiai okoskodás. Ez a keresztény ember számára azért nem meggyőző, mert nélkülözi az Isten igéjének zsinórmértékét. Emberi spekuláció az Isten dolgaiban semmit sem ér, mert mi nem alulról, mintegy magunkból és magunktól jövünk rá az Isten tudományára, hanem Ő maga hajlik le hozzánk, kinyilatkoztatásában Ő maga tárja fel önmagát, igéjében Ő maga fejt meg titkát.

Az alapvető különbség a katolikus és az evangélikus teológia között az, hogy mi semmi másra nem adunk az Isten tudományának kifejtésében, mint egyedül az igében kinyilatkoztatott tanítására. Ez a jellemvonás különösen a lutheri Úrvacsora-tanban jut kifejezésre.

A transsubstantiatio bírálata

Evangélikus egyházunk hitvallási iratai egyértelműen vetik el a római katolikus transsubstantiatio elméletét, az igei alaphiánya miatt.

Luther a Schmalkaldeni Cikkeken „Az oltári szentség” című szakaszban ezt írja: „A transsubstantiatio (átlényegülés) dolgában nem törődünk a szofisták szörszálhasogatásaival, akik azt tanítják, hogy a kenyér és a bor elhagyja és elveszíti természetes anyagát, a kenyérnek csak az alakja és a színe marad meg, de már nem igazi kenyér. A Szentírással ugyanis az egyezik meg a legjobban, hogy a kenyér jelen van és megmarad kenyérnek. Ezt mondja Pál is: „A kenyér, amelyet megtörünk” (1 Kor 10,16); és: „Azért úgy egyék a kenyérből” (1 Kor 11,28).²⁰

Evangeliumi lutheri hitünk szerint: azt a titkot, melyet Isten nem nyilatkoztatott ki, hanem amelyet tetszett neki elrejtteni és megmagyarázhatatlanná teszi, azt akarja a római katolicizmus transsubstantiatio tana az arisztotelesi filozófiai spekuláció terminológiájával az emberi ész és értelem előtt érthetővé és kimagyarozottá tenni. A Szentírásban pedig egy betű sincs az átlényegülésről. Márpedig, ha Isten tudomásunkra akarta volna hozni, hogy Krisztus teste és vére hogyan, miképp, miféle átalakulás és átlényegülés után van, illetőleg lesz benne a kenyérben és borban, akkor minden bizonyonnyal kinyilatkoztatta volna az Igében. Így azonban ez a tanítás nem egyéb, mint az emberi ész belekontárkodása Isten kinyilatkoztatásába. Amikor azt az elképzelhetlent és megfoghatatlant akarja szemléletessé tenni, amit Isten hatalma feltebbenthetetlen függönnyel titkolt el a kíváncsian fürkésző ember szeme elől. Luther szerint: „Egyesek abban művészkednek és pontosan meg akarják különböztetni, hogy hol marad a kenyér, ha Krisztus testévé változik és a bor a vérévé. És hogyan foglalja magában egy ilyen kis darab kenyér és bor az egész Krisztus testét és vérét? Nem az a fontos, hogy ezt keresd. Elég, hogy tudod: isteni jel ez. Ebben Krisztus teste és vére valóban benne van, hogy hol és hogyan, hagyd öreá.”²¹ Amikor az Istenre figyelés helyett előkerül az emberi ész, akkor nincs megállás, egyik következtetést a másik után vonják le, míg azután végképp kiforgatják igazi valójából a szentséget és imádandóvá teszik. A Szentírásban pedig nem azt találjuk, hogy az apostolok imádták volna a Krisztus testét és vérét, hanem ették és vették úgy, amint Krisztus rendelte: „egyétek és vegyétek”, „igyatok ebből mindnyájan”. A lutheri állásfoglalás szerint Krisztus vételre, élvezésre, bűneink bocsánatának elnyerésére, nem pedig imádására rendelte a szentséget.

A transsubstantiációról való bírálatunk summája: nincs a Szentírásban, a spekulatív emberi ész műve: nem fogadhatjuk el, mert nem akarunk betörni oda, ahol Isten titokként elrejtett előlünk valamit.

A két szín alatti Úrvacsora

Krisztus eucharisztias jelenlétének azt a módját vallja a katolikus egyház, amely szerint: „... a legméltóságosabb Oltáriszentségben mindegyik szín alatt és a szétválasztás után bármely színnek minden egyes része alatt jelen van az egész Krisztus.”²² Ennek a tanításnak az alapján a kelyhet megvonták a „laikusoktól”. Erre nézve hitvallási irataink a következőképpen felelnek:

Az Ágostai Hitvallás határozottan kiemeli, hogy az evangélikus gyülekezetekben két szín alatt szolgáltatják ki a szentséget, mert ez felel meg Jézus Krisztus parancsának: „Igyatok ebből mindnyájan!” (Mt 26,27). Ettől a világos igei parancstól nem lehet eltérni, különben nem vennénk komolyan Isten ígését. Pál apostol 1 Kor 11,20-ban és a következőkben két olyan példát is említ, amely szerint a gyülekezet minden tagja vette a szentséget, nincs tehát semmiféle alapja annak, hogy csak a papoké legyen a Krisztus vére. Azt is kimutatja az Ágostai Hitvallás, hogy az ígéhez való hűségben tanítottak az egyházaik is a két szín alatti úr-

²⁰ Konkordia Könyv. Az evangélikus egyház hitvallási iratai. Bp. 1957. II. köt. 37.

²¹ Dr. Luther Márton: Ein Sermon von dem hochwürdigem Sakrament des heiligen wahren Leichnams Christi. 1519. W. A. II. 737. stb.

²² Trid. 13. c. 3 Denz. 885.

vacsorázásról. Cyprianus híres ókori egyházatya, az észak-afrikai Kartágó püspöke (megh. 258.), Hieronymus, a nagy teológus, Augustinus kortársa (megh. 420.) szintén ilyen értelemben tanítottak, sőt Gelasius pápa az V. században is meghagyta, hogy a szentséget ne szakítsák ketté. Nicolaus Cusanus bíboros (megh. 1464.) az 1215-ben tartott IV. lateráni zsinatnak tulajdonította a kehely megvonását. Ez világosan bizonyítja az Ágostai Hitvallás igazságát arra vonatkozóan, hogy csak nem régi emberi kitalálásról van szó az egy szín alatti Úrvacsora kérdésében. „Ezt a szokást azonban nemcsak a Szentírás ellenére fogadták el, hanem a régi egyházi szabályoknak és az egyház példaadásának ellenére is” — írja az Ágostai Hitvallás.²³ A szentség kettészakítása nem felel meg Jézus Krisztus rendelkezésének, semmiféle elfogadható teológiai alapja nincs, ezért evangélikus egyházunk szilárdan ragaszkodik a bibliai igazsághoz, a két szín alatti úrvacsorázáshoz.

Luther a Schmalkaldeni Cikkekben éles hangon fogalmaz. Méltán háborodik fel az Isten ígéje semmibe vevésén. „Szofisták”-nak nevezi a katolikus teológusokat, akik úgy okoskodtak, hogy „egy szín alatt is annyi van, mint kettő alatt”.²⁴ Szembeszáll a konstanzi zsinat határozatával, amely Husz Jánossal és követőivel szemben kimondta, hogy a népnek elég csak a kenyéret adni. Majd szent haraggal fordul a szentség megrontói ellen: „Különösen is kárhoztatjuk és elátkozunk Isten nevében azokat, akik nemcsak mellőzik a mindkét színt, hanem azt zsarnoki módon meg is tiltják, kárhoztatják és gyalázzák, mint eretnekséget. Szembehelyezkednek és fölébe kerekednek ezzel Krisztusnak, a mi Urunknak, és Istenünknek.”²⁵

Az eddigi érvelések során azt láttuk, hogy Krisztus rendelkezéséhez való hűség volt az, amiért egyhangúan követelték hitvallási irataink a két szín alatti úrvacsoravételt. Azonban tárgyalásunk sorát Luther másik fontos állításával egészíthetjük ki: „Nem egy szín alatt rendelte azt Krisztus, hanem megkülönböztetendően testét a kenyér színe alatt, vérért a bor színe alatt, annak megmutatására, hogy nem csupán élete és jócselekedetei a miénk, amelyeket teste jelent és amelyeket testben tett; hanem szenvedése és kereszthalála is, amelyeket vére jelent, amelyekben vére hullott, azokba is belevon minket, azokat is élvezzük és használjuk.”²⁶ Tehát kimarad a Krisztus kereszthalála művének ajándékából az, aki az ő vérért nem veszi. Éppen ennél fogva éri kemény vád a pápaságot azért, hogy a híveket kizárja Krisztus hatalmas adományának átvételéből és elsikkasztja azt, amit az egyház Ura rábízott. „Megtömték a kehely használatát... szeretném tudni, hogy kicsoda adta nekik azt a hatalmat, hogy ezt megtegyék. Ezen az alapon a másik elemet is megvonhatnák és a pusztá szentségtartót, mint ereklyét nyújthatnák nekünk csókra és végül is mindent eltörölhetnénk, amit Krisztus rendelt. Ahhoz, hogy azt megváltoztassa, amit Krisztus szerzett, még annyi hatalma sincs, mint amilyen vastag egy hajsza és ha valamit megváltoztat rajta, azt mint Tyrannus és Antikrisztus teszi.”²⁷

Krisztus szentségi jelenlétének spekulatív alapon való elképzeléséből következő egy szín alatti Úrvacsorát, tehát így ítélik meg Luther és hitvallási irataink.

²³ Konkordia Könyv I. 36.

²⁴ Konkordia Könyv. II. 37.

²⁵ Konkordia Könyv. II. 37.

²⁶ W. A. II. 739. 9. cikk.

²⁷ Dr. Luther Márton: Ein sermon von dem Neuen Testament das ist von der heiligen Messe. 1520. W. A. VI. 349. 33. cikk.

A Tridentinum szerint²⁸ Istennek igazi és valóságos áldozatot mutat be a katolikus egyház a misében. Luther 1520-ban írt sermojában élesen kel ki a mise áldozati jellege ellen: „Az egész világ áldozatot csinált a miséből, amelyet Istennek áldoznak, ez pedig a legszörnyűbb visszaélés!”²⁹ Ugyanezt találjuk a Schmalkaldeni Cikkekben is: „A pápás egyházban a legnagyobb és legszörnyűbb förtelmesség a mise. Nyiltan és vakmerően szemben áll ez előbbi tételünkkel. Mégis minden egyéb pápás bálványimádás között a legfontosabb és legpompázóbb volt. Azt állítják ugyanis, hogy a miseáldozat, vagyis a mise bemutatása — még ha gazember végzi is — megszabadítja az embert bűneitől életében és a tisztító-tűzben egyaránt. Ezt pedig egyedül az Isten Báránya teszi és teheti. Ettől a tételtől nem tághatunk, ebből nem engedhetünk.”³⁰ Elvisehetetlen Luther számára az, hogy a Krisztus keresztfán történt megáldoztatása kevés legyen és hogy minden misében megújítsák akár a „vérontás nélküli áldozat” kimagyarázása szerint is. „Nem mi áldozzuk Istennek a sakramentumot”.³¹ Semmit sem adhatunk Istennek, ha mi akarunk cselekedni és mi akarunk áldozatot bemutatni, ezzel tönkretesszük a Krisztus ajándékát. Nincs is a Szentírásban egyetlen hely sem, amely Krisztus állandó megáldoztatásáról szólna. A Zsid. 7—10. hosszú fejezeteken át hirdeti nekünk Krisztus halálának egyszerűségét, egyszerűsége mindenkorra érvényes voltát és a Krisztus örökkévaló papságát. Pál apostol Róm. 6,9—10-ben szintén arról ír, hogy Krisztus csak egyszer halt meg és többé fel nem áldozható. „A misét meg kell hagynunk sakramentumnak és testamentumnak; mindez azonban nem áldozat és nem is lehet az... különben elveszítjük az evangéliumot, Krisztust és Istennek minden vizsgáztatását és kegyelmét.”³² Egy áldozatot ismer Luther: a hálaáldozatot, önmagunk Istennek áldozását, erről mondja, hogy „az ilyen imádságot, dicséretet, hálaadást és magunk feláldozását ne vigyük mi magunk Isten elé, hanem helyezzük azt Krisztusra, hadd vigye ő Isten elé. Így tanítja Szt. Pál Héber lev. 13,15: „Annakokáért általa vigyük a dicséretnek áldozatát mindenkor Isten elé, azaz az ő nevére vallást tevők dicséretét.” Mert azért főpap ő, mint a 110. Zsolt. 4. v. mondja: „Pap vagy te örökké, Melkisédek rendje szerint.” Mert érettünk a mennyekben közbenjárt, imádságunkat és áldozatunkat elfogadja és saját személye által (mivel igaz főpap) Isten előtt kedvessé teszi. Ebben az értelemben mondja Szt. Pál Héber lev. 9,24-ben: „... magába a mennybe ment, hogy most Isten színe előtt megjelenjék érettünk.” És Róm. 8,34: „Krisztus az, aki meghalt, sőt aki fel is támadott, aki Isten jobbán van, aki esedezik is érettünk.” E szavakból tanuljuk meg, hogy nem mi áldozunk fel Krisztust, hanem Krisztus áldoz fel minket és ebben az értelemben lehetséges, sőt hasznos is, hogy a misét áldozatnak nevezzük, mivel magunkat Krisztussal feláldozzuk. Azaz Krisztusra vetjük magunkat, testamentumába való bizodalmas hittel; és Isten előtti kérésünkkel, magasztalásunkkal és áldozatunkkal csak Krisztus által jelenünk meg és az ő közbenjárása által, és nem kételkedünk abban, hogy ő nekünk papunk, közbenjárónk Isten színe előtt. Ilyen hit cselekszi azt, hogy Krisztus magára vállal minket, imánkat, dicsérő magasztalásunkat

²⁸ Trid. XII. I. 4—5. Denz. 877, 878. Thomas, Summa III. 75.

²⁹ W. A. VI. 349. 21. cikk.

³⁰ Konkordia Könyv II. 13—14.

³¹ W. A. VI. 349. 22. cikk.

³² W. A. VI. 349. 24. cikk.

előadja és magát rendelkezésünkre bocsátja a mennyben. Ha ilyen értelemben neveznénk a misét áldozatnak és így értenők meg: nagyon jó lenne. Nemhogy mi áldozzuk a szentséget, hanem imánkkal, dicséretünkkel és áldozatunkkal arra indítjuk és készítjük, hogy ő magát áldozza fel a mennyben és minket is magával.”³³

A transsubstantiatio, az egy szín alatti Úrvacsora, a mise áldozati jellege, a legfőbb ütköző pontok a katolikus és evangélikus úrvacsorai christológia között. Még tovább is lehetne részletezni az evangélium fényében a katolikus tanítás bírálatát, azonban ez a három döntő pont máris élesen rámutat arra, hová jut az a teológia, amely az Isten ígéjének egyedüli zsinórmértékét elvetette s emberi spekulációval keverte és elegyítette.

A reformáció egyháztisztító munkáján keresztül Isten megtisztította az Úrvacsoráról szóló tanítást s visszavezette azt eredeti bibliai mélységébe.

A reformáció hetében szólaltassuk meg gyülekezeteink előtt a lutheri keresztyénség úrvacsorai tanításának evangéliumi tartalmát s azt a küzdelmet, amelyet evangélikus hitvallási irataink folytatnak az ige tisztaságáért és a szentségben rejlő kincs megőrzéséért.

C) A kálvini Úrvacsora-tan krisztológiájának jellemzése. Az Úrvacsora jelentősége

A kálvini keresztyénség Úrvacsora-tanának krisztológiáját viszonylag könnyebb áttekinteni, mert Kálvin hatalmas dogmatikájában, az Institutio Religionis Christianae-ben összefoglalta tanításának summáját, s ez a kálvini keresztyénségre nézve ma is alapvető fontosságú irat. A következők során főként ennek a segítségével fog történni a kálvini Úrvacsora-tan krisztológiájának jellemzése.

Kálvin az Úrvacsora páratlan jelentőségét, a maga sajátos szemszövegéből ugyan, de teljes egészében átérzi. Tömören így fogalmazza meg a szentséget: „A Krisztus testében megszentelt kenyér és az ő vérében megszentelt bor.”³⁴ Hatásáról és művéről pedig ezt írja: „Abban egyfelől az Úr jósága táplál minket szellemileg, másfelől pedig mi adunk hálát az ő jóvoltáért.”³⁵ Az az ígéret, amely a szakramentumban rejlik, világosan megmutatja, hogy Krisztus azt miért és milyen célra szerezte. Ugyanis bizonyosokká tesz minket arról, hogy a Krisztus teste úgy adott érettünk egyszer, hogy most a miénk legyen és állandóan a miénk is maradjon; és az ő vére úgy ontatott ki érettünk egyszer, hogy a miénk legyen mindig, a jövőben is. Mindenütt pedig, ahol ígéret van: ott a hitnek van mire támaszkodnia, hogy magát vigasztalja és erősítse. S valóban — Kálvin szerint — ebből a szakramentumból lelkünknek nagy megnyugvást és vigasztalást szerezhetünk, mert ebben arra nézve nyerünk bizonyosságot, hogy a Krisztus velünk és mi a Krisztussal annyira kölcsönösen eggyé lettünk, hogy mindazt, ami az övé, magunkénak mondhatjuk és ami a miénk, azt az övének tarthatjuk. Az Úrvacsorában részt kapunk Krisztus életéből (participatio). Ennélfogva bátran biztathatjuk magunkat is, hogy az örökélet a miénk és hogy a mennyek országa éppúgy nem vétetik el mitőlünk, mint magától a Krisztustól

³³ W. A. VI. 349. 26. cikk.

³⁴ Kálvin: Instít. Relig. Christ. 1536. Ford.: Nagy K. Revideálták: Eröss Lajos és dr. Bartók György 1903. 199. o.

³⁵ Kálvin: i. m. 199.

sem. S viszont a mi bűneink miatt éppen úgy nem kárhoztatunk, mint ő maga; mert azok immár nem a mienk, hanem az övéi. Nem mintha Krisztusnak bármilyenféle bűn is tulajdonítható volna, hanem azért, mert azokért ő maga-magát állította oda adósnak is, fizetőnek is. A csere, melyre az ő mérhetetlen jóságából kifolyólag mivelünk lépett, ez tehát: a mi szegénységünket magára véve a saját gazdagságát ránk ruházta; a mi gyarlóságunkat magára véve saját erejével minket megerősített; a mi halandóságunkat magára véve, saját halhatatlanságával ajándékozott meg minket; földre szállván, nekünk a mennybe készített utat; velünk együtt emberfiává lett, s minket magával Isten fiaivá tett. Kálvin szerint mindezek ebben a szakramentomban annyira bizonyosan ígéretnek, hogy bátran biztosra vehetjük, hogy ezek valósággal megadatnak nekünk, éppen mintha maga a Krisztus állana szemeink előtt és őt kezeinkkel érintenők. Mert mikor Krisztus azt mondja: ez az én testem, mely tiérettetek adatik; ez az én vérem, mely éretteket kiontatik: ezzel arra tanít, hogy mindezek nem annyira az övéi, mint inkább a miénk melyeket nem a maga hasznára, hanem érettünk és a mi javunkra vett is fel, tett is le.

Igy tehát midőn a Krisztus testének jegyeképpen nekünk adott kenyeret látjuk, azonnal erre a hasonlatosságra kell gondolnunk: amint a kenyér testünknek életét táplálja és fenntartja, úgy a Krisztus teste is lelki életünk elegele és fenntartója. Mikor pedig a bort látjuk a vér jelképeként, meg kell gondolnunk, hogy micsoda haszna van a bornak testünkre nézve, hogy megértsük; lelkileg ugyanezt eszközli nekünk a Krisztus vére. Ezek pedig a következők: megerősítenek, felüdítenek, megvidámítanak. Tehát a szakramentumnak nem az a főcélja, hogy egyszerűen a Krisztus testét állítsa elénkbe, hanem az, hogy megpecsételje és megerősítse azt az ígéretet, amelyben arról biztosít, hogy az ő teste valósággal étel és vére valósággal ital, melyek örök életre táplálnak minket; mert az élet kenyérének nevezi magát, amelyből aki eszik, örökké él. De ha ő magát az élet kenyérének nevezte, ezt nem a szakramentumból vette magára — ahogy némelyek a dolgot megfordítva magyarázzák, mondja Kálvin —, hanem onnan, mert ilyennek adatott nekünk az Atyától és mert magát ilyennek bizonyította meg, mikor a mi halandó emberi természetünknek részesévé lett, s viszont minket az ő halhatatlan istenségének társaivá tett, midőn áldozatul adta magát, a mi kárhoztatásunkat magára vette, hogy minket saját áldásaival elárásson; mivel saját halála által elnyelte és megsemmisítette a halált; midőn saját feltámadásában ezt a mi romlandó testünket, melyet magára vett, dicsőségre és romolhatatlanságra támasztotta fel. A szakramentum tehát nem teszi a Krisztust az élet kenyérévé, hanem amennyiben emlékünkből idézi, hogy ő a kenyérré lett, amellyel állandóan táplálkozunk: ezt a kenyeret ízlelteti és kóstoltatja meg velünk. Egyszóval bizonyosakká tesz minket arról, hogy amit Krisztus tett, vagy szenvedett, azt a mi megelevenítésünkre tette és szenvedte. Ez a megelevenítés örök, ezzel vég nélkül tápláltatunk és gyámolítottatunk. Mert amint Krisztus nem lett volna ránk nézve az élet kenyere, ha nem született volna, nem halt volna meg és nem támadott volna fel érettünk; úgy most sem lehetne az, ha az ő születésének, halálának és feltámadásának ereje és gyümölcse örök és halhatatlan nem volna.

Röviden összefoglalva a kálvini Úrvacsora-tan krisztológiájának jelentőségét: Krisztus magát valóságosan felajánlja, halálának minden áldásával, hogy így részeltessen bennünket az ő életében.

Kálvin éles, polemikus hangon utasítja el azokat a tanításokat Krisztus szentségi jelenlétéről, melyek nem egyeznek az övével. „Némelyek, hogy vele elmés voltukat bizonyítsák, az Írás egyszerű nyilatkozatához hozzátették, hogy valósággal és lényegileg (realiter és substantialiter) ott van a Krisztus teste és vére. Mások még ezen is túlmentek, azt állítván, hogy ugyanazon térfogattal van jelen Krisztus, mint amellyel a kereszten függött; mások a kalandos átlényegülést (trassubstantiatio) eszelték ki; mások azt, hogy a kenyér maga a test; mások, hogy a test a kenyér alatt van; mások meg azt állították, hogy jegye és képe a testnek.”³⁶

Kálvin céltalannak tartja az ilyen vitatkozásokat, melyeknek középponti gondolata az, hogy „miképpen esszük meg a Krisztus testét”, hanem azt tartja fontosnak, hogy a Krisztus teste úgy amint érettünk adott és vére úgy, amint érettünk kiontatott — hogyan lesz a miénk? Azonban, hogy a nagy véleményhalmazban mégis előttünk álljon az Istennek egy és bizonyos igazsága, kifejti, hogy a szakramentum lelki dolog, amivel Isten nem hasunkat, hanem lelkünket akarja táplálni. Krisztust kell keresnünk benne, de nem a testünk hasznára, s nem is úgy, mintha testi érzékeinkkel megfogható volna, hanem úgy, hogy a lélek őt mintegy jelenlévőnek, néki adottnak és szeméi elé állítottnak ismerje meg. Meg kell elégednünk annyival, hogy őt lelkiképpen kapjuk, mert csak így lesz mienk mindazon áldás, melyet a szakramentumban vehetünk. „Mihelyt valaki eszébe veszi és megfontolja e szavakat: könnyen átlátandja legott, hogy a szakramentumban miképpen adatik nekünk a Krisztus teste; t. i. igazán és hatékonyan (vere et efficitater); magának a testnek a természetén pedig legkevesebbet sem fog törődni.”³⁷ Kálvin szerint azt a fő igazságot kell szem előtt tartanunk, hogy amint a Krisztus, mikor a szűztől született, ami valóságos testünket vette magára, s mikor érettünk eleget tett, a mi valóságos testünkben szenvedett, úgy azt a valóságos testet nyerte vissza feltámadásakor és azt vitte fel a mennybe is. Mert hiszen a mi feltámadásunk és mennybemenetelünk reménysége azon nyugszik, hogy Krisztus feltámadott és mennybe ment. Az pedig milyen gyarló és törekeny reménység lenne, hogy ha Krisztusban nem éppen ez a mi testünk támasztatott volna fel igazán és ment volna be a mennyek országába? Mert a test állandó valósága abban van, hogy helyhez kötött, hogy saját térfogata van és sajátos alakkal bír. „Jól tudom — folytatja Kálvin —, hogy némely nyakas ember az egyszer elfogadott tévedés makacs védelmére mivel hozakodik elő: t. i. a Krisztus testének térfogata mindig akkora volt, mint amily hosszan és szélesen kiterjed az ég és a föld. Hogy pedig az anyaméhből született, hogy növekedett, keresztre feszítettet, hogy a sírba záratott: az előbb említett tulajdonság bizonyos felfüggesztésével történt, hogy ekként a születésnek, a meghalásnak, s más emberi működésnek alávetesse magát. Hogy feltámadása után ismert testi formájában volt látható, hogy az égbe felvitetett, s végre mennybemenetele után is István és Pál látták őt: ez ugyanazon felfüggesztésnél fogva történt, azért, hogy szemmel láthatóan nyilvánvalóvá tegye, hogy ő az égben királlyá tétetett.” (1 Kor 15,8; Ap. Csel. 7,55 és 9,4). — Mi egyéb ez, mint Marciont halottaiból feltámasztani? Vagy ki kételkedik afelől, hogy Krisztus teste, ha ilyen

³⁶ Kálvin: i. m. 203.

³⁷ Kálvin: i. m. 203.

minőségű vala: fantasztikus, látszat-test volt csupán? Arra hivatkoznak, hogy maga Krisztus mondotta: senki sem mehet föl az égbe, hanem csupán az, aki leszállott onnan, az embernek fia, ki az égben van. (Ján 3,13.) Dehát annyira elvakultak-e, hogy nem veszik észre, hogy ez a tulajdonságok fölcserélése folytán mondatik? Úgy, amint Pál mondja (1 Kor 2,8), hogy a dicsőség Ura megfeszítettett, nem mintha istensége szerint szenvedett volna, hanem mert a Krisztus, ki eltaszítva és megvetve a testben szenvedett, ugyanaz az Isten vala és a dicsőség Ura. Ugyanilyen módon volt az embernek fia is az égben, mert maga ugyanaz a Krisztus, ki test szerint, mint embernek fia lakozott a földön, Isten vala az égben. Ugyanazon felfogással mondatik éppen azon a helyen, hogy leszállott istensége szerint; nem minthogy az istenség elhagyta volna az eget, hogy a test börtönébe zárja magát, hanem mert jóllehet ő mindent betölt, mégis magában a Krisztus emberségében testileg, (1 Kolos 2,9), azaz természetileg is valami kibeszélhetetlen módon lakozott.³⁸

Mások szerint az a test, mely a szakramentumban van, a megdicsőült és halhatatlan test, s így semmi képtelenég sincs abban, ha több helyen, de meghatározott hely és forma nélkül van jelen a szakramentumban. De Kálvin szerint az a döntő, hogy milyen testet adott Krisztus tanítványainak a megfeszítést megelőző napon. Azok az igék pedig úgy hangzanak, hogy azt a halandó testet adja, amelyet azután nemsokára áldozatul kell adnia. Bár itt ellenvetik, hogy három tanítványának már előbb is látni engedte Tábor hegyén a maga dicsőségét. (Máté 17,1—8) Erre azt feleli Kálvin, hogy ezzel a megdicsőüléssel az ő halhatatlanságának csak előízét mutatta meg egy kevés időre. Mikor azonban az utolsó vacsora alkalmával testét szétosztotta, már-már fenyegette az őra, amelyben megaláztatása bekövetkezik, ekkor távol állt attól, hogy saját dicsőségét akarja megmutatni. Különben pedig a megdicsőített test, mégis csak test, habár hely nélkül való, mindenütt való, alak nélküli és megmérhetetlen, ez pedig, ha nem is egy szóval, de körülírva annyit jelent, hogy: lélek, szellem. Tehát vagy tagadnunk kell a test feltámadását; vagy ha feltámadott, akkor el kell ismernünk, hogy test volt; ami abban különbözik a lélektől, hogy térbeli korlátok közé van zárva, látható és tapintható. Ami pedig azt illeti, hogy feltámadása után Krisztus zárt ajtókon ment be tanítványaihoz, (Ján 20,19), az csodás hatalmát bizonyítja, egyébként pedig Jézus belépven meggyőzte tanítványait, hogy valóságos teste van. „Lássátok meg az én kezeimet és lábaimat, hogy én magam vagyok: tapogassatok meg engem, és lássátok; mert a léleknek nincs húsa és csontja, amit látjátok, hogy nekem van!” (1 Lk 24,39.) „Ime, be van bizonyítva — kiált föl Kálvin —, hogy Krisztus megdicsőült teste valóságos test, mert tapintani és látni lehet.”³⁹ Istennek hatalmában állt volna áttörni a természet rendjét, de nem az a kérdés, hogy mit tehetett volna, hanem az, hogy mit akart. Ő pedig azt akarta, hogy Krisztus az ő testvéreihez mindenben hasonló legyen, kivéven a bűnt. A mi testünk pedig, amelyet fölvelt, olyan, amelynek megvan a határozott kiterjedése, amely betölt egy bizonyos tért, tapintható és látható. Bár Isten megtehetette volna, hogy ugyanaz a test több különböző helyet töltsön be, hogy a tér ne határolja, hogy minőség és forma nélküli legyen. De utána Kálvin így kiált fel: „Esztelen! hogy kívánod az Isten hatalmától, hogy azt mívelje, hogy a test egyszerre test is legyen és ne is? Hisz ez annyi,

³⁸ Kálvin: i. m. 205.

³⁹ Kálvin: i. m. 206.

mintha azt kívánnád, hogy tegye a világosságot egyben világossággá és sötétséggé! Mit akarsz egyebet, mint azt, hogy fölforgasd az Isten bölcsességének rendjét? A testnek tehát testnek kell lennie és a léleknek léleknek; mindeniknek az Istentől elébeírt törvényes feltétel szerint.”⁴⁰ Jóllehet testét tőlünk magával vitte és testben ment fel a mennybe. A test föltétele pedig az, hogy egy és bizonyos helyhez kötött legyen, hogy legyen saját térfogata és saját formája. Ilyen tulajdonságú testet vett a Krisztus magára, amelynek ugyan romolhatatlanságot és dicsőséget adott, de természetét és valóságát meg nem szüntette, mert az Írás világos és tiszta bizonyossága szerint az égbe ment, hogy úgy jöjjön vissza, amint látták őt felmenni a mennybe. (Ap. Csel. 1,11.) Jóllehet testét tőlünk magával vitte és testben ment fel a mennybe: mégis az Atya jobbján ül; azaz uralkodik az Atya hatalmában, méltóságában, dicsőségében. Ez az uralkodás pedig sem bizonyos térre szorítva, sem pedig határok közé rekesztve nincsen, mintha Krisztus az ő erejét — bárhol, ahol neki tetszik, — az égen és a földön nem nyilváníthatná, hatalmával és erejével jelen nem lehetne, övéivel mindig együtt nem volna, vagy azokban ne élne, őket meg nem tarthatná, nem erősíthetné, táplálhatná, őrizhetné éppen úgy, mintha testben jelen volna.

Kálvin szerint: „Ilyen értelemben adatik nekünk a szakramentumban Krisztus teste és vére; de a megelőző értelemben semmi esetre sem. Tan formában kifejezve azt mondhatjuk: igazán és hatékonyan, de nem természetileg.” Ezzel pedig azt akarja mondani, hogy nem maga a test lényege, vagy a Krisztus igazi és természeti teste az, amit ad nekünk, hanem mindazokat a jótéteményeket nyújtja, amelyeket Krisztus számunkra az ő testében megszentelt. Kálvin szerint egyedül ez a test jelenlétének értelme, úgy mint azt a szakramentum fogalma megköveteli. Mert ez a jelenlét akkora erővel és hatással bír, hogy nemcsak lelkünknek az örök életbe vetett bizodalját teszi kétségtelenné, hanem testünk halhatatlanságáról is bizonyossá teszi bennünket, mert a mi testünk a Krisztus halhatatlan testétől megelevenedve, az ő halhatatlanságának is bizonyos mértékig részese lett. A következőkben Kálvin talán Lutherre célozva így ír: „Ha pedig valaki akadémikuskodva, magának Krisztusnak ezen szavai szerint tenne még most is ellenvetést nekünk: „Ez az én testem”, „ez az én vérem”: szeretném, hogyha, az ilyen egy kissé megdölné velem, hogy most szakramentumról van szó, ahol mindent a hitre kell vonatkoztatni; a hitet pedig a testben való olyan részesedés által — amint azt kifejtettük — mi éppen olyan derekasán tápláljuk, mint azok, akik a Krisztust szeretnék lehozni az égből.”⁴¹ A továbbiakban kifejti Kálvin, hogyha a szöveghez akarunk is „annyira makacsul” ragaszkodni, akkor is mellette bizonyít az.⁴² Mert amíg Máté és Márk szövege úgy szól, hogy Krisztus a poharat az ő új-szövetség vérenek nevezte, addig Lukács és Pál azt mondják: szövetség a vér által. Így tehát Kálvin szerint hiába állítják azt, hogy az test és vér, mert ezzel szemben ő azt állítja, hogy szövetség a test és vér által. Az írásmagyarázatra nézve Pál azt ajánlja, hogy az a hit analógiája szerint történjék, (Róm 12,6) ebben a dologban pedig azt a módszert Kálvin magáénak tekinti. Ellenfelét pedig így inti meg: „Te pedig vigyázz, hogy miféle hitszabályokhoz alkalmazod magad. Mert aki nem vallja azt, hogy a

⁴⁰ Kálvin: i. m. 207.

⁴¹ Kálvin: i. m. 208.

⁴² Kálvin: i. m. 208.

Jézus testben jött el: az nincsen az Istentől. (1 Ján 4,3) Te — bármint tetteted is magad — megfosztod őt valóságos testétől.”⁴³

Kálvin visszariad attól az érzéki imádástól, amelyet azzal az okoskodással hoztak gyakorlatba a szakramentumnál, hogyha a test ott van, akkor ott van a lélek és az Isten is a testtel együtt, mint amelyek már egymástól el nem választhatók, tehát Krisztust imádni kell abban. Holott a „vegyétek, egyétek, igyátok” parancs nem azt rendeli, hogy imádjuk, hanem hogy vegyük a szakramentumot. Mint ahogy az apostolokról sem azt olvassuk, hogy leborulva imádták, hanem azt írja róluk Lukács (Ap. Csel. 2,46), hogy egyenlő akarattal foglalatosak voltak nem az imádatban, hanem a kenyér megtörésében. Az imáadásnak pedig az Isten ígéjéből egy betűre sem lehet hivatkozni.

Azért bármennyire is hangoztassák a „test és vér” kifejezéseket, senki sem lehet, aki okos, józan ésszel elhíthetné magát, hogy a Krisztus teste maga Krisztus. Mert mikor az Írás a Krisztus mennybemenetelét, — ami által az ő testét szemünk elől és a vele való érintkezéstől elvonta — részletesen elbeszéli, hogy ezáltal minden róla alkotott érzéki gondolatunkát eltávolítsa. (Kol 3,2) Akkor arra int, hogy a magasra irányítunk értelmünket és őt az égben keressük, ahol az Atyának jobbján ül. Ezért a szakramentum tartalma abban van, amit Pál így fejez ki: az Úrnak halálát hirdessétek. Ami pedig azt teszi: nyilvánosan és mindnyájan egy szájjal valljuk, hogy ránk nézve az életnek és üdvösségnek minden reménye a Krisztus halálába van helyezve. „Ebből viszont világos, hogy minő célja van a szakramentumnak, ti., hogy gyakoroljon minket a Krisztus halála emlékezetében. Mert amidőn az van parancsolva nekünk, hogy az Úr halálát hirdessük, míglen az ítéletre eljövend: ez nem egyebet tesz, mint azt, hogy szájunk vallomásával hirdessük azt, amit hitünk a szakramentumban felismert, ti., hogy Krisztus halála a mi életünk.”⁴⁴

Összegezve tehát a kálvini Űrvacsora-tan krisztológiájának Krisztusnak a szentségben való jelenlétéről szóló tanítását: Kálvin azt vallja, hogy Krisztus mennyekbe menetele óta a mennyhez van kötve az utolsó napig és nem lehet egyúttal a földön is. Krisztus jelenléte tehát szellemi, lelki módon értendő, jelen van igazán és hatékonyan, de nem természetileg. Valóságos, reális közösségbe kerülünk az egész Krisztussal a szentség vételekor, csakhogy szellemi, lelki módon.

A mise bírálataival kapcsolatban adódó krisztológia

A kálvini Űrvacsora-tan krisztológiájának további része a mise bírálataival kapcsolatban táruel élénk.

Krisztust Isten áldozó pappá és főpappá kente fel, nemcsak egy bizonyos időre, mint ahogy az Ótestamentumban rendelt papokról olvassuk, akik halandók voltak, (Zsid 5; és 7—10. rész) hanem örökkévaló főpappá rendelte őt az Atya, a Melkisédek rendje szerint (1 Móz 14,18; Zsol 110,4). — Ez a titok Melkisédekben régtől fogva jelképezte a többet nem ír róla, mintha életének vége sohasem lett volna. Ilyen hasonlóság alapján nevezik Krisztust az ő rendje szerinti főpapnak. Ha pedig a misében Krisztus utódaiul és helyetteseiül áldozó papokat állítanak be, ezzel elrabolják Krisztus örökkévaló főpapságának jogát. De ezen kívül a mise ledönti és semmivé teszi a Krisztus keresztjét és szenvedé-

⁴³ Kálvin: i. m. 209.

⁴⁴ Kálvin: i. m. 212.

sét. Mert ha Krisztus a kereszten magamagát azért áldozta föl, hogy minket áltál örök időre megszenteljen és nekünk örök váltságot szerezzen, úgy kétségtelen, hogy ennek az áldozatnak az ereje és hatálya vagy nélkül fennáll. Mert máskülönben — Kálvin szerint — semmivel sem gondolkoznánk tisztességesebben Krisztusról, mint azokról az ökrökről és tulkokról, amelyek haszontalan és erőtlen mivolta abból válik nyilvánvalóvá, hogy azokat gyakrabban kellett megismételni. Tehát vagy azt kell elismernünk, hogy Krisztus kereszten végzett áldozatának nem volt egyszer s mindenkorra megtisztító ereje; vagy azt, hogy az egyszeri áldozatával örök időkre elvégezte azt. Ez az, amit az Újszövetség mond: „Ez a főpap a Krisztus, egyszer jelent meg a saját megáldoztatása által az utolsó időkben a bűnök eltörlésére”. Más helyt: „Isten akaratára szerint a Jézus Krisztus testének egyszeri megáldoztatása által megszenteltettünk ismét. Krisztus egy áldozatával örökké tökéletesekké tette azokat, akik megszenteltetnek.” (Zsid 9,26; 10,10,14.) — Ezt végső lehelete közben mondott utolsó szavaival maga Krisztus is megerősítette, midőn így szólt: „elvégeztetett”. (Ján 19,30.) „Mise pedig, mely azon törvénynél fogva végeztetik, hogy naponként százezer áldozat teljesíttessék, mi egyébre céloz, ha nem arra, hogy a Krisztus szenvedése, amellyel ő egyetlen áldozatul adta magát az Atyának, eltemettesék és feledésbe merüljön?! Mert hiszen az apostol az ő egész tárgyalásában azt vitatja, hogy nemcsak hogy semmi más áldozat nincs, hanem hogy az egyszer vitegett és többször nem kell ismételni.”⁴⁵ Így tehát Krisztus igazi és egyedüli halálát dönti feledésbe a mise. Krisztus pedig a testamentumot, amelyben minket bűnbocsánattal és örök üdvösséggel megajándékozott, saját halálával tette végérvényessé. (Zsid 9,16) Akik már most ezen a testámentumon valamit változtatni vagy újítani merészkednek, azok megtagadják Krisztus halálát, s azt mintegy teljesen jelentőség nélkülinek tekintik. Márpedig a mise nem egyéb, mint új és az elsőtől merőben különböző testámentum. „Hadd jöjjön el tehát a Krisztus újra és az új testámentumot második halálával — vagy inkább a szám nélküli misék testámentumait végnélküli ismétlődő halálával tegye érvényessé! Nos hát nem igazat mondtam-e előbb, mindőn azt állítám, hogy a Krisztus egyetlen és igaz halálát feledésbe dönti a Mise?! Hogyan?! — Hát nem arra céloz a mise, hogy — ha lehetséges — a Krisztus újra megölessék?”⁴⁶ Mert ahol testámentum van — mondja az apostol — szükséges, hogy meglegyen a testámentumtevő halála is. A mise Krisztus új testámentumát hozza, tehát az ő új halálát követeli. S ha Krisztus minden egyes misében megáldozzák, akkor neki minden percben ezer helyen kell kegyetlenül megöletnie. Ha Krisztus szükségesnek tartotta volna magát gyakrabban megáldozni: gyakrabban kellett volna szenvednie a világ kezdetétől fogva.

Összefoglalva az itt található krisztológiát: a kálvini Úrvacsora-tan szerint Krisztus az ő egyszeri engesztelő áldozatának gyümölcset és áldását nyújtja számunkra a szentségben.

D) A kálvini urvacsora-tan krisztológiájának bírálata

Az Atya jobbjá

A realis praesentia tanításában áll legélesebb feszültséggel egymással szemben a lutheri és kálvini úrvacsorai krisztológia. A mi evangéli-

⁴⁵ Kálvin: i. m. 225.

⁴⁶ Kálvin: i. m. 226.

kus egyházunknak a Formula Concordiae-ben lerögzített tanítása szerint az Úrvacsora lényege éppen Krisztus valóságos testének és vérének jelenlétében táruul ki. Az evangélikus egyház nem hagyhatta szó nélkül az Oltáriszentség sérelmét, s a maga tanítását élesen és kellő részletességgel elhatárolta a kálvini tanítástól.

A Formula Concordiae⁴⁷ a református hitvallási iratok és Kálvin Institutiójának a tanításával áll szemben. (Pl. Zür. Bek. 156, 33; 158, 11; Cons. Tig. IX., XIII., XIV., XIX.; Confessio Helv. 210, 23; Institut. IV. 17, 10, 11, 14, 21, 32, 33.) Ugyancsak az előző gondolatmenethez tartozik Krisztusnak az Atya jobbán való üléséről szóló kálvinista úrvacsorai krisztológia bírálata, mely szintén a református hitvallási iratok és Kálvin Institutiója ellen való állásfoglalást jelent. (Zür. Bek. 154, 16; Cons. Tig. XXV. 163; Institut. IV. 17, 12, 19.)

Luther nyomán mi sem felelhetünk egyebet a kálvinizmus tanaira, mint azt, hogy számunkra egyedüli zsinórmérték a Szentírás, ott pedig rendületlenül csak ezt találjuk: „ez az én testem”. Lutherrel együtt kell ragaszkodnunk az Írás egyszerű szószerinti értelméhez. Krisztus nem hazudhatott az utolsó szavaiban. Még ha a logikánk, értelmi belátásunk szerint lehetetlenség is, ha botránkoztató is, akkor is áll az, amit Krisztus mondott. Luther ki meri azt mondani, hogy inkább Isten csapja őt be (de ez úgy is lehetetlen), semhogy emberi kitalálások vezessék félre.⁴⁸)

Luther szerint⁴⁹ ugyan nem az a lényeges, hogy Krisztus hogyan van benne a szentségben, hanem az, hogy valósággal jelen van, de ha már minden áron feleletet akar kapni a kálvini tanítás, akkor azt is kaphat Luthertől. Lehetetlen ugyanis Krisztus két természetét egymástól elválasztani: Krisztus az Istenember, a Megváltó, akiben egyesült az isteni és emberi természet, hogy soha többé szét ne szakadjon. Így tehát az egész Krisztus bírja az isteni természet tulajdonságait. Az egész Krisztus feltámadott és ment fel a mennybe, az egész Krisztus mindenütt jelenvaló. Tehát a teste emberi, természeti valója is ott van mindenütt (ubiquitas). Hiszen az Apostoli Hitvallásban az Isten jobbjára kifejezés sem egyetlen helyet jelöl, hanem azt, hogy Isten hatalmában vesz részt Krisztus. Így pedig éppen a mennybemenetele szabadítja fel Krisztust a földi kötöttségből és teszi mindenhatóvá és mindenütt jelenvalóvá. A kálvini teológiai spekulációval szemben Luther hatalmasan emeli ki az Ige szavait és egyedül Krisztus rendelkezésére utal.

Elszellemiesítés

Luther az Úrvacsora elszellemiesítését egyenesen az ördög ármánykodásának tekinti. Nem elégedhetünk meg pusztán lelki evéssel, vagy szellemi éléssel, hitbeli Krisztus-közösséggel. Nem mintha Luther a hit ellen szólna, nagyon jól tudja, hogy egyedül a hit által élvezzi az ember

a szentség ajándékát. Luther azonban így szól: „Nem tudok más Istenről, mint aki emberré lett, és nem is akarok másról tudni.”⁵⁰ Luther az emberré, testté lett Krisztusból indul ki, azért olyan fontos számára Krisztus embersége. Az az örömhír, hogy Krisztus leereszkedett, alacsonyá

⁴⁷ FC. SD. VII. 112, 114, 117.

⁴⁸ W. A. XXVI. 446.

⁴⁹ W. A. XXVI. 413.

⁵⁰ W. A. VIII. 137.

lett és testben jelent meg, „hozzánk hasonlóvá lévén mindenben, kivéve a bűnt”. Ez a testté vált Krisztus vált meg bennünket, a testté létel bizonyossága erősítette meg a másik Igét: „Ez az én testem”. Ezért Luther Krisztus valóságos testi jelenlétét vallva az Oltáriszentségről azt tanítja, hogy mi is testi szánkkal vesszük azt magunkhoz. Ennek a szentségvételnek az elszellemiesítése a kálvinizmus tanításának egyik legjellegzetesebb pontja. Kálvin segítségül veszi a metonímia fogalmát. Azaz a test nevét átviszi a jelre. Ilyen névátvitellel mondja Jézus a kenyérről, hogy az az ő teste. A hívő tehát ugyanakkor, mikor az elemeket veszi, Krisztus testét és véréét veszi. Az élvezőnek van közvetlen kapcsolata a jegyekkel is, meg Krisztus testével és vérével is. De a jegyeknek Krisztus testével és vérével nincs közvetlen kapcsolatuk. Kálvin szerint Krisztus teste a mennyben van, tehát nem lehet földi elemekben. Minden ilyen és hasonló kálvini okfejtéssel szemben ott áll Luther Igére mutató „est”-je. Amelyet a kálvinizmus sokszor csökönységnek, makacsságnak, egyoldalúságnak nézett. Luther számára azonban Isten kinyilatkoztatott igéje előtti feltétlen alázatós fiúi meghajlást, de egyszersmind az Igéhez való ragaszkodást jelentette az „est” mellett való rendíthetetlen kitartás. Luther bizalmatlan volt minden olyan tanítással szemben, amely Isten Igéjének az állítását, Krisztus valóságos úrvacsorai jelenlétét, bármilyen formában is megtámadni próbálta. Ez pedig nem csökönység, vagy merev álláspont, hanem a hívőnek Isten Igéjéhez való ragaszkodása, mert tudja, hogy az az egyetlen támasz, amelyen megállhat. A marburgi kollokviumon is a svájciak igével való bánásmódja miatt szólt Luther a „más szellemről”, az „andere Geist”-ről.

Ugyanakkor azonban számos megegyező vonás is van a lutheri és kálvini úrvacsorai tanítás között, hiszen ugyanabból a reformátori gyökérből táplálkozott mindkettő. Az eltérések fényében, az egymás mellé állítás szembeszökő különbségében, mégis jobban tűnik ki a lutheri úrvacsorai tanítás jellemvonása, ezért most a hangsúly is inkább ebbe az irányba tolódott el.

Összegzés

Az evangélikus egyház hitvallási iratai egyrészt elhatároló munkát végeznek a katolikus és kálvini úrvacsorai tanítással kapcsolatban, másrészt pozitív választ adnak az Úrvacsora kérdésére. A Formula Concordiae szerint⁵¹ mindenekelőtt a pápai transsubstantiatit kell elvetni. Krisztus teste a kenyér, Krisztus vére a bor átváltozása nélkül is jelen van a szentségben. A titkot megmagyarázni akaró magatartás helyett az a vezető szempont, hogy az igét a spekulatív értelem helyett a hit egyszerű alázatával és engedelmességével fogadjuk el.⁵²

Viszont a lutheri úrvacsorai krisztológia nem merül ki csupán abban, hogy Krisztus teste és vére, valamint az elemek evése és ivása között összefüggés és szellemi kapcsolat van, mint ahogy azt a kálvini tanítás állítja, hanem kiemeli, hogy Krisztus teste és vére valósággal jelen van a kenyérben és borban, a „szentségi egység” értelmében.

Az evangélikus egyháznak nincs más felelete akkor, amikor számon kéri tőle, hogy milyen alapon tanítja Krisztus valóságos jelenlétét a szentségben, mint az: így mondta a mi Úrunk, így hagyta ránk, így van megírva, ez pedig a tiszta igazság, mert magától Jézus Krisztustól szár-

⁵¹ Formula Concordiae Ep. 7, 2.

⁵² F. C. S. D. 7, 45.

mazik. Ez felel meg hitvallási irataink szellemének. Ez sugárzott Luther tanításából és magatartásából.

Krisztus valóságos teste és vére bűnbocsátó ajándék az ember számára. Ahol ő valósággal jelen van, ott igéjéből és jelenlétéből bűnbocsátat, tehát élet és üdvösség árad ki. Mindez azért történhet így mert a testileg jelenlévő Jézus Krisztussal kerülünk közösségbe (communio cum Christo). Krisztusnak az Úrvacsorában történő valóságos jelenlétéről szóló tanítás szoros kapcsolatban van az egyház lutheri fogalmával, amely mint a Krisztus teste, a földön az ige gyülekezeti hirdetésében és a szentségeken van jelen.

Igy tűnik ki a lutheri úrvacsorai krisztológia igei gazdagsága a felekezeti eltérések tükrében, mint ahogy minden érték a másokkal való összehasonlítás mellett ragyog fel igazán.

Dr. Ottlyk Ernő

Róma az igaz keresztyénség ellen

A címből — elsősorban persze katolikus hallgató és olvasó — bizonyos ellenérzést, eleve jelentkező rosszindulatot olvashatna ki. Mert nehéz terhű megállapítás az, hogy Róma az igaz keresztyénség ellen van. Arra lehetne gondolni, hogy a régi sérelmek behegedt sebeit időről időre mi magunk szakítjuk fel, hogy fájdalmaink megmutatására okot találjunk. Ez pedig nem történhet meg a keresztyén szeretet és megbocsátás jegyében.

Ma azonban nem régi sérelmek emlékével, hanem új veszedelmek elgondolkoztató tényeivel kell szembenéznünk. Ezeknek a veszedelmeknek mélyrehatóak a gyökerei és egyre súlyosabbak a következményei. S mivel közeledik a II. vatikáni zsinat, melyet XXIII. János pápa „ökumenikusnak” hirdetett meg; valamint ezzel kapcsolatban ismételten elhangzottak „hívogató szavak” az „elszakadt testvérek” felé, őszintén és tárgyilagosan fel kell mérnünk a felvetődő legfontosabb kérdéseket.

Előbb azonban még a „Róma” kifejezésre is figyelniünk kell. Tudatos különböztetést jelent ez a „katolikus egyház”-tól, melyről valljuk, hogy munkálkodik benne a Szentlélek, s munkája nyomán krisztushit támad sok egyháztagban. Ezen az alapon válik elengedhetetlenül szükségessé a „katolikus egyház” elhatárolása a már évszázadok óta végzetesen merev „hivatalos katolikus álláspont”-tól.

I.

NÉHÁNY JELLEGZETES KATOLIKUS TANTÉTEL

1. A PÁPA PRIMÁTUSA

A pápa primátusa katolikus értelmezés szerint annyit jelent, hogy ő az egész keresztyén anyaszentegyház legfőbb tekintélye a földön; „ex cathedra” nyilatkozatai, kihirdetett dogmái megfellebbezhetetlenek és helyességük kétségbevonhatatlan. Ennek a mérhetetlen lelki hatalomnak

bibliai alapját főként Mt 16,16 kk-ben és Jn 21,15 kk-ben vélik megtalálni. A katolikus exegézis kimutatja, hogy az ÚR Mt 16-ban teszi meg Pétert fundamentumnak, Jn 21-ben pedig átadja neki a megígért főhatalmat az Egyházban.

Tegyük fel egy pillanatra, hogy a kérdéses helyek katolikus értelmezése a helyes. Ha azonban ezt tesszük, nem találunk megoldást Mt 28,18, I. Kor 3,11, Ef 2,20, Jel 1,17 és 3,7 jelentésére. Ezek az igék egybehangzóan azt mutatják, hogy Jézus az „alap” és a „főhatalom” is az Övé. Az a magyarázat pedig, hogy Jézus az Egyház *láthatatlan* feje, Péter és utódai: a pápák pedig a láthatóak, Mt 28,20 figyelembevételét után semmiképpen sem meggyőző. A felsorolt igék félreérthetetlenül Jézusban látják az egyetlen fundamentumot; éppen ezért mérlegelni kell, hogy Mt 16,19-ben Jézus csakugyan Pétert állítja-e (személyében!) fundamentumként a megépülő Egyház számára, s hogy Jn 21,15 kk-ben csakugyan a „megígért” főhatalmat adja-e át apostolának?

Gondos exegézisek kimutatják, hogy az idézett igék kettős csoportja között nincsen ellentét. Mt 16,16 kk helyes értelme szerint u. i. nem Péter személye, mégcsak nem is a hite, hanem az a „nem test és vér” az alap, melyből Péter is — csakúgy, mint az Egyház egésze — egyedül merítheti hitét és Jézust hirdető biznyságtételét. Jn 21,15 kk pedig úgy kerül összhangba az apostoli levelek mondanivalójával, ha külön is figyelünk Jézus *háromszor* elhangzó szalgálatbaállító parancsára, mely nyílt utalás és figyelmeztető a háromszori tagadásra. Péter *megszomorodása* a legvilágosabb cáfolat minden olyan magyarázatra, mely itt valamilyen „főhatalomátadási aktust” olvas bele a textusba. Jézusnak *oka* volt éppen Péterrel beszélni külön is, *oka* volt őt háromszor is megkérdezni, *oka* volt háromszor hirdetni számára szalgálatbaállító parancsát, s Péternek is *oka* volt a harmadik kérdés után megszomorodni!

Mindezek alapján mondjuk, hogy az idézett igék nemcsak a Biblia mondanivalójának egyértelműségére mutatnak rá, hanem arra is, hogy a primátus igényének nincs semmilyen bibliai alapja.

Találkoztam már olyan katolikus-ellenvetéssel is, hogy az evangélikus írásértelmezés tendenciózus: Jézus szavát alárendeli az apostoli biznyságtételnek akkor, amikor nem az evangéliumokból indul ki, hanem Pál leveleiből. Az előbbi úton haladva u. i. a katolikus értelmezést kell igaznak elfogadni.

Ámde a *pápa* primátusának igazolására miként használhatók fel azok az igék, melyek *Péternek* szólnak? Semmiképpen se feledhetjük, hogy Róma éppen a Péternek szóló isteni ígét: elkötelezést, ajándékot és szalgálatbaállító kegyelmi hívást hangsúlyozottan úgy fogja fel, hogy mindennek nincs általános érvénye! Egy katolikus pap írta nekem a „...de én imádkoztam érted, hogy meg ne fogyatkozzék hited...” kitéttel kapcsolatban, hogy „a veszély a többszámban, a biztosíték az egyszámban van”. Következésképpen a hitmegőrzés egyetlen módja minden keresztyén számára az, ha Péter (és utódai!) követőjévé válik; nem pedig az, ami az evangélikus írásértelmezés számára magátólérteendő, hogy t. i. ami a kísértésben levő Péternek közvetlenül szól, közvetlenül szól minden kísértésben levő keresztyénnek is!

Továbbmenően: ha Péter lett volna is az első római püspök, miként következik ebből utódainak az a joga és hatalma, melyet az ÚR Péternek adott? Hogy egy hasonlattal éljek: a wittenbergi evangélikus gyülekezet mai vezetője igényelhetné-e magának azt, hogy szava döntő súllyal essék latba megoldandó egyházi kérdéseinknél, azon az alapon, hogy a reformáció Wittenbergből indult el, Luther is itt működött és szava döntő volt a hit kérdéseiben?

Az Anyaszentegyházban az Isten kinyilatkoztatásához való hűség a tekintély alapja, nem pedig az utódlás! (Successio apostolica).

Péter primátusát nem igazolják a Biblia igéi, nincsenek megdönthetetlen történeti bizonyítékok arranzéve, hogy Péter Rómában a gyülekezet vezetője lett volna, s nincsen bibliai alapja annak a tételnek, hogy a pápa primátusa Péter primátusából következik. Ezért a pápai primátus-tantételében az igaz keresztyénségtől való elfordulás egyik súlyos bizonyítékát ismerjük fel.

2. MÁRIATISZTELET

A máriatisztelet mind a katolikus teológiának, mind a vallásos életnek elengedhetetlenül fontos pillére. Ennek a tiszteletnek kettős megnyilatkozási formája van: egyfelől az egyre szaporodó Mária-dogmák mindjobban hangsúlyozzák az „Istenanya” nélkülözhetetlen szerepét a katolikus keresztyén üdvösségrejutásában, miközben a legerőteljesebben kétségbevonják az olyan protestáns kritika jogosságát és tárgyilagosságát, mely szerint ez a tisztelet voltaképpen már imádat; másfelől pedig a Rómának való engedelmesség jegyében a vallásos buzgólkodás területén Róma mindjobban szorgalmazza Mária központi helyre kerülését. A Mária-teológia egyik legnevesebb képviselője (Josef Dillersberger) az Assumptio-dogmát méltatva szinte ujjongva hirdeti: „Elérkezett a nagy mária-kor kezdete”. (Az Új Ember 1962. május 6-i számában Radó Polikárp tiszteletreméltó tárgyilagossággal szól a „Máriatisztelet helyes mértéké”-ről, adós marad azonban az újabb Mária-dogmák megemlítésével, valamint annak megmutatásával: miként lehet ezen az alapon „első az Isten és az, akit megváltásunkra küldött.”)

A józanságra törekvő törpe kisebbség itt-ott megjelenő rövidke állásfoglalásánál, sokkal jelentősebbek, részletesebben kifejtettek és elterjedtebbek a túlzó nézetek, melyeket a legújabb Mária-dogmákon kívül a magyar Jánosi József S. J.: Mária (A Mária tisztelet dogmatikája és lélektana) c. összefoglaló művének megállapításai is jól dokumentálnak. (Szintén csak zárójelben hadd jegyezzem meg, hogy a Vigilia 1962. májusi számában Rajz Mihály Máriáról, mint „Szűzvirág Szentanyá”-ról emlékezik meg, s kijelenti, hogy ő „az emberiségnek szóló legnagyobb (!) ígért.”)

Igazságtalanok lennénk, ha figyelmen kívül hagynánk a pozitív katolikus megnyilatkozásokat, de akkor is, ha nem törődnénk az egymással bizonyos mértékig ellentétes megnyilatkozások hatásának arányával.

Kétségtelen: a máriatiszteletnek meg van a bibliai alapja. Az is kétségtelen, hogy Mária egyedülálló szolgálatot végzett el az Egyházban azzal, hogy Isten kiválasztó kegyelme folytán anyjává lett Jézusnak. Az is kétségtelen, hogy Mária példakép az Egyházban: példája az igaz istenismeretnek, az alázatnak és a Krisztusban való hitnek. Ezt mi evangélikusok is hálás örömmel valljuk. Éppen ezért különös, hogy sok hivatalos nyilatkozat (pl. az előbb emlegetett Jánosi-könyv is!) és persze a katolikus közgondolkodás is, nem szűnik meg azt a vádat hangoztatni, hogy az evangélikus keresztyénség „keserű ellenszenvvel foglal állást a Mária-tisztelet ellen”. Tény, hogy talán kevesebbet szólnak Máriáról és szolgálatáról, mint amennyit lehetne és kellene, (amit pedig reformátoraink szóban és írásban aggodalom nélkül gyakoroltak!); itt azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a katolikus dogmafejlődés mindjobban leszorítja Máriát arról az alapról, melyen a Bibliában áll, következés-

képpen bennünket éppen a Biblia igazságtartalmához való hűség miatt a tévedések nyomatékosabb cáfolására készítet; valamint azt sem, hogy az egyre túlzóbb Mária-tisztelet „fényében” az egyformán tárgyilagos ellenvélemény szükségképpen egyre sötétebb „árnyékot” vet.

Sajtónk — megfelelő helyen, időben és terjedelemben — ismételtlen foglalkozott már a Mária-dogmákkal is és az evangélikus máriatisztelettel is. Ezért elegendőnek vélem, ha ezekre most csak utalok. Ebben a kérdésben egy újabb evangélikus állásfoglalás már csak azért sem lenne szükséges, mivel a katolikus teológia hajszálfinom megkülönböztetésekkel választja el egymástól a „megengedhetetlen imádatot” és a „köteles tiszteletet”. Sokkal lényegesebb, hogy feleletet keressünk arra a kérdésre, hogy „a katolikus vallásos élet gyakorlatában érvényre jut-e a dogmákban hangsúlyozott különböztetés tisztelet és imádat között?” A felelet egyben azt is megmutatja: igazságtalanul vádoljuk-e Rómát Mária túlzó tiszteletének szorgalmazásával, s a gyakorló katolikusok túlnyomó többségét Mária imádatával?

Nem arra gondolok, hogy egyes katolikus hívek hogyan értelmezik és gyakorolják a máriatiszteletet. Itt végeredményben egyéni félreértésről is szó lehetne. Éppen ezért katolikus templomokban való megfordulásaim során arra igyekeztem figyelni: milyen formában váltják aprópénzre a hívek tanításában Róma dogmáit. A katolikus egyház — ha nem is „legmagasabb rangú”, mégis „hivatalos” — tanítóit feltétlenül illetékesnek kell tartanom a válasz megfogalmazásában.

1959. május 3-án a Kapuvár—gartai rk. templomban a következő „Heti imádságos rend”-re akadtam:

„Vas.: Hálából a Szűzanyán keresztül kapott kegyelmekért. — H.: Engesztelés a Szűzanya tiszteletére. — K.: Fájdalmas Anya tiszteletére halottainkért. — Sz.: Betegek Gyógyítójának tiszteletére. — Cs.: A nagyhatalmú Szent Szűz tiszteletére a megélhetésért. — P.: A szomorúak Vigasztalójának tiszteletére szenvedőkért, öregekért. — Szo.: A mennyekbe felvett Királynő tiszteletére.”

A litánia-témák az egész héten, sőt bizonyonnyal az egész hónapban (május — Mária-hónap!) Máriát állítják az imádkozás középpontjába. Figyelemreméltó, hogy a „megélhetés, kegyelem, engesztelés, vigasztalás, gyógyító hatalom és királyi uralom” Máriát illeti. Hol kaphatna helyet Jézus büntörlő áldozata és hozzánk hajló szeretete, mely pedig bibliai hitünk szerint páratlan és örökérvényű?

1961. június 15-én a következő feliratú plakátot láttam a Győr-újvárosi rk. templom előcsarnokában:

MIKOR VAGYOK

JÉZUS

MÁRIA

HÍVE?

Ha nem múlik el...
... nap ima nélkül,
... vasárnap mise nélkül,
... egy hónap áldozás nélkül,

Ha...
... ünnepeit megtartom,
... példáját követem,
... közbenjárását kérem.”

Ez a plakát tömörsége miatt érdemli meg figyelmünket. Ebben a figyelésben eszünkbe kell jutnia a Biblia mondanivalójának. Jézus földi szolgálata idején hangsúlyozottan hirdette, hogy az ember élete csak

akkor jut egyenesbe, ha vele közösségben él. Különösen János evangéliuma lehetetleníti, hogy a Benne való hitet több-kevesebb — Általa is parancsolt — törvény megtartására és általában az Ő „elismerésére” korlátozzuk. Ő a hitnél kifejezetten az eleven kapcsolatra gondol. (Szőlőtő és szőlővesszők.) Természetesen mi is valljuk, hogy a Krisztussal való közösség szempontjából nem mellékes a rendszeres imádság, igehallgatás és gyónás. (Amennyiben persze az „imá” Jézusnak szól és a „mise” Jézus-hoz hív!) De ott, ahol három tömör mondatban foglalódik össze a Jézussal való bensőséges kapcsolat lényege, ott feltétlenül a legdöntőbb tényezőket kellene hangsúlyozni. Ezért az előzők mellett Jézus kereszthalálának és feltámadásának látásáról és boldog elfogadásáról, valamint az Ő közbenjárásának kéréséről is szólni kellett volna! — Ennek elmaradása — fájdalmas hiány... Ha pedig arra gondolunk, hogy a plakát másik felében találjuk meg azt (közbenjárás!), ami egyedül Jézust illeti, akkor világos lesz az is, hogy két alapvetően különböző vallásos életforma „Jézus hívének”, vagy „Mária hívének” lenni. Nem lehet a kettőt parallel gyakorolni, s főként: nem lehet akettőt Isten tetszésére gyakorolni. A plakát két fele kibékíthetetlen feszültséget rajzol elénk. Ennek megléte pedig — riasztó többlet!

Ha ezek után újra visszagondolunk Jánosi támadó kitételeire, melyek szerint a protestantizmus „ádázssággal tépdesi a természetfeletti mezők e legszebb virágát”, akkor azt kell mondanunk, hogy ezt a virágot a Biblia mondanivalójának engedelmeskedve „tépdessük”, mivel ez a virág nem az igaz keresztyénség hajtása.

3. „REVELATIO CONTINUA”

Amióta a trienti zsinat (1545—1563) az Egyház hitforrásának ismerte el a Biblia mellett a Szenthagyományt is, világossá lett, hogy Róma álláspontja nemcsak a reformációval szemben merevedett meg, hanem belső élete alakításában is új veszedelmek felé indult el. Dogmafejlődésében egyre inkább felismerhető a Biblia mondanivalójától való elszakadás. Egyes kiemelkedő határkövek: Mária örök szüzessége, a pápa csalatkozhatatlansága, Mária mennybevittele, stb. Ebben az összefüggésben nem annyira az a kérdés számunkra, hogy *hová* vezetnek az újabb és újabb dogmák, melyeket minden katolikusnak a kiközösítés fenyegető árnyékában vállalnia kell, hanem inkább az, hogy *milyen alapon* jutott el a katolicizmus ilyen hittételek vallásáig?

Erre a kérdésre azt válaszolja a katolikus teológia, hogy a Szentírás sok tekintetben csak a magja a kinyilatkoztatásnak, melynek bővebb és a helyzetre alkalmazott érthetőbb kifejtése a Szenthagyományokban található meg (v. ö. Jn 21,25 és II. Pt 3,15 k.!). A Biblia és Szenthagyomány érvényes és megfellebbezhetetlen magyarázatát pedig Jézus az apostolokra, azaz az Egyház tanítóira bízta. Ebből következik, hogy tulajdonképpen nem is két, hanem *három* hitforrással kell számolni: Szentírás — Szenthagyomány — Magisterium. A végső következtetést egy katolikus pap levelében a következőképpen vonja le: „Az egyházi Tanítóhivatal (Magisterium Ecclesiae) előterjesztése számunkra *közvetlenül hitszabály.*” E tételénél, s a rávezető többenél is Schütz Dogmatikájára hivatkozik, részben idéz is belőle.

Nem nehéz belátni, hogy az isteni kinyilatkoztatás igényével és tekintélyvel meghirdetett új dogmák nemcsak tartalmukban, hanem már megszületésük körülményeiben is súlyos tévedéseket tárnak elénk. Nem lehet

eléggé hangsúlyoznunk, hogy a Szentíráson kívül nincs Istennek újabb kinyilatkoztatása!

Megállapításaink nem „protestáns elfogultságból” fakadnak. Isten iránti hálára indíthat, hogy ebben a három kulcsfontosságú kérdésben az ortodoxia is velünk egyező álláspontot képvisel: Jézus Krisztust tartja az Egyház alapjának, Jézust (méghozzá mint Feltámadottat!) látja a hitélet középpontjában, s dogmaalkotásában szigorúan ragaszkodik az ősegyház tanításához.

II.

A TÖRTÉNELEM EMLÉKEZTETŐJE

1. ELSZAKADÁS RÓMÁTÓL — VAGY RÓMA ELSZAKADÁSA?

A római egyháztörténészek következetesen arról beszélnek, hogy az igaz keresztyénség hordozója Róma, s hogy a vele szembenálló keresztyéneknek tudomásul kell venniük, hogy leszakadtak „Krisztus misztikus Testéről”, melynek következtében sorsuk a sorvadás és a halál. A pápák sora, köztük legújabban XXIII. János is, minden alkalmat megragadnak, hogy „az elszakadt testvérek visszatalálását” szorgalmazzák és megkönynyítsék. A világkeresztyénség Rómától független egységtörekvései kapcsán pedig arra emlékeztetnek, hogy az egységtörekvések nagy kerékkötője az egységbontás tényének figyelmen kívül hagyása. Ezt a figyelmeztetést főként az ortodixiához és a protestantizmushoz intézik.

Hogyan is állunk a „Rómától való elszakadással”?

Ami az ortodox egyházat illeti, vele kapcsolatban dr. Berki Feriz általában mutat rá arra, hogy az ősegyház pentarchiájában egyenlő tiszteletben részesült Róma, Konstantinápoly, Alexandria, Antiochia és Jeruzsálem főpapi székhelye. A történelem cáfolhatatlan bizonyága szerint „a keresztyénség számbeli, teológiai, egyházigazgatási és kulturális túlsúlya abban az időben nem Nyugaton, hanem Keleten volt” és „a pentarchiából csak a római püspök vált ki, míg a többi négy együtt maradt!” (Berki) Még ha az ortodox egyházat vádolnánk is a szakadást előidéző magatartással, akkor is el kellene ismernünk, hogy Róma vált ki a pentarchiából. Ámde nekünk azt is mérlegelnünk kell, hogy a római történetírás ezen a ponton a dogmatika függvényeként (Róma AZ „igaz egyház”) teszi megállapításokat az elszakadást illetően. A történeti igazság az, hogy Róma Keleten is el akarta ismertetni elsőbbségét, s amikor ellenállással találkozott, átokbullaát hagyott maga mögött. Ez az átokbulla viszont önmagában is bizonyítja, hogy a pápa nem akart közös úton járni a keleti keresztyénséggel.

Hasonló a helyzet Luther elszakadását illetően is. Köztudomású, hogy Luther nem akart kiválni a római egyházból, csak az egyház reformációjának szükségességét hirdette. Az sem titok, hogy meghallgatása, valamint nézeteinek gondos és tárgyilagos vizsgálata helyett Róma előbb a bíborosi kalap felkínálásával, majd — ennek eredménytelensége után — az egyházi és birodalmi átok „halálos ítéletével” akarta megoldani a reformáció kérdését. Az Ágostai Hitvallás (1530), majd pedig a Shmalkaldi Cikkek (1537!) is bizonyoságok amellett, hogy még évtizedek súlyos harcai és csalódásai után se mondtak le eleink arról a reményről, hogy a reformáció kérdése az egyház egésze számára kedvező elintézését nyerhet a pápa nélkülözhetetlen segítsége mellett. A trienti zsinatnak a reformációt

kárhozható cikkelyei azonban Róma keserű engesztelhetetlen haragját hirdették. Ezek a történeti tények, melyek az 1054-es Hagia Sophia-i tragikus tett újraismétléséről beszélnek.

Az egységbontás vádja így visszahull a vádaskodó fejére.

2. KERESZTESHADJÁRATOK — A KERESZTYÉN KELETRE

Egyáltalán nem lehet csodálkozni azon, hogy az ortodox egyház keserűséggel emlékezik a kereszteshadjáratokra.

A kereszteshadjáratokat a maga egészében is súlyos eltévelyedésnek tartjuk — eredménytelenségüktől eltekintve is. Karddal nem lehet Krisztus ügyét tanítani. A véres csaták nyomán harácsoló győztesek ajkán megszólaló evangélium hamisan cseng! „Péter utóda” ebben a tekintetben is feledte Jézus ígését, melyet éppen Péternek mondott: „Tedd hűvelyébe kardodat...”

A kereszteshadjáratok azonban nemcsak az iszlám ellen irányultak. Berki Feriz történeti tájékoztatójában rámutat arra is, hogy sok keleti püspöki trónra Nyugatról hoztak püspököket; 1191-ben Ciprus szigetét foglalták el, az ortodox hívőket pedig Rómának vetették alá; 1204-ben pedig magát Konstantinápolyt is elfoglalták, úgyhogy a bizánci császárnak és a pátriárkának egyaránt menekülnie kellett.

Ezekhez a megdöbentő adatokhoz nem szükséges kommentár.

3. ELLENREFORMÁCIÓ

Istennek hála, vége már az ellenreformáció sötét századainak, s ha megfogyva is, de túléltek a katolikus restaurációs törekvéseket.

De míg „legmagasabb helyről” nem hangzik el a történelem e súlyos tévedését kiigazítani szándékozó nyilatkozat, addig nem lehet oktalannak és keresztyénietlennek bélyegezni veszteségeinkre való emlékezésünket. Mártírjainknak és hitvallóinknak is tartozunk ezzel. Nemcsak az ortodox egyház, hanem a protestantizmus is megtapasztalta, mennyire válogatás nélkül használta Róma az eszközöket hatalma visszaszerzésére és kiterjesztésére.

4. VALLÁSI TÜRELMETLENSÉG NAPJAINK KATOLIKUS ORSZÁGAIBAN

Nemcsak a múlt emléke, hanem a jelen tapasztalata is arra a megállapításra készítet, hogy ahol az állam törvényei lehetőséget adnak rá, ott Róma ma is kemény kézzel — és szívvel — kezeli a protestánsokat. Hetilapjaink nem egyszer tudósítottak már templomok, teológiai iskolák bezárásáról; Bibliák és egyéb nem-katolikus kiadványok elkobzásáról, elégetéséről; hithű testvéreink elleni bírósági — vagy „egyéb” — hajszaról; gyűjtogatásokról; rombolásokról; stb. Más az, ha az egyház hívei hitét erősíti, bizonyágtételének sajátosságait világossá teszi és szeretettel próbálja megérteni azt a keresztyén testvért, aki nem az ő módján él és hisz; s ismét más az, ha az egyház hitvédelem ürügyén legázolni törekszik az ellenvélemény képviselőit.

Az „elkülönült testvéreket” hivatkozó hivatalos hangnak több hitele és nagyobb eredménye lenne, ha Róma a keresztyén lelkülettől teljesen idegen türelmetlenség, gyűlölet és szűkkeblűség ellen is határozottan fellépne.

(Folytatjuk)

Magassy Sándor

Nazireusok, rekabíták, esszeneusok és társaik

II.

Az izráeli városok, falvak, kultuszi központok utcáinak, tereinek, templomainak — a változó korok folyamán majd' mindig — visszatérő alakja volt az az embertípus, amelyet a leginkább Keresztelő Jánosban ismerünk.

Nyíratlan fejük, torzonborz szakálluk, ápolatlanságuk és mosdatlanságuk, szedett-vedett ruházatuk manapság feltűnést s inkább utálatot, semminthogy megbecsülést keltene. Igaz, a maguk korában sem mentek el mellettük az emberek minden csodálkozás nélkül, de ez a kissé idegenkedő magatartás elsősorban nem külsejüknek, különös ruházatuknak szólt, hanem annak, amit éppen furcsa szokásaikkal, életmódjukkal a világ tudtára óhajtottak adni.

Az Ótestamentum népének története folyamán

a nazireusok

az elsők, akik ilyen furcsa külsővel, különös szokásokkal mintegy dokumentálták hitüket, a világról vallott véleményüket, hitbeli és emberi magatartásukat.

Első ismertebb és egyben leghíresebb reprezentánsuk, Sámson, a nagyerejű, ellenségretegte, hírhedett hős. Az a férfi, aki már születése előtt Jahvénak lett szentelve, felajánlva (különben pontosan ezt az aktust jelenti a héber „nazir” szó), és akinek az édesanyja — Bírák 13, 4—7; 13. kk. elbeszélése szerint — a terhesség egész ideje alatt kínosan vigyázott arra, hogy ennek a különös csoportnak szokásait, sajátmaga szabta előírásait meg ne sértse.

Ezek a szokások, az idők folyamán kialakult előírások, lényegében három pontban foglalhatók össze:

1. *a halottérintés tilalma,*
2. *a haj- és szakállnyírás tilalma,*
3. *a borivástól és a szőlőevéstől való tartózkodás.*

Az első két tilalom az Ószövetség és a vallástörténet ismerői előtt nem bír különösebb jelentőséggel. Nem bír különösebbel, mert mindkettő más körökből is ismert és bizonyos korokban más körülmények között is szokásos volt.

Így a halottérintés tilalma a szolgálatban levő papot, nemkülönben a főpapot arra kötelezte, hogy még a legközelebbi hozzátartozójának — édesanyjának, gyermekének stb. — holttestéhez sem mehetett közel, s ha mégis megtette, akkor tisztátalanná lett, szolgálata elvégzésére — az ekkor kötelező áldozatbemutatásig — pedig alkalmatlanná.

Ebben a szokásban, előírásban nem nehéz felfedeznünk azt az ősi félelmet, mely eltöltötte a régi idők emberét, amikor az étellel olyan összebékíthetetlen jelenséggel, mint a halál, szemközt találta magát. Ehhez az ősi, félelemteljes idegenkedéshez még hozzájárult az izráeli kegyesség egy lényeges gondolata is és ez az, hogy Jahvénak semmi közössége nincsen, nem is lehet a halállal. Ő az élők Istene és nem a holtaké — mondja a hajdanvolt szentíró. Ha pedig ezt a helyzet, akkor azoknak

sem lehet semmiféle — még nagyon is külsődleges — közössége az elmúlással, akik magukat Jahve, tehát az élet szolgálatára szánták.

Igaz, hogy a haj- és szakállnyírás — sőt többnyire a körömnnyírás — tilalmára már kézenfekvő magyarázatot nehezebb találni, de ez is ismerős magatartás és így a nazireusok esetében sem — a dolog érthető furcsaságán kívül — jelent semmi feltűnőt, semmi szokatlant. Ha pedig mégis, mindenképpen magyarázatot kívánunk keresni, akkor azt — gyaníthatóan — abban találjuk meg, hogy a szüntelenül növekvő haj az elpusztíthatatlan, a szüntelenül regenerálódó erőt — talán magát az emberi élet állandó megújulását — jelképez. Sámsonnak ebben az értelemben volt a hajában az „ereje” és ennek a dísznek, „diadémnak” elvesztése¹ erejének a végét is jelentette.

Ha ez is a helyzet az első két pontban felsoroltakkal kapcsolatban, a 3. pont, a *szőlőevés tilalma már elvezet a vallástörténetből ismert jelenségek világából*. Addig ugyan közös ebben az esetben is az út, amíg csak a borivás tilalmáról van szó. Közös, mert — idézve Ézsaiás 28, 7. szavait — a papi és prófétai szolgálattal sohasem férhetett össze a részeg tántorgás, a szeszes italok túlzott mértékű fogyasztása, s igazat kell adnunk a háborgó Hozseásnak is, hogy a bor, meg a must (helyesebben: a murcinak nevezett erjedő must) egyike azoknak a dolgoknak, mely elveszi az ember eszét (4, 11.).

*Még egyszer: a hajnyírás, a halottérintés és a borivás tilalma önmagában nem biztosított semmi különösebb jelentőséget azoknak a csoportoknak, melyek bizonyos ünnepélyes elhatározással Jahve számára „elkülönítetteknek” tartották magukat.*² Voltak már ebben a korban is olyan emberek — férfiak és asszonyok —, akik ilyen — ugyancsak furcsa — körülmények között éltek, akik csoportokba verődve járták a palesztinai országutakat, koldulva, tanítva a falvak népét, avagy éppen séggel követve a királyi udvar cifra népségét. Gondoljunk csak a korai prófétákra, a „nábikra” és azokra a „hivatalos, udvari” prófétákra, akiknek a terített asztalokról „lehulló morzsák” gyűjtögetése volt a legfőbb gondjuk.

Ezzel az utóbbi bekezdésben azt is megmondottuk, hogy valami más okban kell keresnünk a dolog valódi érdekességét, végeredményben: igazi értelmét, jelentőségét. S valóban — szó szerint — keresnünk kell, mert a Numeri 6-ban található tudósításban megbújik, tehát nem árulkodik hangosan az, amire éppen a leginkább kíváncsiak vagyunk.

Idézzük csak a megfelelő, a 2. verstől a 4-ig terjedő szakaszt:

„Amikor férfi vagy nő külön fogadalmat tesz, názir-fogadalmat, vagyis az ÚRnak szenteli magát; bortól és részegítő italtól tartózkodjék; borecetet és szeszes italból készült ecetet *ne igyék* és semmi szőlőből csinált italt *ne igyék, se frissen szedett, se aszúszőlőt ne egyék*. Názirsága

¹ A „nzt” gyökből nemcsak a názir szót képezi a héber, hanem a fent említett fogadalmi fejdísz, főpapi, királyi diadémot, koronát jelentő „nézer” szót is.

² A magam részéről teljesen hibásnak tartom azt a felbukkanó véleményt, hogy a nazireusok — Sámson példáját véve alapul — elsősorban Jahve fegyverrel harcoló katonái lettek volna. Persze, hogy voltak ilyenek is közöttük, de ennek a „mozgalomnak” nem a háborúskodás volt az elsődleges célja.

egész idején semmit ne egyék, ami szőlőtöről származik, az éretlen szőlőtől, a szőlőkacsokig.”³

Tehát: borecetet ne igyék — de miért, amikor ettől nem lehet bérúgni?! Se frissen szedett, se aszúszőlőt ne egyék, sőt még a szőlőkacsokhoz se nyúljon — pedig egyik se részegíti le az embert. Miért?

Hogy világosan lássunk,

menjünk vissza gondolatban az előző fejezetben elmondottakhoz. Itt, ebben a fejezetben azt mondtuk, hogy az Ábel és Káin története nemcsak teológiai szempontból érdekes a számunkra, hanem azért is, mert egészen más jellegű — társadalomtörténeti — érdeklődésre is számot tarthat. Számot tarthat, mert a pásztorkodó Ábel és a földművelő Káin — nem is szólva a kézműves Tubálkáinról — nemcsak egy bizonyos esetben kerültek végzetes módon szembe egymással, hanem szembe került egymással az a réteg is, amelyhez tartoztak, amelynek tagjai, bibliabeli képviselői voltak.

Azt is elmondtuk, hogy a honfoglalást és különösen a dávidi birodalomalapítást követő időszakban lett nagyon akuttá az egyes foglalkozási ágak, társadalmi rétegek szembenállása. Ebben a szembenállásban pedig a régi szokásokhoz, az ősbibei élet és gazdasági módhoz ragaszkodó, de társadalmilag is, gazdaságilag is túlhaladott félnomád pásztorkodást folytató — kilátástalansága miatt — tragikus harcot vívó réteg minden alkalmat megragadott arra, hogy a régi állapotokat visszaállítsa, a további fejlődést megakadályozza. S ebben — már ugyancsak vázolt — a visszás körülmények miatt (rabszolgák, pénzgazdálkodás stb.) nagyonis érthető harcban a Kr. e. ezer körül élt ember — ha a maradékos réteghez tartozott — minden érvet, eszközt megragadott, hogy reménytelen helyzetét megjavítsa, valamiképpen korrigálja.

Nem vitás — az érvek között találunk teológiai jellegűeket is. Például azt, amikor a pusztai vándorlás tényét akarják bizonyos csoportok (róluk később még szólni fogunk), nem egy esetben maguk a próféták nemcsak rekonstruálni, hanem valamilyen formában újból megismételni.

Ez a törekvés — nem nehéz felismernünk — a mágikus gondolkozást hívja segítségül. Azt a módszert, amikor a régi ember a falevelek mozgásával akart szelet kavarni vagy vízlocogtatással egy kis esőt előidézni.

De méginkább mágikus az a gondolkodásmód, mely bizonyos tényeket, jelenségeket, folyamatot úgy óhajt megszüntetni, hogy egyszerűen nem vesz tudomást róluk, hogy következetesen tartózkodik a velük való találkozástól. Tárgyunk esetében pedig éppen erről van szó. Erről van szó, mégpedig abban a formában, hogy az előbb tudatosan ellenkező — majd később éppen ettől a tudatosságtól időileg észrevétlenül eltávolodó s ezzel együtt céljaiban értelmetlenné váló — izraeli vallásos csoportok, esetünkben a nazireusok csoportjai, mereven elzárkóznak mindattól, ami a maguk eredeti életformájával — amihez görcsösen ragaszkodtak — valamiképpen ellenkezett.

(Folytatjuk)

Vámos József

³ Az idézet az új ótestamentumfordításból való. Ez a fordítás „názirokról” és „szőlőről” tud. Igaz, hogy az utóbbi írásmódra — a magyar helyesírási szabályok szerint éppúgy joga van, mint a szakkifejezések másképpeni fordítására.

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG U. 19. VASÁRNAP

Csel. 20,32—35.

EXEGETIKAI MEGJEGYZÉSEK

Pál apostol megkapó hangon búcsúzik az efezusi gyülekezet „véneitől”. Búcsúbeszédének egyik részletét alkotja perikopánk. Beszéde elején (20,18) is öntudatosan hivatkozik arra, hogyan viselte magát kezdetől fogva az efezusi gyülekezetben. Ugyanez a hang érvényesül textusunkban is. Magukat, az efezusi gyülekezet vezetőit állítja tanúként annak az igazolására, hogy mennyire nem kereste a maga hasznát. Nyugodtan tekinti a saját viselkedését az evangéliumi magatartás példájának. Nem dicsekedés ez, hanem az életet formáló Isten erejét sugárzó bizonyágtétel, amely rajta példázódott ki. A keresztyén ember munkaszeretete tárult az efezusi gyülekezet elé Pál apostol életfolytatásán keresztül. Nyugodtan mutathat magára: „Ezek a kezek gondoskodtak” (34) a szükséges anyagi javak előteremtéséről. Nem volt élősködő parazita mások nyakán, mint ahogy azt a hellenista vándorfilozófusok tették. Pál apostol a saját magatartását joggal tekintheti jézusi magatartásnak, evangéliumi lelkületnek (35). Az evangéliumok és az apostoli levelek tökéletes egységben tanítanak a keresztyén ember gyakorlati magatartásában a földi kötelességtéljesítésről, munkaszeretetről, a „jobb adni, mint venni” lelkületről.

A HOMILETIKAI FELADAT

Perikopánk természetéből következik, hogy nem annyira homília készítése, mint inkább témás igehirdetés tartása a feladatunk. Perikoparendünk itt nyújt lehetőséget arra, hogy a Szentírásnak a keresztyén munkaszeretetről szóló tanítását érvényesíthessük. A gyakorlati keresztyén életfolytatás számára perikopánk több textusa nyújtott határozott irányítást, azonban kifejezetten a munkaerkölcs kérdése csupán ebből a textusból adódik. Ez azt a feladatot rója ránk, hogy igehirdetésünkben az egykor elhangzott ige „viva vox”-szá váljék a jelen gyülekezet számára. Pál magatartásából ma a keresztyén munkaszeretet példájának kell felragyognia. Aki Isten hatalma alatt áll, mind így cselekszik, mint ő egykor. Ugyanakkor a Szentírást legjobban megbecsülő evangélikus hitvallási irataink munkaértelmezése is megszólalhat. Így válik igehirdetésünk lutheri veretűvé. Így szólaltathatjuk meg az ígét az evangélikus egyház jellegzetes hangján.

A KERESZTYÉN MUNKASZERETET

Pál apostol emlékeztet arra az időre, amikor az efezusbéliek között élt. Feleleveníti mindazt a tanítást, amit akkor adott nekik. Rámutat arra a forrásra, amelyből a keresztyén élet minden ereje árad: Isten

szeretetére. Ezt ismerték meg Pál igehirdetéséből az efezusiak, erről halottak Jézus Krisztus érettük való váltságahalálában, ez gyújtotta fel szívükben a keresztyén hit tűzét. Most már arra van szükség, hogy megmaradjanak abban, amit felismertek. Éljük azt, amit vallanak.

Amit itt Pál apostol mond, az nemcsak egy több, mint ezerkilencszáz évvel ezelőtti gyülekezetnek szólt, hanem az az újszövetségi Szentírásba tartozik, az keresztyén hitünk és életünk alapvető mondanivalója, minden idők keresztyénei számára egyaránt érvényes isteni akaratnak a kifejezése.

Isten szeretetét megtapasztalni, és Krisztusban hinni az jelenti, hogy követjük az ő akaratát. Az evangéliumi hit a jócselekedeteknek, az erkölcsiségnek, az Isten iránt való gyermeki engedelmességnek minden vonását közvetlenül magában foglalja. A hitet nem kell külön kiegészíteni jócselekedetekkel, mert a hitben magában mozog, él, forr, izzik az az egész isteni erő, amely életünket belülről alakítja át. Pál apostol tanítását hűen fejezte ki Luther, amikor azt mondta: „A hit csodálatosan hatalmas, munkás, tevékeny valami, úgyhogy nem is kérdi, kell-e jót cselekedni, hanem mielőtt kérdezné, már meg is cselekedte.”

Ez a dolgos, szorgalmas keresztyén élet nem valami elvont eszmény Pál apostolnál, hanem nagyon is konkrét és gyakorlati tartalmat nyer. Pál apostol a saját élete példáján mutatta meg, hogy a keresztyén hit mit jelent a mindennapok sodrában. Az efezusbelieknek emlékezniök kellett arra, hogyan vált valósággá Pál apostol életében a gyümölcstermő keresztyén hit, hogyan égett keze alatt a munka, hogyan vált jópéldává mindenki számára. A hit egyszerre jelentette nála az Istenben való rendíthetetlen bizodalmat és a földi kötelességteljesítésben tanúsított hűséget. Élete nem oszlott két külön világra, mintha földi hivatásunknak, hétköznapi munkánknak semmi köze sem volna keresztyén életünkhöz, attól teljesen független volna, hanem éppen ellenkezőleg: Pál apostol a maga életpéldáján kerestül bizonyította be, hogy a munkába való hűség és az emberek javával való törődés elsőrendű területe a keresztyén hit gyümölcstermésének. Azt akarja, hogy minden idők keresztyénei elválaszthatatlannak találják egymástól a keresztyén hit és élet alapvető tanítását: hinni Jézus Krisztusban, aki út, igazság, élet — és ugyanakkor a hibából fakadó hálás szeretet cselekedeteit napról napra megteremtí az embertársak körében, a munkában, a tevékeny, szorgalmas és hűséges kötelességteljesítésben.

Ezt Pál apostol azért teszi, mert a földi hivatásunkbeli munkánk és egész magatartásunk tanúskodik arról, hogy hitünk megfogyatkozott-e és reménységünk megerőtlenedett-e, vagy pedig erőt nyertünk-e az Úrtól, az eljövendő és jelenvaló Krisztustól? Pál apostol szava Jézus Krisztus Hegyi Beszédére épül fel, mert Ő mondotta: „Minden jó fa jó gyümölcsöt terem, a romlott fa pedig rossz gyümölcsöt terem; azért az ő gyümölcsseikről ismeritek meg őket. Nem mindenki, aki ezt mondja nékem: Uram, Uram! megyen be a mennyek országába, hanem aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát.”

Ezeket a gyümölcsöket, Isten akaratának cselekvését kéri számon Pál apostol azoktól, akik meglankadtak a hitben, s ezért meglankadtak a cselekedetekben is. Mert amikor a keresztyén ember hitből és keresztyén reménysége alapján szolgál hivatásában, küzd a nyomorúság ellen és fárad az emberi közösség javáért, ezzel ugyanakkor arról is tanúskodik, hogy az evangéliumban, Isten megváltó szeretetében mekkora erőforrást talált.

Pál apostol a munka egyetemes, minden emberre vonatkozó isteni célkitűzéséről tesz bizonyosságot. A dologkerülő éppen ezzel az egyetemes törvénnyel száll szembe. Isten akarata az, hogy ilyen szoros összefüggés legyen a munka és a jólét között. Isten akarata az, hogy csak munkával lehessen megőrizni a természet erőit és az emberek javának és előmenetelének szolgálatába állítani. Isten ezt az egyetemes célt tűzte az emberiség elé: „Töltsétek bé a földet és hajtsátok birodalmatok alá.” (1 Móz 1, 28.) Ennek a célnak a teljesítése a munka egyetemes emberi szükségletében nyer megvalósulást.

Isten nem az ember kikapcsolásával, hanem az emberi értelem és kéz felhasználásával is végezni akarja gondviselő és világfenntartó munkáját. A keresztyén ember úgy tekinthet a világbeli munkájára, mint ami egy parányi része Isten világról és emberekről gondot viselő akaratának. Ugyanakkor azonban minden jól végzett munka egymagában is részese Isten gondviselő munkájának, mert részt vesz Isten munkára küldő parancsa teljesítésében. Tekintet nélkül arra, hogy hívő vagy hitetlen ember végzi a munkát, ha az jól végzett munka, önmagában értékes és becses. Hiszen nincs olyan becsületes munka, amelyben meg ne volna az emberek boldogításának és előbbrevitelének nagy és szent célkitűzése. Ez a közös cél fogja át mindazokat, akik egymásnak jót akarnak, akik munkájukkal magukat, hazájukat és az egész emberiséget gazdagítják. Mi, keresztyének természetesen tartozunk bele ebbe a széles emberi szolidaritásba, a dolgozók és a jót akarók világát átfogó táborába. A mi munkánk abban különbözik más embertársainkétól, hogy mi hitből, Isten akaratának való engedelmségből, Jézus Krisztus iránti hálából szolgáljuk felebarátainkat ebben a hazában és az egész világon. De hitünk nemhogy elválasztana hétköznapi munkánktól, hanem éppen elmélyíti abban való hűségünket és becsületességünket.

Isten előtti megigazulásunk és üdvösségünk természetesen nem a cselekedeteken múlik. Ez ellentmondana egyházunk Szentírásán alapuló legfőbb tanításának, a hit által való megigazulásnak. Jézus Krisztus érdeméért, ingyen, kegyelemből, hit által nyerjük üdvösségünket. Ez az evangéliumi hit azonban nem zárja ki, hanem éppen magában foglalja az életnek azt a területét is, amelyen a keresztyén ember végzi mindennapi munkáját.

Evangélikus egyházunk négyszázéves jó hagyományai közé tartozik a keresztyén ember munkaszeretetének és hivatáshűségének a kiemelése. A Szentírás tanításának szerzett érvényt Luther Márton akkor, amikor harcot indított a kolostori élet világtól való elvonulása ellen. A Nagykátdében, egyházunk egyik hitvallási iratában Luther azt írja, hogyha a munkának az értékét világosan hirdetnék, akkor bármelyik egyszerű szorgalmas lány megelőzi a zsolozsmázó apácákat. A negyedik parancsolat magyarázata során érezhető Luther szavain az igazságot először kimondó ember szent hevülete, amikor ezt írja: „Ha ezt a szivekbe bele lehetne vésni, akkor az egyszerű leány is felugorhatna örömeiben, s Istent dicsérné és hálát adna neki, hogy rendes tisztá munkájával oly kincsre tesz szert, amilyenre, még a legszentebb hírben állók sem. Nem egyszerű és dicső dolog azt tudni és mondhatni: ha elvégzed napi munkádat, az többet ér, mint az összes barátok szenteskedése és szigorú élete?” A reformáció kora óta evangélikus egyházunk tanítása mindig kiemeli Istennek az élet rendes viszonyai között való szolgálatát. A lutheri erkölcsiségnek ha nem is kizárólagos, de fő megnyilvánulási területe a családi élet és a hivatásszerű munka köre. A családiassággal együtt a hivatáshűség a lutheri erkölcsiségnek egyik legjellemzőbb vonása s első-

sorban ennek az úttján igyekszik betölteni legmesszebben társadalmi, nemzeti és egyetemes emberi feladatait is. Ezért van a keresztyénség lutheri típusának bizonyos józan, egészséges, munkaszerető jellege.

Nem véletlen, hogy éppen Pál apostol, a hit által való megigazulás evangéliumának nagy hirdetője int a hétköznapiakban való hűséges, becsületes keresztyén magatartásra. Nem véletlen, hogy evangélikus egyházunk, amely a Szentírásból különös erővel emeli ki Istennek a hitben adott megigazító kegyelmét, erősen hangsúlyozza a munkaerkölcs és hivatáshűség elmélyítését. Nem véletlen mindez, hanem az Isten akaratának való engedelmeskedés, aki azt várja, hogy hitünk megteremje abban a világban a maga jó gyümölcsseit, amelyben élünk. Isten iránti szeretetünk abban tükröződik, ahogyan felebarátainkat szeretjük, ahogyan népünket, hazánkat és az egész emberiséget szolgáljuk!

Lúther szerint: „Valóságos imádság, ha valaki a maga dolgát hűségesen folytatja.” Valóban, a munka a hit imádságává válhat Isten dicsőségére, ha azt keresztyéni lélekkel végezzük. Hiszen a felebaráti szeretetet nem valami különleges „szent” cselekedetekben kell gyakorolni, hanem elsősorban a mindennapi helytállás becsületességében és hűségességében. Itt válik láthatóvá keresztyénségünk!

Dr. Ottlyk Ernő

REFORMÁCIÓ ÜNNEPE

II. Kor. 4,5—7.

MEGJEGYZÉSEK AZ ALAPIGÉHEZ

A reformáció ünnepi igehirdetés alapigéje abból a szakaszból való, amelyikben Pál apostol igehirdető szolgálatát tisztázza. Főként két vádat utasít vissza. Az ige meghamisításának és az érthetlenségnek vádját. Ellenségeinek támadása az ő számára sem közömbös, hiszen ő is ember. Mégsem felejtí tekintetét azokon, hanem inkább Urára a Krisztusra néz. Továbbá azokra, akiknek adós az evangéliummal. Krisztushoz kööttsége és szabadsága megmenti őt az igehamisítástól és az érthetlenségtől éppen úgy, mint az önkritikátlan beképzeltségtől és a kétségbeeséstől. Az alapigében olyan bizonyágtételt hagyott ránk Pál apostol, amelyiken mindig, a reformáció ünnepén meg különösen súlya van. 5. v. Nem Pál és társai, nem a reformátorok, nem a ma igehirdetői az „urak”, hanem a Krisztus Jézus az Úr. Övé a hatalom mennyen és földön. Mégis bizalommal járulhatunk hozzá. Hiszen itt a földön, emberek között sem szolgáltattott magának, hanem szolgált. Mindenkori szolgálí azért igazában emberek szolgálí. Nem a szolgaság lelkével és a rabszolgaság sorsával, hanem a szolgálat szakadatlanságával, örömevel, hűségével, terhével és felelősségével. Az igehirdetőnek nem mások fölé emelő rangja van, hanem elhivatása és küldetése másokért másokhoz. Ez az egyház egészére és az egyes gyülekezetekre is érvényes. Ha az egyház önmagát illegeti a tükörben, ha magát cicomázza, kelleti és éli, nem Krisztussal találkozik benne a világ. Ez esetben létjogosultságát maga Isten érvényteleníti. A Krisztusról való bizonyágtételben a Krisztus „lelkiismeretével” kell az egyháznak a világ lelkiismeretévé válnia.

6. v. Isten a bűnös emberek világában világosságot szerző és világosságot akaró Isten. Ezt eléggé emberekhez szabottan bizonyította meg

a Krisztus érkezésével, emberségével. Az igehirdetéseknek azért kell mindenkor Krisztusról szólniok, mert Ő a világ világossága. Benne ismerhetik meg mindenek a dicsőséges Istent emberek felé, a világ felé forduló Istennek. Dicsőségét éppen abban ismerhetjük fel igazán, hogy a Krisztusban szeret minket. Hatalmát mindenek javára fordította és fordítja. A halállal reménytelenül küzdő embernek megmutatta, hogy ami emberileg lehetetlen, Neki lehetséges. A Krisztusban. A reformációban is ezt tette világossá és hozzáférhetővé. Erre céloz akkor is, ha ma világosítja meg emberek szívét. Ebből következőleg van tiszta tanításra kötelezve az egyház. A mindig reformálás szüksége és lehetősége adva van számára a Krisztusról szóló evangéliumban. Állandóan küzdenie kell azért a Krisztus érdemének bármilyen beárnyékolása ellen és a merev bedogmásodás Krisztust elsáncoló tehetetlensége és képtelensége ellen. 7. v. A Krisztusról szóló evangélium kincs. Nemcsak üzenet, hanem hatalom is mindenki üdvösségére szántan. Isten távlatát mi nemcsak tágítani nem tudjuk, de nem is kurtíthatjuk. Annak tovább kell jutni embereken keresztül emberekhez. Az erre hivatott egyeseknek és egyháznak bizony alázatra indító képe a „cserépedény”. Mégsem megálázó és kétségbeejtő dologról van itt szó! Inkább arról, hogy Isten nagyon is embernek szánta kegyelmét azzal is, hogy embereket tesz meg közvetítőivé. Ez nem siránkozásra ad okot, hanem örömmel kész engedelmességre és igazi reménységre. Így marad a dicsőség Istené és lesz Isten szeretete az embereké, a világé, amelyért az igehirdetés is meg az egyház is van.

IGEHIRDETÉSI VÁZLAT

A tiszta evangélium

A reformáció ünnepi igehirdetést három körülmény befolyásolja. Az első az, hogy akkor is az igének kell megszólalnia. A másik az, hogy egy sokak számára fontos esemény évfordulója van ezen a napon. A harmadik pedig az, hogy a reformáció mégsem pusztán a múlt csontosan lezárt ügye, hanem az a jelenre és a jövőre nézve is következtetéseket és feladatokat tartogat. A két utóbbi körülménynek azonban az alapige fényébe kell kerülnie. A tiszta evangélium hirdetése teszi ugyanis a reformáció napját hétköznapi ünnepé és meghallgatása teszi a reformációt mindig időszerű üggyé. Azoknak meg egyenesen döntővé is lesz, akik ma nem csupán 1517-re emlékeznek, hanem tekintettel vannak az egész mai keresztyén életre és az emberiség életének minden ügyére. A hamisítatlan evangélium hirdetése az igehirdetés. Célja semmiképpen sem felekezetieskedés, sovinizmus vagy valamilyen ellenszél támasztása, hanem az, hogy Krisztus a ma élő emberekhez érkezzék megoldásra, mert emlékekből és emlékezésből nem élhetünk.

1. A tiszta evangélium a testté lett ígéről, Jézus Krisztusról mint Urról szól. Ezért tiszta és ezért evangélium. Hirdetése világravaló nagy ügy. Hiszen ez a Krisztus semmiképpen sem a gyülekezetek rejtett tartaléka, hanem az egész élet Krisztusa és a világ reménysége. Az egyház ura és a világ ura és mi elsősorban azért vagyunk hálások ezen a napon, hogy ezt világosan tudtul adta és meg is bizonyította. Maga a keresztyénség, az egyház reformációja és az egyház mai élete is hálára készítő tanújele annak, hogy Jézus Krisztus Úr. Ő az egyetlen indoka annak, hogy ma is hirdettetik az evangélium, kiszolgáltathatók a szentségek, az élet pedig bőséges alkalmat kínál az igehirdetés és igehallgatás

gyümölcsseinek termésére. A ma is élő Jézus Krisztus nem reakciója semminek, nem ellenlábasa semmi jónak és emberségesnek. De ellen-sége a bűnnek és legyőzője a halálnak. Uraságával nem könnyeket és vért szerez, hanem bocsánatot és békességet. Nem emel ki a normális hétköznapi és ünnepi élet menetéből, hanem vigasztaltan és megtisztítottan helyez vissza oda. Hála Neki ezért, de holnapra nézve is rászolgált a bizalomra.

2. Az evangélium világosság hit alapján hitre. Hálásak vagyunk azért a világosságért, a meggyőző világos látásért, amellyel az apostolok Isten akaratából eredményesen szólták az ígét. Hála azért is, hogy a reformátorok szívében világosságot gyújtott. Ez magában foglalta az ige megértését és a Krisztusba kapaszkodó bizalmas hitet éppen úgy, mint a felelősséget koruk emberéért. Isten Lelke nem engedte, hogy gyümölcstelen dogmagyárrá koldusodjék az új látások helye, az egyház. A világosság beragyogta a mindennapi életet, a családi életet, a munkahelyet és munkát. Szöktek a babonák ott, ahol a világ világossága megtehetette a magáét. A halállal szemben is új reménység támadt. — De fontos nekünk a jelenre nézve is tudnunk, hogy az evangélium világosság. Hit alapján hitre. Isten ma is gyűjt világosságot igéjével emberi szívekben. Ennek alapján szánja közkinccsé szeretetét, amely hozzáférhető Jézus Krisztusban. Ebbe a szeretetbe a ma élő emberiség is belefér és részese is annak. Tudhat is róla. Isten ma sem ellenünk dolgozik. Mások ellen sem. Értünk bizonyítja meg azt a szeretetét, amellyel Krisztust keresztre adta és értünk bizonyítja meg hatalmát, amellyel fel is támasztotta. Az evangélium világosságában drága az élet. Az is, amelyiket most élünk és velünk együtt sokan élnek. De az örök élet is, amelyik ugyancsak az evangélium felől igaz. Az evangélium felőli életszemléletbe igen jól belefér a józan, munkás keresztény élet derűje is.

3. A tiszta evangélium hatalom. Zengő érc, pengő cimbalom, majd néma érc és néma hangszer volna, ha csak üzenet lenne és nem volna hatalom is. Benne Krisztus érkezik. Neki pedig hatalma is van. Ez a hatalom nem az ellenségé, hanem mindnyájunk barátjéé. Általa nemcsak régen történt pálfordulás, hanem ma is történik. Nem elveszteni akarja az emberek életét, hanem megtartani. Nem fegyverkezik és fenyeget, nem bosszút liheg, hanem békét kínál és békét teremt. Új embert indít el új szívvel a másik felé. Ez a hatalom nem egymás fejére és egymás lába alá helyezi az embereket, hanem egymás mellé mint egymásért valókat. Kisebb körben azért, hogy a nagyobbban is foganatja legyen. A halállal együtt minden emberi nyomorúság legyőzője is ez a hatalom. Az evangélium által ezért lép élre a reformáció népének felelőssége éppen ott, ahol élhet és módja van ahhoz, hogy felelős legyen. Új dogmák születése ritkán időszerű, de az új életé mindig az, az új szereteté pedig egyenesen sürgető. Az egyház reformációjának ma ez a legveretesebb szempontja.

4. A tiszta evangélium kincs. Nélküle nemcsak az egyház mindig szükséges reformációja lehetetlen, hanem maga az egyház is, a hit is, keresztény élet is ez kizárt dolog az üdvösség. Általa mindez lehet és lesz. Hirdetését ma sem angyalok, hanem emberek végzik. Kincs a cserépedényekben! Lehetne ez kétségbeejtő is, ha a cserépedényeken maradna a tekintetünk. De vigasztalássá válik, ha arra gondolunk, hogy mennyire alkalmazkodik hozzánk Isten és mennyire embereink szántan közelít hozzánk az evangéliummal. Az evangélium dclgában

is szót érthetünk! Ma, a reformáció ünnepén, nagy alázatra és hálára kötelez ez a körülmény. De még többre is: felelősségre. Ha ilyen emberekhez szabott az evangélium útja, akkor nyilvánvaló, hogy mindenki számára hozzáférhető. Hozzáférhető a világos emberi beszéd útján, de hozzáférhető az olyan életfolytatás útján nemkevésbé, amely világosan tanúskodik arról a Krisztusról, aki előbb szeretett minket.

Legyen azért a reformáció népe között ne csak a hivatásos ige hirdetők, hanem az egész nyáj élete is tiszta, megkapó, hiteles ige-hirdetés. Ezt a reformációt munkálja, megáldja és áldja is meg Isten!

Szabó Gyula

SZENTHÁROMSÁG U. 20. VASÁRNAP

Járjunk elhivatásunkhoz méltóan: **MEGSZENTELT ÉLETBEN**

II. Tessz. 2, 13—17

AZ IGESZAKASZ MEGÉRTÉSÉHEZ

A levél címzettje az észak-görögországi Tesszalonika (ma Szaloniki) első keresztyén gyülekezete. Ez a kis közösség Pál apostol ige-hirdetése nyomán keletkezett. Tudott dolog, hogy az apostol az evangélium hirdetése mellett személyes életével, munkálkodásával is tanította őket elhivatásukhoz méltóan, vagyis megszentelt életben járni. A gyülekezet pedig erősödött, növekedett. Hitük, életük példamutató volt, miközben tekintetüket a keresztyén reménységre irányították. Amikor érkezett Pál elutazásának időpontja, akkor ő már egy megszerveződött keresztyén gyülekezetet hagyott hátra, amelyik benne élt Krisztus dicsőséges visszajövetelének váradalmában.

Közben azonban múlt az idő — az idő pedig nagy tévesztő. Így akadhattak, esetleg a később betértek közül, egyes türelmetlenkedők, akik „saját kútfejükből” merítettek. Azt mondták, hogy elérkezett Krisztus visszajövetelének ideje. (2, 2.) Kezdődik a világ vége! Elképzelhetjük, milyen hatása lehetett az ilyen kijelentéseknek a végváradalomban élő gyülekezetre. Egészen bizonyos, hogy az akkori vészharangkongatás kegyes és jószándékú volt, de nem az ige helyes ismeretéből és értéséből fakadt. Pál apostol, a lelkipásztor felfigyelt erre a jelenségre, és számolt is egy téves riadó következményeivel. Előre látta, hogy annak nem csupán pozitív hatása lesz: menekvés kereséssel fog járni, hanem fellép a negatív hatás is. Rajongók tévedése miatt az evangéliumi hitet fogják csúfolni. Sőt meginognak majd egyesek — és egyáltalán: Krisztus végső visszajövetelének váradalmától szakadhatnak el mások. Ebben a helyzetben íródott meg ez a pásztorlevél, mely telve van felelősségérzettel, pásztori tapintattal, atyafiúi szeretettel és józan reménykedéssel. Mindez érzékelhető a kijelölt igeszakaszon is.

„Mi pedig mindenkor hálaadással tartozunk az Istennek tiérettek atyámfiai...” (13. v.) Hasonló hangzású az 1, 2-beli kitételhez, de több annál. Itt nem csupán tudósítja övéit, hogy társaival együtt imádságban hordozza a gyülekezet életét, gondjait, előrehaladását és azokért

hálát mond. Igeszakaszunk első mondata a gyülekezetben szemlélhető áldásokra hívja fel a figyelmet és arra tanít, hogy úgy tekintsünk a gyülekezetre, valamint a gyülekezet tagjaira, akikért hálaadással tartozunk. Az így kapott áldások tudatos szemlélése és megbecsülése háladatos szívre nevel. Az ilyen pedig nemcsak, hogy nem fordul az öt gyámolító közösség ellen, hanem belső indíttatásból cselekszi a jót s így az összetartozás, a közösségi érzés igazi ápolójává, békesség szerzőjévé válhatik.

Ez a háladatosság „mindenkor” szemléli, tehát esetenként is észreveszi a gyülekezet keretei között jelentkező isteni kegyelem tényeit: szeret... kiválasztott... elhívott... és hogy ezekben a pásztori szolgálattal és az igehirdetés révén meg is akar tartani. Az innen eredő mindenkori háladatosság Isten népe számára örök időre feladott lecke. Egész sajátos vetülete ennek a bennünk, lelkészekben és bármilyen egyházi szolgálattévőkben (kántor, presbiterek stb.) felgerjesztett háladatosság. E háladatosság megléte, vagy nemléte leleplez önmagunk előtt is. Mi kapunk legtöbbit a gyülekezeten keresztül, hogy az ige belénk vetett magva egyre inkább növekedjék és termést is hozzon. Ezért a hála egyaránt szólaljon meg bennünk csendes napok derűjéért, valamint a zivatarak, viharok próbáló, nevelő hatásáért is.

„Tiérettetek.” Ez félreértést okozhat, és kísértést is jelenthet. A gyülekezet nem a legfelsőbb nézőpont. A háladatosság félreértői lehetnek az „egyházmentők”, a Péter apostol módjára kardhoz kapkodók... Akik pedig ezt a hálát nem Isten egész népe, hanem csak saját gyülekezetük felé érzik, azok elformátlanják, torzán élik a lelki közösség és összetartozás áldásait. Bármennyire is drága nekünk a gyülekezet, háladatosságra való indíttatást mégsem az ember szolgáltatja, hanem az Úr, aki szeret, kiválasztott, elhívott. Figyeljünk fel az időkre!

„Kiválasztott és elhívott” befejezett, míg a „szeret” jelenben is tartó cselekedetet fejez ki. Ebben magában is minden ok megvan a hálaadásra. Azt tudhatom meg ebből, hogy nem ígélet, hanem tény: a bűn megkötözöttségéből és az ördög hatalmi befolyásából megszabadított. Most már rajtam áll, hogy életem tükröztesse: már Krisztus ellenességéből barátjává lettem. Háladatosságunknak ez az alapja bár személyes — ugyanakkor az Isten egész népével közös: Ő mindannyiunk iránt kegyelmes, bűnünk nyomorúságára rátekintett, érettünk Krisztusban személyes áldozatot vállalt. Így szüntette meg a hadiállapotot az ég és föld között, köztem és közte. Az igazság okáért ehhez még oda kívánczok a második hitágazatból az „én erre sem érdemes, sem méltó nem vagyok”. Emlékszel, milyen érzés volt, amikor véget ért a háború?...

Íme, öröm és hálaadás: a gyülekezet számára is véget ért az Isten elleni hadakozás, a felemás és rendezetlen élet. Rendezhetjük összes kapcsolatainkat és viszonylatainkat, újra és helyesen.

Amikor Pál apostol szeretetének tényeire emlékeztet, azt számítással teszi, mivel tudja, hogy ezek megtartó tények. (Coriolanus-i tragédia ez ellen fordulni!) Ezeket azért idézi a tesszalonikai gyülekezet elé, mert épp róluk kapott aggasztó híreket, hisz súlyos bukás veszélye fenyegette őket! Mégsem taktikából beszél így, hanem annak tudomása alapján, hogy ember hűtlensége Isten hűségét nem szüntetheti meg. A kiválasztást és az elhívást mi meg nem hatálytalaníthatjuk, legfeljebb elutasíthatjuk! Továbbá: Isten szeretete nem bizalmatlan és fél-

tékeny, mely taszít és hátravet, hanem buzdító és reményt keltő, mely hűséget ébreszt és kiműveli bennünk azt a jót, amit Isten vár. Így Isten szeretete és hűsége végül is a jónak győzelmét hozza a gonosz felett. Nem általában és végül, hanem megtörténhetik ez már most — és bennem! Ez nem zárja ki azt, hogy a hit kísértés közé kerül. Azt sem, hogy akadnak hitető, alkalmatlan emberek (3, 2.), akik a hitet vallással akarják pótolni (lásd Vető Lajos cikkét a Lelkipásztorban), mert a hit nem mindenkié. (3, 2/b.) Akik viszont élnek, a Lélek megszentelésében és az igazság hitében élnek. Mit is jelent a mi megszenteltségünk? Azt, hogy Krisztus lelke által naponként megtisztulunk és az igazság hitét naponta ajándékba elfogadjuk. (Ez egybecseng azzal, amit Luther a keresztséggel kapcsolatban a Kiskátéban mond.) Csakis így lehetünk mi szentek. Luther ilyen értelemben mondja: „Tartsunk hát és nevezzük Krisztussal mi is szenteknek, akik Isten ígését bírják, kivált a megpróbáltatásban és üldözésben... Krisztus igazi szentjei bizony bűnösök és bűnösök is maradnak, akik nem szégyenlik elimádkozni a Miatyánkot: szenteltesse meg a te neved, jöjjön el a te országod, bocsásd meg a mi vétkeinket... Ezzel bevallják, hogy neve nem bennünk szenteltetik meg, országát nem ők hozzák el, akarata nem általuk történik meg. Ezek nem azért szentek, mert bűn nélküliek és cselekedetük szentté teszi őket. Ellenkezőleg: azért szentek, mert minden cselekedetükkel együtt is nem egyebek a maguk szemében kárhozott bűnösöknél. Idegen szentség teszi őket szentté — a Krisztusé, amelyet hitükben ajándékba kaptak s amely sajátukká válik” (Jer örvendjünk keresztyének 275. l.) Megszenteltetésüknél tehát felülről való ajándékozottság a döntő vonás. Isten ajándékainak nagyszerű jellegzetessége, hogy „provokálnak”, feladatokat, indítatásokat rejtenek magukban. Ezek megvalósulására figyelnek az angyalok, ezek megvalósulásáért várja sóvárogva a világ az Isten fiainak megjelenését. Az emberek azt kérdezik fel: milyen is a megszentelték élete a hétköznapiak során. Nem az ünnepi arcunk és a prédikáló szavunk érdeklí őket. (Luther mondotta egyik prédikációjában: sok keresztyén eltéveszti a dolgot. Isten felé mutogatja a cselekedeteit, és emberek felé a hitét. Pedig sem Isten nem tud semmit sem kezdeni cselekedeteinkkel, sem az emberek a hitünkkel. Isten felé forduljunk hitünkkel, emberek felé pedig cselekedetekben mutassuk meg hitünket.) Sofőriskolában a legjobban beszélő, „mindent tudó” tanulóról derült ki, hogy gyakorlatban kétbalkezes és karambolt csinál. Bizalmatlan a világ: nem ilyen a keresztyén bizonyásgtétel is? Megváltó Urunk szintén a tetteivel váltott meg: szeretett, hódított magáévá; beszédével pedig meg akar tartani a „célirány”-ban! A mi megszenteltetésünk az, hogy Istennek a Krisztusban véghezvitt tetteit éljük, áldjuk, és híreljük. Megszentelt élet azt jelenti, hogy Övéi vagyunk. Nincs okunk tehát idegeskedni, kétségkedni sorsunk, jövőnk miatt. Viszont értelmes dolog számotvetni erőnkkel, körülményeinkkel és helyzetünkkel (lásd az oltári ígét: (Lk. 14, 25—35).

Ilyen a megszentelt élet.

„... amire elhívt titeket a mi evangéliumunk által” (14. v.). Érdemes rá felfigyelni. Tudott dolog, hogy az elhívás az evangélium által történik és személyessé annak hallgatása és meghallása révén válik. „Tisztán és igazán” ebből az igaz feltételből kiindulva egyesek az evangéliumot és az igehirdetést varázsszernek tekintik. Nem figyelnek fel még egy sajátos feltételre. A „mi evangéliumunk” megjelölés nem egyszerű tartalmi különbségtételre utal. Amikor az ember a szószék alatt

ül, nemcsak a szöveget figyeli, hanem a hangokat is. Sok a „fejhang” és kevés a „szívhang”. A „fejhang” elkényszerít egy-két mérföldre, de csak a „szívhangokra” rezonál, jön vele egy hangzásra a hallgató. Viszont csak ott tud az igehirdető szívével beszélni, ahol maga is érdekelt, személyes élményei, tapasztalatai vannak, ahol tehát az evangélium „sajátjává” válik. Akit az így hirdetett evangélium elért, megragad, azzal ilyen mélyrehatóan történik valami — fogékonyvá válik „a mi Urunk, Jézus Krisztus dicsőségének elvételére”. Nem tévedés és nem félreértés! A mi Urunk Jézus Krisztus dicsősége a fiúság, az Atyával való összetartozás. Bár külsőnk ez nem varázsolja át, de egymás után feltűnnek rajtunk a békességnek, a szeretetnek, a türelemnek, a jóakaratsnak vonásai, ahogy Isten dicsősége látásának ténye megvilágosítja, deríti látásunkat, indulatunkat, kedélyünket.

Ezután két figyelemztetést intéz az apostol a veszeléztetett gyülekezezehez. Pásztori szolgálátot, atyai feladatot gyakorol, amelynek háttere a féltő vigyázás. Ezzel akarja „mértékbe hozni”, talpra állítani az igazság és a tévelygés között ingadozókat megszilárdítani. „Legyetek állhatatosak és tartsátok meg a tudományt, amelyre akár beszélünk, akár levelünk által tanítottatok.” (15. v.) Ez a biztatás külső és belső tusakodás lehetőségét, sőt szükségességét ígéri — a „tudományért”. Ez emlékeztet minket egy hasonló páli ígére, melyet hasonló helyzetben levő munkatársához intézett: I. Tim. 6, 34. Nem tesz engedményt, hogy békességünk kedvéért kompromisszumot köthessünk. Ezeknek az ára mindig a hit elbizonytalanodása, a saját meggyőződés feladása. Akár városon, akár falun élünk, bármilyen foglalkozást üzünk, állandóan összeakadunk olyan emberekkel, akik másképpen hisznek és élnek, vagy nem hisznek. Olyan városban élek, ahol a történeti felekezetek tagjain túl, szabad keresztyének, okkultisták, spiritiszták is laknak, sőt még olyanok is, akik bicsérdizmust, jógát és antropozófiát kevernek. Ezek mind abból az álláspontból indulnak el hódításra rendszerint, hogy „egy Istent imádunk”. Ezen az ingoványos talajon könnyen következik hűtlenség, engedetlenség, ami után már szinte lehetetlen ellenállni a szívós kis csoportok vagy a nagy tömegű felekezetek agresszív vonzásának. Ez a tapasztalható hitbeli tohonyaságunk még a nem keresztyén vallások missziói étvágyát is felkelti. Ezért kell határozottan hangsúlyozni, hogy csak az Ó- és Újszövetségben közölt kinyilatkoztatás, hitvallási irataink szerinti értelme mellett való megállás őrizhet meg gonosz eredményű egyezkedéstől.

Ide csúcsosodik ki igeszakaszunk utolsó kettő, áldást kívánó verse is. Arra irányítja a figyelmet, Akinek nevében és érdemében van adva megszentelt életünk. Ezt állandóan kívánni, ezért könyörögni — azt jelenti: tekintetünket Isten országa eljövételére irányítani. Hisz, ami itt bántó és töredékes, Isten országában nyugvópontra és békességre jut. Örök vizsgáztalásunk és jóreménységünk, hogy megkapjuk az istenfiúság örökségét. Hozzá hasonlók leszünk és úgy látjuk Őt, mint amilyen. Erre hívtunk el, járjunk hát elhívásunkhoz méltóan, szemünket Órá függesztve, megszentelt életben!

VÁZLAT

Ez az ige figyelemztetés és buzdítás: elhívásunkhoz méltóan úgy járhatunk, ha Isten szenteli meg az életünket.

1. Vessünk számot helyzetünkkel és becsüljük meg a gyülekezeten keresztül kapott áldásokat.

2. Legyünk állhatatosak és tartsuk meg a tudományt.
3. Éljük Isten vigasztalását és a jóreménység ajándékát.

*

1. Vessünk számot helyzetünkkel és becsüljük meg a gyülekezeten keresztül kapott áldásokat.

Valóságnak megfelelő helyzetismeret: nemcsak az akadályozó erőket veszi számba, hanem Isten csodálatos mentő munkáját is. Végző célra tekintünk hát, és a hit szorítását egy pillanatra se hagyjuk ernyedni!

2. Legyünk állhatatosak és tartsuk meg a tudományt.

Alkuba csak akkor bocsátkozik az ember, ha valamit el akar adni. Vedd számba, milyen hitványságok kíváncsoznak csereértékként. Egy tál lencse — a fiúságért. Legyünk állhatatosak, gyakoroljuk a pásztori szolgálatot, buzdítsuk egymást!

3. Éljük Isten vigasztalását és a jóreménység ajándékát.

Amit elveszítünk, ahelyett Isten ajándékot ad kezünkbe. Nem becsüljük meg ezt, ha nem tud vigasztalódni a szívünk. Pl.: országos viszonylatban új módon kapjuk a jövő évi kenyeret, s fogyasztva jövőnk rá annak jó ízére.

Reménységünket csak metszegeti, fattyazza; így a szerinte valószínű erősebb növekedést biztosít.

Életünk sudarát a legmesszebbre nyúló reménység jelentse!

Virágh Gyula

SZENTHÁROMSÁG U. 21. VASÁRNAP

Jel. 20. 11—15

AZ ÍTÉLET FELÉ

Az egyházi év utolsó vasárnapjain a perikóparend az eschaton dolgait tárja elénk. A XXI. szentháromsági vasárnap ebben az évben az egyházi év végétől visszafelé a harmadik, s témája az utolsó ítélet. Ez a keresztyén igehirdetésnek kezdettől fogva alapvető és elmaradhatatlan része.

A kijelölt szakasz tehát a bibliában annyiszor emlegetett „ama napról” szól. Mértéktartó rövidség és magasfokú költőiség jellemzi a szakaszt.

11. v. Aki a királyi széken ül, a megnevezhetetlen, akinek tekintete előtt elolvad a föld és az ég: Isten. A fehér egyesek szerint a szabadjára engedett ítélet jelképe. 12. v. Előtte nagyok és kicsik „állanak”, mert jelenléte a közömbös, vagy játékos emberi életet is a felelősség feszültségével telíti. „A könyvek”, az emberi cselekedetek könyvei. Bármily jelentéktelenek legyenek is cselekedeteink anyagi vonatkozásban, nem enyésznek el nyomtalanul. Egy jelentéktelen szónak, egy senkitől nem látott simogatásnak örök jelentősége lehet egy más kategóriában: az Isten országában. Nincs értelmetlenül elmúlt hűség vagy meg nem értetten elenyészett szeretet és a megbántott ártatlanság fájdalma örökké-életi Isten erkölcsi világrendjét. „Az élet könyve” ezzel szemben az Isten országa polgárainak könyve, a bűnbocsánat, a váltás

könyve. Jellemző, hogy ez a könyv fontosabb a Jelenések számára, hatszor emlegeti, míg a másikat csak egyszer. Ahhoz, hogy Isten országába kerüljön az ember, ebbe a könyvbe kell bejegyezve lennie. A könyvek és a kiválasztottak egy könyve között ugyanaz az összefüggés van, mint a páli teológiában az emberi felelősség és az isteni kegyelem ténye között. Az ember elvettetése az ember cselekedeteinek a következménye, de hogy megáll Isten ítéletében, az nem cselekedetein, hanem az ő kiválasztó kegyelmén nyugszik, amely az új életre és a jó cselekedetekre is elvezet. A 13. vers részletein, melynek képei az apokaliptikus irodalom szimbolumai, nem kell sokat időznünk. A halál és a pokol itt megszemélyesítve és szinonim értelemben szerepel, s a kifejezés értelme: minden halottat. A vers értelme pedig: Isten elől nem lehet elrejtőzni még a halálban sem!

14. v. Ha a halál előadja áldozatait, megsemmisült a halál hatalma. Csak egyetlen igazi veszedelem áll fenn: hogy Ő előtte, aki előtt felbomlott az ég és a föld — nem állhat meg az ember, hogy belső valója, erkölcsi személyisége válik semmivé színe előtt. A „második halál” súlyosabb, égetőbb a természetes, a testi halálnál — gondoljunk pl. Luther bűnbánati zsolttármagyarázataira —, ez a tűznek a tava.

Mint a fenti exegézisből is látszik, a jelenések könyve megértésénél nem a képekre, a szimbolumokra, hanem az általuk kijelentett hitbéli tényekre kell irányítani a figyelmünket. Az igehirdetésben tehát nem szabad kiszínezni ezeket, mert ezzel az esetlegeset, a történetit, az apokaliptikus kifejező eszközöket hirdetnénk, az örök mondanivaló helyett, amit azok az akkori és a ma embere számára egyformán kifejeznek.

Ugyancsak ne tegyük azt, hogy az ítéletről szólva a negatívumra tegyük a hangsúlyt és a félelmetest toljuk előtérbe, mert ezzel ellentétbe kerülnénk a jelenések könyvével és a keresztyén igehirdetés lényegével, amely Isten hívásának és evangéliumának hirdetése még akkor is, ha ítélethirdetés. A keresztyén életútulás nem a félelmen, hanem a vonzalmon alapul és a jelenések könyvének utolsó fejezeteit a beteljesedés és a kegyelem megtapasztalásának öröme fűti át. Az élet könyvéről többet beszél, mint az ítélet könyvéről.

Gondoljunk továbbá arra is, hogy a misztikus kegyesség nem ismeri az ítéletet, mert nem ismeri a reális valóságot. Nincs teremtés-hite, ezért nincs szava, küldetése sem a világhoz. (Pl. gnoszticizmus, teozófia, természetrajongás stb.) A keresztyénség fundamentuma ezzel szemben nem egy misztikus élmény, hanem a szó, Isten Igéje, amely valóságos, itteni és mostani élethelyzetünkben szólít meg igényével: embernek lenni azt jelenti, hogy életem minden pillanatában kötelez a Teremtő szava, hogy azt tegyem másokkal, amit magamnak is kívánok, hogy megvalósítsam a jót. Ha ezt nem tudom megtenni, akkor megszűntem Isten színe előtt valaki lenni, elvesztettem létem értelmét. Ez az ítélet.

Hogy ez mikor történik, arra vonatkozólag annyit, hogy az ítélet nem történelmi esemény, hanem azon kívüli, az eschaton eseménye, tehát számunkra hitbéli tény.

Ezek után foglalkozzunk azzal a kérdéssel, hogy *hogyan prédikáljunk erről az ígéről?* Isten ígéjének mindig a jelenünkhöz van mondanivalója. Mint ahogy a teremtésitről szólva sem az a kérdés, hogy mi és hogyan történt egyszer, hanem az, hogy hogyan fogadom és élem a körülöttem levő világot, ugyanígy az ítélettel kapcsolatban is arról

van szó, hogy aki vagyok, megáll-e az örök tekintet előtt, vagy sem? Keresztyén módon élni annyit, mint az ítélet és a kegyelem jelenlétében élni.

Az igehirdetés felépítését a következőképpen tudom elgondolni:

1. *Az élet sodrában* teljes szabadsága van az embernek arra, hogy az életét erkölcsileg hogyan építse ki.

2. Amikor „*eltűnik az ég és a föld*” és csupán Istennel állok szemben, akkor ilyen önkény nem lehetséges többé, mert akkor már csak egy mérték világol, az, amelyiket Jézus úgy mondott: „legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes”.

3. *Isten könyveinek súlya alatt* ki meri mondani, hogy úgy volt ember, ahogy kellett lennie? Az ember befejezetlen lény. Nem szeret hallani ezért az ítéletről és menekül előle, mint Saul, pedig keresnie kellene mégis, mint Jákób tette a Jabbóknál.

4. *A tűznek tava* az egyetlen lehetősége ennek az embernek? Peer Gynt belátta, hogy fületlen gomb volt az élete és a Gomböntő kanala vár rá. De lehet-e az embert újra önteni?

5. *Az élet könyve* kitárul felénk, hogy mindennap mint „peccator és justus simul” új hitben és új reménységben újat kezdhessünk és reménységgel töltsük be küldetésünket az emberek között.

Uzon László

A SAJTÓOSZTÁLYON KAPHATÓ HITTANKÖNYVEK:

Virágh: Evangélikus hittankönyv I. o. — — — —	7,50 Ft
Molnár: Bibliai Történetek II. o. — — — —	6,— Ft
Molnár: Bibliai Történetek III. o. — — — —	8,— Ft
Kinczler: Bibliai Történetek IV. o. — — — —	6,50 Ft
Dr. Ottlyk: Az egyház története V–VI. o. — — — —	14,— Ft
Groó: A Szentírás VII. o. — — — —	9,— Ft
Próhle: Az evangélium igazsága VIII. o. — — — —	12,— Ft

A Sajtóosztály értesíti a gyülekezeteket, hogy a

KONFIRMÁCIÓI KÁTÉ

10,— forintos árban

kapható a Sajtóosztályon: Budapest, VIII., Puskin u. 12.

A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsának 1962. évi június hó 29-én tartott ülésén hozott I/1962. sz. jogegységi határozata:

A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsa az 1934—37. évi II. törvénycikk 76. §-ának c) pontjában biztosított jogkörénél fogva az alábbi jogegységi határozatot hozta:

Az 1953. évi V. törvénycikk IV. fejezetében foglalt szabályozások egységes alkalmazásának érdekében az egyházi közérdekből áthelyezett gyülekezeti lelkész vonatkozásában hozott egyházkerületi törvényszéki határozat — *egyházigazgatási és nem fegyelmi jellegű intézkedés*. Ehhez képest ellene újrafelvételi kérelem, vagy panasz elő nem terjeszthető.

Ugyanis az 1953. évi V. törvénycikk 43. §-ának (2) bekezdésében foglalt szabályozás szerint az 1934—37. évi VIII. törvénycikk minden olyan rendelkezése, mely az 1953. évi V. törvénycikk szabályozásaival ellenkezik — hatályát veszítette.

Indokolás:

Az 1953. évi V. tc. 42. §-ának b) pontja, illetve a 44. §-ának (1) bekezdése szerint egyházi közérdekből fegyelmi vétség fennforgása nélkül a gyülekezeti lelkész áthelyezhető. Az áthelyezésre vonatkozó határozatot az illetékes egyházkerületi törvényszék hozza.

A határozatilag áthelyezett gyülekezeti lelkész — tekintettel arra, hogy rendes jogorvoslatot a törvény nem biztosít számára —, a határozat ellen fellebbezéssel nem élhet, mert a hivatkozott 1953. évi V. tc. 42. §-ának b) pontja szerint az egyházkerületi törvényszék „jogerős” határozatot hoz ebben a kérdésben.

A fennforgó esetek gyakorlatában nem volt vitás, hogy rendes jogorvoslatnak (fellebbezésnek) helye nincs a vonatkozó határozatok ellen. Nem volt azonban egységes elvi állásfoglalás, tehát jogbizonytalanság állott elő, hogy rendkívüli jogorvoslatnak (újrafelvételi eljárásnak, vagy panasz eljárásnak) van-e helye a „jogerős” határozat ellen.

Az egyes nézetek tüzetes megvitatása után a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsa úgy ítélte meg a vitatott kérdést, hogyha az 1953. évi V. tc. IV. fejezetében foglalt szabályozásnak célja lett volna a rendkívüli jogorvoslat engedélyezése, úgy a rendes jogorvoslat nem vitatott eltiltása mellett nyilvánvalólag rendelkezett volna a rendkívüli jogorvoslat lehetőségéről. Miután nem rendelkezett, így az illetékes egyházkerületi törvényszék végérvényes határozattal jogerősen zárja le a gyülekezeti lelkész áthelyezésére vonatkozó intézkedést.

Ezen állásfoglalás helyességét bizonyítják az 1953. évi V. tc. 43. és 44. §-ainak egybevonat egymást követő rendelkezései is.

Az 1953. évi V. tc. 43. §-a (1) bekezdésének második része szól a gyülekezeti lelkész nem fegyelmi vétséggel, hanem egyházi közérdekből történt áthelyezésének gyakorlati keresztülviteléről. A gyakorlati keresztülvitel ide vonatkozó módozatai is világosan tükrözik, hogy az egyházi közérdekből áthelyezett gyülekezeti lelkész egy olyan határozat hatálya alatt áll, mely ellen sem rendes, sem rendkívüli jogorvoslattal élni nem lehet és jogai, valamint kötelezettségei világos meghatározás hatálya alatt állanak.

Nem volt vitatott, hogy az egyházkerületi törvényszék nem bírói hatáskörben jár el és nem fegyelmi jellegű intézkedést hoz határozatilag, hanem csupán testületi jelleggel állapítja meg az áthelyezés egyházi közérékének fennforgását. Ezért tehát az egyházkerületi törvényszék funkciója ilyen esetekben nem bírói, hanem egyházigazgatási jogkör, így nyilvánvaló, hogy a bírói jogkör gyakorlása esetére hatályos úgynevezett rendkívüli jogorvoslatok az egyházigazgatási jogkörben keletkezett határozatokra kizártak, miután az 1953. évi V. tc. 43. §-ának (2) bekezdésében foglalt jogszabály az egyházigazgatási eljárásban kifejezetten hatályon kívül helyezte az 1934—37. évi VIII. törvénycikknek az ezzel a törvénnyel ellentétes rendelkezéseit.

A Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Tanácsának állásfoglalása szerint tehát az 1953. évi V. tc. IV. fejezetében szabályozott áthelyezési eljárás, miután nem fegyelmi jellegű intézkedés és nem bírói jogkörben hozott határozat, hanem egyházigazgatási, testületi jellegű határozat, ellene a bírói eljárásra szabályozott hagyományos rendkívüli jogorvoslatok és panaszjogok kizártak és elő sem terjeszthetők.

HÉTRŐL — HÉTRE

címen megjelent az evangélikus áhitatos
könyv, amelyik 53 hétre tartalmaz ígét,
igemagyarázatot és imádságot

Az áhitatos könyv ára 12,— Ft

Megrendelhető a Sajtóosztályon